

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή,
Τμήμα Αρχιτεκτόνων-Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ερευνητικό Έργο:
«Η αστική βιωσιμότητα και η κοινωνία των πολιτών
στη συνθήκη της κρίσης:
το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»

Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ευαγγελία Αθανασίου
Ερευνητική Ομάδα: Μαρία Καραγιάννη & Ματίνα Καψάλη
Θεσσαλονίκη, 2015

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων-
Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ερευνητικό Έργο:
«Η αστική βιωσιμότητα και η κοινωνία των πολιτών
στη συνθήκη της κρίσης:
το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»*

Παραδοτέο 2

Επιστημονικώς υπεύθυνη: Ευαγγελία Αθανασίου

Ερευνητική Ομάδα: Καραγιάννη Μαρία & Καψάλη Ματίνα

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2015

Παραδοτέο 2

---

*Το έργο χρηματοδοτήθηκε από τον ΕΛΚΕ ΑΠΘ.

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2015

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται από την ερευνητική ομάδα στη Λίνα Λιάκου, *Υποψήφια Διδάκτορα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Α.Π.Θ*, η οποία ως συμμετέχουσα σε μια πρώτη φάση του ερευνητικού προγράμματος συνέβαλε στην καταγραφή των πολιτικών του πρώτου παραδοτέου του ερευνητικού έργου.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	4
A. Έκθεση αστικών πολιτικών και δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση την περίοδο 2010-2014	6
A.1 Εισαγωγή.....	6
A.2 Αστικές παρεμβάσεις/αναπλάσεις με περιβαλλοντική διάσταση.....	8
A.2.1 Έργα.....	9
A.2.2 Δράσεις.....	15
A.3 Βιώσιμη αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα	20
A.4. Ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση.....	23
A.5 Αστική διαχείριση και ενεργειακή πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης για 'πράσινη πόλη'	27
A.6 Προγράμματα	31
A.7 Βιβλιογραφία	33
B. Η νέα «πράσινη» ταυτότητα του Δήμου Θεσσαλονίκης.....	35
B.1 Εισαγωγή.....	35
B.2 Βιώσιμη, «Πράσινη» και Ανθεκτική.....	35
B.3 Η περιβαλλοντική πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης: Προς μία πράσινη και ανθεκτική ευρωπαϊκή πόλη;.....	39
B.3.1 Αστικές παρεμβάσεις/αναπλάσεις με περιβαλλοντική διάσταση	40
B.3.2 Βιώσιμη κινητικότητα και προσβασιμότητα.....	41
B.3.3 Ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση	43
B.3.4 Ενεργειακή πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης για την «Πράσινη Πόλη»	43
B.3.5 Προγράμματα.....	44
B.4 Η διεθνοποίηση της Θεσσαλονίκης μέσα από περιβαλλοντικές πολιτικές και ο ρόλος των εννοιών της ανταγωνιστικότητας και της διαφήμισης (branding)	44
B.4.1 Η διεκδίκηση του τίτλου της Πράσινης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας 2014.	45
B.4.2 Το Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων	46
B.5 Επίλογος	48

B.6 Βιβλιογραφία	51
Γ. Η ανάδυση ενός νέου μοντέλου συμμετοχικής αστικής διακυβέρνησης του Δήμου Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης	53
Γ.1 Εισαγωγή	53
Γ.2 Η νεοφιλελευθεροποίηση της αστικής διακυβέρνησης: από την κυβέρνηση στην διακυβέρνηση.....	54
Γ.3 Αστική διακυβέρνηση πέραν-του-κράτους και συμμετοχή των πολιτών	56
Γ.4 Ένα νέο μοντέλο συμμετοχικής αστικής διακυβέρνησης του Δήμου Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης.....	58
Γ.5 Η στρατηγική της συμμετοχικής διακυβέρνησης	62
Γ.6 Συμπεράσματα	64
Γ.7 Βιβλιογραφία.....	67
Δ. Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και ο δημόσιος χώρος της πόλης.....	70
Δ.1 Εισαγωγή.....	70
Δ.2 Η κοινωνία των πολιτών	71
Δ.3 Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και η παραγωγή του δημόσιου χώρου	72
Δ.4 Η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα πριν την κρίση	74
Δ.5 Πρωτοβουλίες πολιτών στην Θεσσαλονίκη κατά την διάρκεια της κρίσης.....	77
Δ.5.1 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με το αστικό πράσινο	78
Δ.5.2 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με ζητήματα αστικής κινητικότητας	79
Δ.5.3 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με ποικίλα ζητήματα	80
Δ.5.4 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με τον αστικό δημόσιο χώρο	81
Δ.6 Συμπεράσματα.....	84
Δ.7 Βιβλιογραφία	87
Ε. Συμπεράσματα.....	90

A. Έκθεση αστικών πολιτικών και δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση την περίοδο 2010-2014

A.1 Εισαγωγή

Αυτή η έκθεση αποτελεί το δεύτερο από τα δύο συνολικά παραδοτέα του προγράμματος «Η αστική βιωσιμότητα και η κοινωνία των πολιτών στη συνθήκη της κρίσης: το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης». Το Παραδοτέο 2 αποτελείται από τρία μέρη:

1. την Έκθεση των πολιτικών του Δήμου με περιβαλλοντική διάσταση
2. τρία άρθρα κριτικής αξιολόγησης των πρόσφατων στρατηγικών και επί μέρους παρεμβάσεων του δήμου Θεσσαλονίκης με γνώμονα αφ' ενός την περιβαλλοντική αστική βιωσιμότητα και αφ' ετέρου την σύνδεση τους με την κοινωνία των πολιτών, τα οποία είναι
  - 2.1. Η νέα «πράσινη» ταυτότητα του Δήμου Θεσσαλονίκης
  - 2.2. Η ανάδυση ενός νέου μοντέλου συμμετοχικής αστικής διακυβέρνησης του Δήμου Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης
  - 2.3. Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και ο δημόσιος χώρος της πόλης
3. πίνακες με την καταγραφή των πρόσφατων στρατηγικών και επί μέρους παρεμβάσεων του δήμου Θεσσαλονίκης, οι οποίοι είναι
  - 3.1. πίνακας πολιτικών και δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση
  - 3.2. πίνακας πολιτικών και δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με άλλους φορείς
  - 3.3. πίνακας δράσεων της κοινωνίας των πολιτών, με περιβαλλοντική διάσταση

Η παρούσα έκθεση αφορά τις αστικές πολιτικές του Δήμου Θεσσαλονίκης που έχουν περιβαλλοντική διάσταση κατά την χρονική περίοδο 2010-2014. Στόχος της έκθεσης αυτής είναι:

1. να καταγράψει τα έργα και τις δράσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης, δίνοντας έμφαση στο περιεχόμενό τους, τους φορείς υλοποίησης και το στάδιο υλοποίησης τους,

2. να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίον η οικονομική κρίση επηρέασε την πολιτική του Δήμου σε ζητήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης,
3. να αναδείξει τρόπο με τον οποίο διαφορετικές εκφάνσεις της κοινωνίας των πολιτών τοποθετούν ζητήματα του αστικού περιβάλλοντος στο κέντρο των δράσεων και διεκδικήσεων της εμπλέκεται , και τέλος
4. να αναδείξει τον τρόπο που ο Δήμος Θεσσαλονίκης προωθεί έναν νέο πρότυπο διακυβέρνησης στο οποίο τόσο η κοινωνία των πολιτών όσο και ο ιδιωτικός τομέων αναλαμβάνουν ρόλο στην αστική διαχείριση

Για να πετύχει αυτούς τους στόχους, η παρούσα έκθεση παρουσιάζει και αναλύει τις σημαντικότερες πολιτικές και δράσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση που εντοπίστηκαν στα πλαίσια της έρευνας πεδίου. Αυτές οι πολιτικές έχουν συγκεντρωθεί και παρουσιάζονται συνοπτικά και στον «Πίνακα Πολιτικών και Δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση» αυτού του ερευνητικού προγράμματος. Στην συγκεκριμένη έκθεση, οι πολιτικές που αναφέρονται κατηγοριοποιήθηκαν σε:

1. αστικές παρεμβάσεις και αναπλάσεις με περιβαλλοντική διάσταση, οι οποίες χωρίστηκαν σε έργα (1.1) και δράσεις (1.2),
2. έργα με στόχο τη βιώσιμη αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα,
3. ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση,
4. αστική διαχείριση και ενεργειακή πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης για «πράσινη πόλη»,
5. προγράμματα.

Η κατηγοριοποίηση αυτή βασίστηκε σε μια κριτική αξιολόγηση των κατηγοριών στις οποίες ο ίδιος ο Δήμος οργανώνει τις πολιτικές τους στο πλαίσιο των αναφορών και των ετήσιων Απολογισμών του. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως οι παραπάνω κατηγορίες δεν έχουν σαφή όρια, αλλά οργανώθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο για την καλύτερη κατανόηση του πλήθους των πολιτικών. Έτσι, πολλές από τις δράσεις, τα έργα ή τα προγράμματα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Για την συλλογή των στοιχείων που παρουσιάζονται τόσο στην έκθεση όσο και στον Πίνακα 3.1 έγινε εκτενής αρχειακή έρευνα, κυρίως στο διαδίκτυο, και συγκεκριμένα:

1. στους επίσημους ετήσιους Απολογισμούς και στις αναφορές του Δήμου Θεσσαλονίκης,
2. στις ιστοσελίδες επίσημων φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, π.χ. το Δίκτυο Ανθεκτικών Πόλεων, το Δίκτυο Ελληνικών Πράσινων Πόλεων, κ.α.,
3. σε ιστοσελίδες που παρουσιάζουν θέματα σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας και σε προσωπικές ιστοσελίδες υπεύθυνων αντιπροσώπων του Δήμου όπως τον Δημοτικό Σύμβουλο και πρώην Αντιδήμαρχο «Κινητοποίησης της Κοινωνίας των πολιτών, Νεολαίας και Αθλητισμού Κωνσταντίνος Ζέρβας ,
4. στον ημερήσιο τύπο

A.2 Αστικές παρεμβάσεις/αναπλάσεις με περιβαλλοντική διάσταση

Κατά την περίοδο 2010-14, ο Δήμος Θεσσαλονίκης έχει αναπτύξει μια σειρά παρεμβάσεων με περιβαλλοντική διάσταση, στοχεύοντας στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος αλλά και στην δημιουργία μιας νέας ταυτότητας για την Θεσσαλονίκη. Ο στόχος της ενότητας αυτής είναι διπλός: (i) να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο ο Δήμος επιδιώκει να δημιουργήσει μια νέα εικόνα για την Θεσσαλονίκη μέσω αναπλάσεων και παρεμβάσεων στους ανοιχτούς δημόσιους χώρους και (ii) να σκιαγραφήσει τα δίκτυα συνεργασιών που αναπτύσσονται ανάμεσα στον Δήμο και σε άλλους φορείς, όπως η ιδιωτική πρωτοβουλία και η κοινωνία των πολιτών.

Στην παρούσα έκθεση, οι παρεμβάσεις αυτές χωρίζονται σε δυο ευρύτερες κατηγορίες, τα Έργα και τις Δράσεις, καθώς το καθένα από αυτά αναδεικνύει μια συγκεκριμένη διάσταση της «πράσινης» πολιτικής και της αστικής διακυβέρνησης που υιοθετεί ο Δήμος. Πιο συγκεκριμένα, από την πρώτη κατηγορία μπορούμε να αναγνώσουμε τους φορείς συνεργασίας -κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά ιδιωτικοί φορείς-, τα χαρακτηριστικά των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών διαγωνισμών, τον προϋπολογισμό των έργων και άλλα. Στην συνέχεια, μέσω της δεύτερης κατηγορία σκιαγραφούνται οι συνεργασίες του Δήμου με μια ποικιλία φορέων και ο τρόπος με τον οποίο ο Δήμος συνδέεται με τις εθελοντικές οργανώσεις και την κοινωνία των πολιτών. Ωστόσο, στην συγκεκριμένη έκθεση δεν θα γίνει

αναλυτικότερη κριτική αξιολόγηση αυτών των πολιτικών του Δήμου, καθώς αυτή είναι αντικείμενο των ενοτήτων που ακολουθούν στο Παραδοτέο 2.

A.2.1 Έργα

Ανάπλαση Νέας Παραλίας (Α' και Β' Φάση)

Η ανάπλαση της Α' φάσης της Νέας Παραλίας (από το Μέγαρο Μουσικής έως τους Ομίλους) ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2006 και ολοκληρώθηκε το φθινόπωρο του 2008. Η ανάπλαση της Β' φάσης (από τους Ομίλους έως το Βασιλικό Θέατρο) ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2011 και εγκαινιάστηκε την 1 Δεκεμβρίου του 2014. Την Πολεοδομική – Αρχιτεκτονική μελέτη εκπόνησε το γραφείο Πρόδρομος Νικηφορίδης - Μπερνάρ Κουόμο. Η Μελέτη Εφαρμογής του έργου «Ανάπλαση Νέας Παραλίας Θεσσαλονίκης - Τμήμα από το Βασιλικό Θέατρο έως τους Ομίλους Θαλασσιών Αθλημάτων (Κήποι 1-8) », εκπονήθηκε από τους Αναδόχους Μελετητές σύμφωνα με τους όρους της υπ' αριθ. 30942/23-4-2002 Σύμβασης. Στο Τεχνικό Πρόγραμμα και τον Προϋπολογισμό του Δήμου Θεσσαλονίκης για το έτος 2011 έχει συμπεριληφθεί το έργο με ΚΑ 30.02/7326.21, τίτλο: «Ανάπλαση Νέας Παραλίας (Από Βασιλικό Θέατρο έως Ομίλους) ΕΣΠΑ ΤΠ» και ποσό 8.000.000€. στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Μακεδονίας-Θράκης ΕΣΠΑ 2007-2013.

Κεντρική ιδέα του έργου είναι η δημιουργία ενός συνεχόμενου γραμμικού χώρου με επιλογές ψυχαγωγίας, παιχνιδιού, χαλάρωσης, εκπαίδευσης και πολιτισμού, μια αλληλουχία διαφοροποιημένων χώρων, με ποικίλες ποιότητες, που θα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα χρήσεων, αλλά θα διατηρούν ωστόσο τα χαρακτηριστικά της ενότητας και της συνέχειας, που ο ίδιος ο χαρακτήρας του μετώπου επιβάλλει. Το πλακόστρωτο της παραλίας, από το Λευκό Πύργο έως το Μέγαρο Μουσικής, αντιμετωπίζεται ενιαία και ισότιμα, χωρίς αυξομειώσεις στο εύρος του. Η δημιουργία μιας σειράς 16 «πράσινων δωματίων» - κήπων, ως θεματικών χώρων αναψυχής, στον αντίποδα της γραμμικής πορείας, μια αλληλοδιαδοχή «πράσινων δωματίων», με ένα ιδιαίτερο θεματικό χαρακτηριστικό ο καθένας, επιχειρούν να διατηρήσουν την οικεία ατμόσφαιρα του ιδιωτικού, οργανώνοντας ωστόσο το δημόσιο χώρο.

Ανάπλαση Παλαιάς Παραλίας

Το 2014, εγκρίθηκε η χρηματοδότηση για αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ιδεών για την αναμόρφωση και ανάπλαση της Παλιάς Παραλίας (από το Λευκό Πύργο μέχρι το Λιμάνι)». Συγκεκριμένα, ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προβλέπει την μελέτη διαμόρφωσης και κατασκευής ελαφρού καταστρώματος με τον απαιτούμενο αστικό εξοπλισμό για την άνετη κυκλοφορία των πεζών, κατ' επέκταση της γραμμικής χάραξης της Παλιάς Παραλίας προς τη θάλασσα. Στόχος του έργου είναι η άνετη κυκλοφορία πεζών και των πολιτών με προβλήματα κινητικότητας, σε ένα διαμορφωμένο ελεύθερο χώρο υψηλής λειτουργικής ποιότητας και καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

Ανάπλαση περιοχής πλατείας Χρηματιστηρίου

Το έργο αποτελεί το 1ο Υπόεργο της Πράξης «ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ (ΠΕΡΙΚΛΕΙΟΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ, ΤΣΙΜΙΣΚΗ, Ι.ΔΡΑΓΟΥΜΗ, ΕΓΝΑΤΙΑ)» στα πλαίσια του Επιχειρησιακού προγράμματος του ΥΠΕΚΑ, «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» στον Άξονα Προτεραιότητας «Προστασία Ατμοσφαιρικού Περιβάλλοντος-Αντιμετώπιση Κλιματικής Αλλαγής- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας» στην κατηγορία πράξης «Βιοκλιματικές Αστικές αναβαθμίσεις Δημόσιων ανοικτών χώρων», με Ενδιάμεσο Φορέα Διαχείρισης το ΚΑΠΕ (Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών & Εξοικονόμησης Ενέργειας) και χρηματοδοτείται από το Ταμείο Συνοχής. Η περιοχή ανάπλασης του έργου «Έργο βιοκλιματικής αναβάθμισης της ευρύτερης περιοχής πλατείας Χρηματιστηρίου» περιλαμβάνει ένα σημαντικό τμήμα του παλιού εμπορικού και επιχειρηματικού κέντρου όπως αυτό διαμορφώθηκε τους τελευταίους αιώνες. Ειδικότερα, η περιοχή παρέμβασης περικλείεται από τις οδούς, Εγνατία, Ίωνος Δραγούμη, Τσιμισκή και Δωδεκανήσου, και περιλαμβάνει τους παλιούς εμπορικούς πυρήνες της οδού Αγίου Μηνά, Εδέσσης και Βίκτ. Ουγκώ και τις πλατείες Εμπορίου και Χρηματιστηρίου. Η χρηματοδότησή για την ανάπλαση, ύψους 5.571.262 ευρώ, είναι εξασφαλισμένη από το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ) και το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του 2015.

Ανάπλαση πλατείας Ελευθερίας

Ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για την ανάπλαση της πλατείας Ελευθερίας προκηρύχθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 2012 από το Δήμο Θεσσαλονίκης και έληξε στις 16 Απριλίου 2013 με την κατάθεση 131 προτάσεων. Οι εργασίες της Κριτικής Επιτροπής του διαγωνισμού ολοκληρώθηκαν στις 30 Ιουνίου 2013. Το αντικείμενο του διαγωνισμού περιλάμβανε τον ανασχεδιασμό της πλατείας μέσω σύγχρονων αρχιτεκτονικών και αστικών παρεμβάσεων, έχοντας αρκετά σαφή περιβαλλοντικές προδιαγραφές. Συγκεκριμένα, ο διαγωνισμός απαιτούσε την ανάδειξη και τον εμπλουτισμό του υφιστάμενου πρασίνου, την διατήρηση όλων των αξιόλογων μεγάλων δένδρων και ζητούσε πρόταση για την πρότυπη βιοκλιματική ανάπλαση κεντρικής αστικής πλατείας. Το αποτέλεσμα του διαγωνισμού κατακυρώθηκε με απόφαση (αρ. πρωτ. 965/2013) της Οικονομικής Επιτροπής. Η σχετική μελέτη (την οποία επιβλέπει και θα παραλάβει η αρμόδια υπηρεσία του Δήμου Θεσσαλονίκης) έχει προβλεφθεί στο Τεχνικό Πρόγραμμα του Δήμου και οι αμοιβές της ανέρχονται συνολικά στο ποσό των 170.047 €. Ο ενδεικτικός προϋπολογισμός του έργου, με βάση την πρόταση του 1ου Βραβείου, ανέρχεται σε 2.350.000 € χωρίς ΦΠΑ για το σύνολο της περιοχής μελέτης (δεν συμπεριλαμβάνεται το κόστος κατασκευής ενδεχόμενου υπόγειου χώρου στάθμευσης).

Η ανάπλαση της πλατείας Ελευθερίας αποτελεί ένα από τα κεντρικά έργα της ατζέντας του Δήμου Θεσσαλονίκης καθώς έχει μεγάλη συμβολική σημασία για την ανάδειξη της πολυπολιτισμικής ταυτότητας της πόλης (Η Καθημερινή, 2013). Σχεδιαστικά, ένα ηλιακό ρολόι, μια δημόσια υπαίθρια οθόνη, η ανάδειξη του θαμμένου βυζαντινού τείχους, επιδαπέδια φωτιστικά και πράσινο είναι τα χαρακτηριστικά της μελέτης που κέρδισε το πρώτο βραβείο του διαγωνισμού. Οι αρχιτέκτονες μηχανικοί Θεμιστοκλής Χατζηγιαννόπουλος και Κωνσταντίνος Χαραλαμπίδης (Εδ. Κάστρο, Π. Τζώνος, Ιω. Μέγας σύμβουλοι, Δ. Μακρής, Π. Κούλαλη, Αν. Πετρόπουλος συνεργάτες) διατηρούν τον ενιαίο χαρακτήρα της πλατείας και τη μετατρέπουν σε «πράσινο» πάρκο με φυλλοβόλα και αιθιαλή δένδρα, γκαζόν και αγριολούλουδα. Τα γεγονότα που τη σημάδεψαν επισημαίνονται μέσω μιας τετράπλευρης στήλης, ύψους 20 μέτρων. Η κορυφή του

θα λειτουργεί ως «επιλεκτικό ηλιακό ρολόι» επιτρέποντας στις ακτίνες του ηλίου να στοχεύουν αποκλειστικά και με απόλυτη ακρίβεια (μέρας και ώρας) σημεία-μνημεία των ιστορικών γεγονότων- (κίνημα Νεότουρκων, πυρκαγιά 1917, μνημείο ολοκαυτώματος) στο δάπεδο της πλατείας.

Ανάπλαση του άξονα Αχειροποιήτου – Αγίας Σοφίας

Η ανάπλαση της άξονα Αχειροποιήτου – Αγίας Σοφίας στόχευε στην δημιουργία ενός νέου σύνθετου πόλου υπερτοπικής σημασίας για την Θεσσαλονίκη. Πιο συγκεκριμένα, αντικείμενο της μελέτης, η οποία έχει συνολικό προϋπολογισμό αμοιβής 197.898,55 ευρώ, είναι ο ανασχεδιασμός του τμήματος της οδού Αγίας Σοφίας μεταξύ της οδού Μακένζι Κινγκ και της Λεωφόρου Νίκης, συμπεριλαμβανομένων των δύο υφιστάμενων πεζοδρόμων Αγ. Θεοδώρας και Γ. Σταύρου. Το έργο χρηματοδοτείται από το Πράσινο Ταμείο του ΥΠΕΚΑ και εκπονείται υπό την επίβλεψη της αρμόδιας υπηρεσίας (Διεύθυνση Αστικού Σχεδιασμού και Αρχιτεκτονικών Μελετών) του Δήμου Θεσσαλονίκης. Το χρονοδιάγραμμα της σύμβασης προβλέπει ότι η μελέτη εφαρμογής για το ήδη πεζοδρομημένο τμήμα της οδού Αγίας Σοφίας, από την οδό Μακένζι Κίνγκ μέχρι την οδό Τσιμισκή, θα ολοκληρωθεί σε ένα μήνα από την υπογραφή της σύμβασης, προκειμένου να δημοπρατηθεί το έργο και να ξεκινήσουν οι εργασίες κατασκευής.

Σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, στόχοι του έργου είναι:

- η οργάνωση του συνολικού άξονα ως ευανάγνωστης αστικής αφήγησης.
- η ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων, της φυσιογνωμίας και της διαφορετικής ατμόσφαιρας του κάθε τόπου.
- η ενσωμάτωση των βυζαντινών μνημείων στην λειτουργία της σύγχρονης πόλης. Αποφάσεις στρατηγικής σημασίας για την επίτευξη αυτών των επιδιώξεων αποτελούν η πεζοδρόμηση της περιοχής και η οργάνωση ανοικτών χώρων, που θα αναδείξουν και θα προβάλλουν τα σημαντικά μνημεία.

Επίσης προβλέπονται:

- Διαφύλαξη του ελεύθερου κοινόχρηστου χώρου από την ανεξέλεγκτη κατάληψή του και δημιουργία θέσεων ανάπαυσης, συγκέντρωσης, αναψυχής και ενημέρωσης,
- Ανάδειξη των εισόδων του μετρό στο επίπεδο του πεζοδρομίου,

- Πρότυπος σχεδιασμός συστημάτων σκίασης στις στάσεις πεζών και αστικού εξοπλισμού,
- Αναβάθμιση του φωτισμού με εξοικονόμηση ενέργειας και εγκατάσταση τεχνολογία πληροφόρησης για τα δρώμενα στην πόλη.

Το 2013, υπογράφηκε μεταξύ του αντιδημάρχου Αστικού Περιβάλλοντος Θεσσαλονίκης, Ανδρέα Κουράκη και των εκπροσώπων των μελετητικών γραφείων που τιμήθηκαν με το πρώτο βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό προσχεδίων, τον οποίο διενήργησε το υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), η σύμβαση για την ανάθεση στους δεύτερους της Α' φάσης της μελέτης ανάπλασης του ιστορικού άξονα Αχειροποιήτου - Αγίας Σοφίας.

Ενοποίηση των υφιστάμενων πράσινων χώρων μεταξύ τους και με το περιαστικό δάσος του Σείχ-Σου μέσω της αξιοποίησης - ένταξης στον αστικό ιστό των ρεμάτων

Το 2014 το ΥΠΕΚΑ ενέκρινε την χρηματοδότηση διαγωνισμού ιδεών για την «πilotική ανάπλαση» έκτασης 110 στρεμμάτων του Σείχ-Σου , στις περιοχές Κρουονερίου και Τούμπας -Μαλακοπής. Οι στόχοι του έργου είναι δύο. Πρώτον, στοχεύει στην διαμόρφωση του Σείχ Σου ως υπεροπτικού ελεύθερου χώρου πρασίνου, άθλησης και αναψυχής μέσα από ήπιες πολεοδομικές παρεμβάσεις. Δεύτερον, επιδιώκεται η σύνδεση του δάσους με τον αστικό ιστό του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης, μέσα από περιπατητικές διαδρομές, χώρους πρασίνου, εικαστικών παρεμβάσεων και δραστηριοτήτων πολιτισμού, ψυχαγωγίας και άθλησης. Η χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη (ΕΠΠΕΡΑΑ) για τους δύο αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς ιδεών ανέρχεται στα 90.000 ευρώ. Ωστόσο, έως σήμερα, οι διαγωνισμοί δεν έχουν προκηρυχθεί.

Αστικός Αμπελώνας στην Περιοχή Δόξας, απέναντι από το Καντατζόγλειο Στάδιο

Η πρωτοβουλία για την δημιουργία του αστικού αμπελώνα πραγματοποιήθηκε με την συνεργασία του δήμου, του κτήματος Γεροβασιλείου και του εργαστηρίου αμπελουργίας του Α.Π.Θ. και ομάδας κατοίκων. Η δημιουργία αστικού αμπελώνα εντάσσεται στο πλαίσιο κατασκευής δέκα νέων πάρκων, σε ελεύθερους και

απεριποίητους έως σήμερα χώρους με χρηματοδότηση από το «Πράσινο Ταμείο» (Ζέρβας, 2013b). Ο αμπελώνας φυτεύτηκε τον Μάρτιο του 2013 σε μία έκταση 2 στρεμμάτων στην περιοχή της Δόξας απέναντι από το Καυτατζόγλειο στάδιο. Συνολικά φυτεύτηκαν 480 φυτά όλα από ελληνικές ποικιλίες όπως Ξινόμαυρο, αγιωργίτικο, μαλαγουζιά και ρόμπολα, χορηγία του κτήματος Γεροβασιλείου (Ζέρβας, 2014).

Η ιδέα για τη δημιουργία του πρώτου αστικού αμπελώνα στη Θεσσαλονίκη προήλθε από την αξιοποίηση εμπειριών από το εξωτερικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο Παρίσι λειτουργούν από χρόνια αστικοί αμπελώνες και παράγουν κρασί για κοινωφελείς σκοπούς (Γερακαρίτου, 2014). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ζέρβας “[η] Θεσσαλονίκη πλέον ανήκει σε μια λίστα πόλεων όπως το Παρίσι, το Σαν Φρανσίσκο, τη Νέα Υόρκη κ.α. όπου μέσα στον αστικό τους χώρο περιλαμβάνουν έναν αστικό αμπελώνα” (Ζέρβας, 2014)

Εκκαθάριση του ρέματος «Λύτρα» στην περιοχή Δόξας

Η δράση αυτή εντάσσεται σε μια σειρά δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης για την «ανάκτηση του δημοσίου χώρου» και πιο συγκεκριμένα για παρεμβάσεις στα ρέματα της πόλης. Στόχος των παρεμβάσεων αυτών είναι η απόδοσή των ρεμάτων στους πολίτες ως χώρων πρασίνου και αναψυχής και ως φυσική συνέχεια του περιαστικού δάσους Σέιχ-Σου. Σε συνεργασία με το ΑΠΘ εκπονείται μελέτη για την ανάπλαση και την ένταξη του ρέματος στον αστικό ιστό. Πρέπει να σημειωθεί πως στα πλαίσια της ανάπλασης της περιοχής, πραγματοποιήθηκε καταστροφή των άτυπων κατοικιών που υπήρχαν στην περιοχή και συνεπώς εκτοπισμός των κατοίκων χωρίς μέριμνα για μετεγκατάσταση.

Δημιουργία 4 θεματικών πάρκων σε γειτονίες της πόλης

Στο πλαίσιο των εορτασμών των 100 χρόνων της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης, το 2012, ο Δήμος Θεσσαλονίκης και η Αντιδημαρχία Περιβάλλοντος, Ποιότητας Ζωής και Ελεύθερων Χώρων πρότεινε την δημιουργία 4 θεματικών πάρκων. Τα πάρκα είναι τα εξής:

(1) Πάρκο Ιβανώφ (Αγ. Δημητρίου – Νέστορος – Λαγκαδά) εμβαδού 8.000m² με θέμα «Πάρκο αέρα, γης, νερού»,

(2) Πάρκο Αγίου Δημητρίου (απέναντι από τον ναό Αγ. Δημητρίου) εμβαδού 3.500m².,

(3) Παρκάκι στη συμβολή των οδών Κ. Καραμανλή με 25ης Μαρτίου εμβαδού 200 m² με θέμα «Πάρκο πράσινης καινοτομίας» και

(4) Πάρκο στη συμβολή των οδών Ελευθερίας με Δημ. Γληνού με θέμα «Πάρκο μαθησιακού παιχνιδιού».

Κατεδαφίσεις αυθαίρετων κατασκευών επί της Μ. Κάλλας

Η δράση αποτελεί μέρος της στρατηγικής του Δήμου για την ανάκτηση του δημοσίου χώρου. Πραγματοποιήθηκε από τον Δήμο Θεσσαλονίκης και περιλαμβάνει αρχικά την απομάκρυνση των αυθαίρετων κατασκευών, στην περιοχή της Μαρίας Κάλλας και στην συνέχεια τον καθαρισμό τους κοινόχρηστους χώρους, την αποκατάσταση των φθορών που έχουν υποστεί τα πεζοδρόμια, και την αναβάθμιση του χώρου τοποθετώντας πράσινο.

A.2.2 Δράσεις

Green Spot - ο πρώτος φορητός κήπος της πόλης

Η ιδέα για τα Green Spots εντάσσεται σε μια ευρύτερη καμπάνια υπό τον τίτλο “React Now 4 Thess” για την υλοποίηση της οποίας ο Δήμος Θεσσαλονίκης συνεργάστηκε με το περιοδικό Επιλογές. Τα «Green Spots» αποτελούν μικρούς φορητούς κήπους με πυκνή φύτευση, οι οποίοι τοποθετούνται στην άκρη του δρόμου, καταλαμβάνοντας μία θέση ελεγχόμενης στάθμευσης. Το σχέδιο προβλέπει ότι οι συγκεκριμένες εγκαταστάσεις θα μετακινούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα σε διαφορετικά σημεία της πόλης. Ανάλογα με τη μετακίνηση θα εναλλάσσεται και το φυτοτεχνικό υλικό με εποχιακά φυτά. Επιπλέον, η κατασκευή έχει προβλεφθεί να λειτουργεί και ως στοιχείο αστικού εξοπλισμού, καθώς μπορεί να χρησιμοποιείται σαν κάθισμα, επιτρέποντας στους περαστικούς να ξεκουραστούν.

Εργασίες καταγραφής του φυτικού υλικού στα άλση, δενδροστοιχίες και φυτώρια του Δήμου Θεσσαλονίκης

Η δράση αυτή πραγματοποιήθηκε από ομάδα εργαζομένων στο πλαίσιο του προγράμματος Κοινωνικού Χαρακτήρα που ανακοίνωσε το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ με συμπράττοντα φορέα το Δήμο, τη χρονική περίοδο από 8

Φεβρουαρίου έως 8 Ιουλίου 2013. Το έργο πραγματοποιήθηκε με διενέργεια αυτοψιών στις δημοτικές δενδροστοιχίες και με την δημιουργία μιας βάσης δεδομένων όπου αποτυπώθηκαν οι πληροφορίες για να είναι έτοιμες για χρήση από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου. Σε αυτή την περίοδο, πραγματοποιήθηκαν περίπου 830 αυτοψίες και καταγράφηκαν περισσότερες από 1280 περιπτώσεις που αφορούν σε κενές δενδροδόχους, πρέμνα (τμήμα του κομμένου δέντρου-κορμού που μένει στο έδαφος) καθώς και ξερά δέντρα.

Αναβάθμιση στα παρτεριών του πεζοδρόμου της οδού Τραπεζούντος

Η δράση πραγματοποιήθηκε από Εθελοντές Πρασίνου της Αντιδημαρχίας Περιβάλλοντος Ποιότητας Ζωής και Ελευθέρων Χώρων σε συνεργασία με κατοίκους της γειτονιάς στις 18/1/2013. Την φροντίδα των παρτεριών από δω και στο εξής θα αναλάβουν οι άνθρωποι της περιοχής (Ζέρβας, 2013a).

Ανάρτηση σε περισσότερες από 10.000 πολυκατοικίες της πόλης ενός κώδικα αστικής συμπεριφοράς

Η δράση πραγματοποιήθηκε από τα μέλη της εθελοντικής ομάδας «Θεσσαλονίκη 2012» του δήμου Θεσσαλονίκης και περιλάμβανε την ανάρτηση σε περισσότερες από 10.000 πολυκατοικίες της πόλης ενός κώδικα αστικής συμπεριφοράς, ο οποίος περιλάμβανε κανόνες για την βελτίωση του επιπέδου ζωής στην πόλη. Η ομάδα των εθελοντών απαρτίζεται από 400 άτομα εκ των οποίων τα 150 είναι τα πιο ενεργά και από το 2012 έχουν ξεκινήσει μια σειρά δράσεων όπως ο καλλωπισμός στάσεων του ΟΑΣΘ.

Φύτευση 26 νεραντζιών από εθελοντές και στελέχη του Δήμου στην Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Η δράση πραγματοποιήθηκε από εθελοντές από τον Όμιλο Νέων, Επιστημόνων και Επαγγελματιών και στελέχη του Δήμου στις 12/5/2013.

Δημιουργία Αστικού κήπου στην συμβολή των οδών Λαγκαδά με Αγίων Πάντων

Η δράση πραγματοποιήθηκε από το free press *Parallaxi* σε συνεργασία με την Αντιδημαρχία Ποιότητας Ζωής τον Δήμο Θεσσαλονίκης, ο οποίος παραχώρησε το οικόπεδο, με την Αντιδημαρχία Ποιότητας Ζωής και με την Β' Δημοτική Κοινότητα

ενώ την μελέτη επιμελήθηκε ο αρχιτέκτονας Θεωδωρής Μακρίδης και ο ειδικός στις διαμορφώσεις και αρχιτεκτονική κήπων Νίκος Μυσιρλής. Αποτελεί την τέταρτη παρέμβαση της *Parallaxi* στην περιοχή της Ξηροκρήνης και στοχεύει στο να αξιοποιηθεί ο χώρος και να μετατραπεί σε πάρκο το οποίο όπως αναφέρουν οι φορείς διοργάνωσης θα «λειτουργεί με ασφάλεια και με την ευθύνη της γειτονιάς».

Δράση καθαρισμού δενδροδόχων «Είμαι πολίτης και όχι απλά κάτοικος» στη Δυτική Είσοδο της πόλης

Η δράση πραγματοποιήθηκε από τον Δήμο Θεσσαλονίκης και από εθελοντές της ΧΑΝΘ, στο πλαίσιο της δράσης «Είμαι πολίτης και όχι απλά κάτοικος» και περιλάμβανε καθαρισμός δενδροδόχων και ξεβοτάνισμα στη νησίδα του Παλαιού Σιδηροδρομικού Σταθμού της 2ης Δημοτικής Κοινότητας. Ο αντιδήμαρχος Περιβάλλοντος, Ποιότητας Ζωής και Ελεύθερων Χώρων Κωνσταντίνος Ζέρβας ευχαρίστησε τους εθελοντές της ΧΑΝΘ και πρόσθεσε: «Στην εποχή της οικονομικής κρίσης η προσωπική προσφορά του καθενός είναι παραπάνω από πολύτιμη. Είμαστε πάντα ανοιχτοί σε καλές ιδέες και σε συνεργασίες με εθελοντικές ομάδες. Μόνο μαζί μπορούμε να πετύχουμε το καλύτερο αποτέλεσμα για την πόλη μας» (Voria, 2012).

Συμμετοχή στην εθελοντική δράση “Let’s do it Greece 2012”, στις δράσεις της «Eco- Week”

Η πρωτοβουλία “Let’s do it Greece 2012” επιχείρησε να συσπειρώσει και να κινητοποιήσει εθελοντικές οργανώσεις, σύλλογοι, δήμοι, υπηρεσίες, επιχειρήσεις, σχολεία και άλλοι φορείς σε ολόκληρη την Ελλάδα. Στόχος είναι να «δείξουμε όλοι οι Έλληνες μαζί την όμορφη, καθαρή και δημιουργική πλευρά της χώρας μας» (EcoNews, 2012) μέσα από πολλαπλές δράσεις.

Ψηφιακές ταυτότητες για περίπου 60.000 δένδρα του δήμου Θεσσαλονίκης

Η δράση είναι πρωτοβουλία της Αντιδημαρχίας Πρασίνου του Δήμου Θεσσαλονίκης και περιλάμβανε την δημιουργία ενός μητρώου αναφοράς για το αστικό πράσινο και την κατασκευή ενός ηλεκτρονικού «τείχους προστασίας» απέναντι σε τυχόν ασθένειες, καθώς κάθε δένδρο θα έχει τον δικό του ιατρικό φάκελο. Αυτή η δράση

στόχευε να συμβάλει τόσο στην ανάδειξη ορισμένων μνημειακών δένδρων της Θεσσαλονίκης που είναι συνδεδεμένα με την ιστορία της πόλης όσο και στον εντοπισμός αυθαιρεσιών εις βάρος του αστικού πρασίνου όπως τα παράνομα κλαδέματα από καταστηματαρχες και περιοίκους ή ακόμα και τα φαινόμενα λαθροϋλοτομίας.

Καλλωπισμός 26 στάσεων του Ο.Α.Σ.Θ.

Η δράση πραγματοποιήθηκε από τα μέλη της εθελοντικής ομάδας «Θεσσαλονίκη 2012» του δήμου Θεσσαλονίκης και διοργάνωσης “Θεσσαλονίκη 2012” για τον εορτασμό των 100 χρόνων από την ένταξη της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος και για την ανάδειξή της ως μιας πόλης ιστορικής, νεανικής, δυναμικής, δημιουργικής με ιδιαίτερες πολιτισμικές αναφορές στον χάρτη των ευρωπαϊκών πόλεων. Η δράση περιλαμβάνει τον καλλωπισμό 26 στάσεων του ΟΑΣΘ. οι οποίες παρουσιάζουν σημεία εγκατάλειψης με την απομάκρυνση χαλασμένων τζαμιών, σκουριασμένων σίδερων, αφισών και ενοικιαστηρίων και το βάψιμο των στάσεων με χαρούμενα και ζωντανά χρώματα.

Εκστρατεία ήπιου εθελοντικού καθαρισμού και χωρίς μηχανικά μέσα στην παραλία του Κελλάριου όρμου

Ο ήπιος καθαρισμός του Κελλάριου όρμου πραγματοποιήθηκε τρεις φορές (δύο φορές τον Σεπτέμβριο 2011 και μια τον Οκτώβριο 2012). Την τρίτη φορά την δράση ανέλαβαν οι μαθητές του Δημοτικού σχολείου Ανατόλια, με την παρουσία του Αντιδημάρχου Περιβάλλοντος, Ποιότητας Ζωής & Ελεύθερων Χώρων Κωνσταντίνου Ζέρβα και του Γενικού Προξένου των ΗΠΑ. Η δράση πραγματοποιήθηκε με την εποπτεία φύλακα αρχαιοτήτων της 9^{ης} Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος της HELMEPA, παρουσία στελεχών και του Γενικού Διευθυντή της, ενώ κινητοποιήθηκαν επίσης οι υπηρεσίες Καθαριότητας και Πρασίνου του Δήμου Θεσσαλονίκης, καθώς και η Ελληνική Ομάδα Διάσωσης. Στόχος της δράσης, σύμφωνα με τον Κων/νο Ζέρβα είναι η αναζωογόνηση της υποβαθμισμένης αυτής περιοχής και η αναβάθμιση του σε χώρο περιπάτου και αναψυχής για τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης.

Δράση φύτευσης και υιοθεσίας δένδρων στους κήπους της Νέας Παραλίας

Η δράση οργανώθηκε από την ομάδα «Οι Φίλοι της Νέας Παραλίας» και συμμετείχαν κάτοικοι της πόλης. Η δράση οργανώθηκε προκειμένου να αντικατασταθούν τα δέντρα που για διάφορους λόγους δεν ευδοκίμησαν στο υλοποιημένο τμήμα των κήπων της νέας παραλίας,. Όσοι συμμετείχαν στην υιοθεσία ανέλαβαν το κόστος της αγοράς και της τοποθέτησης των νέων δέντρων. Ο αρχικός στόχος ήταν να φυτευτούν 60 δέντρα. Στην έναρξη της φύτευσης η δράση είχε εξασφαλίσει την υιοθεσία 88 δέντρων και στην ολοκλήρωση φυτεύτηκαν 113 δέντρα. Για τους «Φίλους της Νέας Παραλίας» η δράση αυτή ήταν η επίτευξη ενός στόχου και κατά αυτό τον τρόπο η επιβεβαίωσης της πίστης ότι ένας διαφορετικός τρόπος συλλογικής κατοίκησης στην πόλη μπορεί να είναι εφικτός.

Ετήσιο Green Party

Το Green Party είναι ένας οικολογικός θεσμός που έχει τριπλή μορφή:

(1) διαγωνισμοί και δράσεις που διεξάγονται την εβδομάδα περιβάλλοντος στις αρχές Ιουνίου(συμπίπτει με την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος -5 Ιουνίου),

(2) Ομάδα δράσης-δεξαμενή σκέψης, δηλαδή μια εθελοντική ομάδα αναλαμβάνει άμεση περιβαλλοντική δράση με εθελοντικούς καθαρισμούς, αναδασώσεις, επιμόρφωση κ.α. και

(3) μια πλατφόρμα που συγκεντρώνει όλες τις πράσινες δράσεις όλων των φορέων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, ιδιωτών, πανεπιστημίων κ.α. της Θεσσαλονίκης. Στόχος του είναι η δημιουργία ευρύτερης οικολογικής κοινωνικής συνείδησης καθώς και μια προσπάθεια βελτίωσης του 'πράσινου προφίλ' της Θεσσαλονίκης.

Περιβαλλοντική δράση καθαρισμού στους «Κήπους του Πασά» με εθελοντές

Η δράση πραγματοποιήθηκε από εθελοντές του τμήματος Δράσης και Κοινωνικής Προσφοράς της ΧΑΝΘ σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου Θεσσαλονίκης το Σάββατο 28 Σεπτεμβρίου. Η συγκεκριμένη επιχείρηση αποτελεί συνέχεια των δράσεων του τμήματος Δράσης και Κοινωνικής Προσφοράς της ΧΑΝΘ με τον τίτλο «Είμαι Πολίτης και Όχι απλά Κάτοικος» σε συνεργασία με τον Δήμο

Θεσσαλονίκης. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα εθελοντισμού για την προστασία του αστικού περιβάλλοντος της πόλης οι δράσεις του οποίου υλοποιούνται τα τελευταία τρία περίπου χρόνια. Η δράση έχει στόχο να διδάξει σε νέους εθελοντές αλλά και σε όλους τους εμπλεκόμενους την έννοια της πόλης – πολίτης και να τονίσει τη σημασία της σύμπραξης ανθρώπων και τη δράση τους για το κοινό καλό.

Το εν λόγω πρόγραμμα πραγματοποιείται από το Σεπτέμβριο του 2011 και μέχρι σήμερα τα πεδία δράσης του ήταν :

- Παρατηρητήριο αστικού περιβάλλοντος που περιλαμβάνει δράσεις ατομικής πρωτοβουλίας νέων, όπως καταγραφή κατάστασης των δενδροδόχων σε 50 κεντρικούς άξονες της 1ης Δημοτικής Κοινότητας, και μαζικές δράσεις νέων εθελοντών όπως επισήμανση των κενών, καλυμμένων δενδροδόχων και των κομμένων δένδρων σε κεντρικές οδούς της 1ης Δημοτικής Κοινότητας, δενδροφύτευση και στη συνέχεια μέχρι σήμερα κοπή ζιζανίων. Εργαστήριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού για την ανάπλαση οδών Φιλικής Εταιρείας και Χρ. Σμύρνης, Υιοθεσία δένδρων και Δενδροφύτευση κ.ά.
- Δράσεις ενημέρωσης για υιοθέτηση αυτής της νοοτροπίας.
- Δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών.

A.3 Βιώσιμη αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα

Σύμφωνα με τους ετήσιους Απολογισμούς του Δήμου Θεσσαλονίκης, η βιώσιμη αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες από το 2011. Ο Δήμος προώθησε ρυθμίσεις, μέτρα και έργα που έχουν ως απώτερο σκοπό τον περιορισμό της απόλυτης κυριαρχίας των αυτοκινήτων και τη δημιουργία συνθηκών φιλικών προς τον πολίτη και τον επισκέπτη. Οι παρεμβάσεις αυτές στοχεύουν στο να μετατρέψουν την Θεσσαλονίκη σε μια σύγχρονη Ευρωπαϊκή μητρόπολη και παράλληλα να αναζωογονήσουν την εμπορική και επιχειρηματική δραστηριότητα. Επιπλέον, στοχεύουν στο να βελτιώσουν την καθημερινότητα των πολιτών και των επισκεπτών/τουριστών, συμβάλλοντας στον μετασχηματισμό της Θεσσαλονίκης σε μια «φιλική και ανθρώπινη πόλη με αναπτυξιακές προοπτικές» (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2013:39).

Κατά την μελέτη της αστικής βιωσιμότητας της Θεσσαλονίκης είναι εξαιρετικά σημαντικό να εξετάσει κανείς την πορεία υλοποίησης των φιλοδοξιών του Δήμου για την δημιουργία ενός Δίκτυο γρήγορων μεταφορών, "που θα ξεκινά από την παράκτια συγκοινωνία και θα περιλαμβάνει τραμ, λεωφορεία και ποδήλατα". Από το 2011 ο Δήμος έχει θέσει ως βασικό του στόχο να προχωρήσει σε μια σειρά έργων και δράσεων με στόχο της βιώσιμη κινητικότητα, όπως

- πεζοδρομήσεις,
- ρυθμίσεις ήπιας κυκλοφορίας,
- βελτιώσεις πεζοδρομίων,
- κατασκευή λεωφορειολωρίδων,
- κατασκευή ποδηλατοδρόμων,
- ρυθμίσεις ενίσχυσης των υπαρχόντων μέσων μαζικής μεταφοράς,
- προγραμματισμό για εισαγωγή νέων μέσων σταθερής τροχιάς, όπως το τραμ ή η παράκτια αστική συγκοινωνία.

Ωστόσο, κάποιες από αυτές τις παρεμβάσεις έχουν παραμείνει σε επίπεδο ρητορικής. Όσον αφορά αυτές που πραγματοποιήθηκαν είναι σημαντικό να σημειωθεί πως συχνά αποτελούν αποσπασματικά σχέδια, τα οποία δεν συνεισφέρουν σε μια συνολική αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος της πόλης.

Κατασκευή πεζοδρομίων που πληρούν τις νέες προδιαγραφές (ελεύθερη ζώνη όδευσης για πεζούς μήκους τουλάχιστον 1,5 μέτρου και υποδομές για ΑμΕΑ) και απομάκρυνση περιπτέρων

Στο πλαίσιο της αντίληψης υπέρ της Βιώσιμης Κινητικότητας, ο Δήμος Θεσσαλονίκης προώθησε ρυθμίσεις, μέτρα και έργα που έχουν ως απώτερο σκοπό τον περιορισμό της απόλυτης κυριαρχίας των αυτοκινήτων και τη δημιουργία συνθηκών φιλικών προς τον πολίτη και τον επισκέπτη.

Οι παρεμβάσεις έγιναν στις οδούς: Εθν. Αμύνης, Αλ. Σβώλου, Π. Μελά, Αλεξανδρείας (από Μπότσαρη έως Π. Συνδίκια), Σέκερη, Καλλιπόλεως, Καισαρείας, Βιζύης, Δορυλαίου, Τρικούπη, Λαπιθών, Παλιγγενεσίας και Αδανών, Κυκλάδων και Ιάσωνος, Δεινάρχου Κιθαίρωνος, Πεισάνδρου, Κανάρη και Χίου, Χαριτωνύμου,

Ασημ. Φωτήλ, Δρόμοι και πεζοδρόμια για ασφαλή πρόσβαση στα σχολεία: 15ο και 61ο δημοτικό σχολείο (Παπαναστασίου), 31^ο γυμνάσιο (Έδισσον), 19ο γυμνάσιο (Αλεξανδρείας), 81ο δημοτικό σχολείο (Σόλωνος), 9ο γυμνάσιο (Λυσικράτους), και 17ο γυμνάσιο (Σωκράτους).

Νέες Λεωφορειολωρίδες στη Λεωφόρο Στρατού και στις οδούς Παπαναστασίου, Αγγελάκη, Γ. Παπανδρέου

Το έργο ανέλαβε ο Δήμος Θεσσαλονίκης, σε συνεργασία με το αρμόδιο Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (ΥΠΥΜΕΔΙ) και τους συναρμόδιους τοπικούς φορείς (ΣΑΣΘ, ΟΑΣΘ, ΟΡΘΕ, ΤΕΕ/ΤΚΜ, Σύλλογο Ελλήνων Συγκοινωνιολόγων, Σωματείο Ιδιοκτητών Ταξί Θεσσαλονίκης «Ο Ερμής», Δίκτυο Ε.Π.Ι.Β.Α.Τ.Η.Σ., Ένωση για τα Δικαιώματα των Πεζών, Ποδηλάτες Θεσσαλονίκης, Ομάδα «Θεσσαλονίκη Αλλιώς»). Οι 4 νέες Λ/Λ, προϋπολογισμού 550.000 €, που θα χρηματοδοτήσει το ΥΠΥΜΕΔΙ και θα κατασκευάσει ο Δήμος Θεσσαλονίκης, αντλούν πόρους από το ΕΣΠΑ 2007-2013 και η έναρξη των εργασιών τοποθετείται εντός του 2013. Παρόλο που ολοκληρώθηκε ως έργο, "η κατάργηση της Δημοτικής Αστυνομίας και η έλλειψη ανθρώπινων πόρων της διεύθυνσης Τροχαίας Θεσσαλονίκης άφησαν τις λεωφορειολωρίδες ανοχύρωτες, με αποτέλεσμα να ακυρωθεί στην ουσία η λειτουργικότητά τους." (Απολογισμός, 2013:41)

Εκτεταμένο πρόγραμμα πεζοδρομήσεων, δημιουργία οδών ήπιας κυκλοφορίας και ενοποιήσεις ανοικτών χώρων

Σύμφωνα με του ετήσιους απολογισμούς του Δήμου Θεσσαλονίκης και των άλλων εγγράφων, βασικά εργαλεία του Δήμου είναι η εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης κινητικότητας και της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. Με βάση αυτά, ο Δήμος προχώρησε και ολοκλήρωσε εκτεταμένο πρόγραμμα πεζοδρομήσεων και δημιουργίας οδών ήπιας κυκλοφορίας σε 40 δρόμους, με φύτευση δένδρων και περιορισμό της κίνησης των αυτοκινήτων, με στόχο να βελτιώσει την καθημερινότητα για τους κατοίκους της πόλης. Επιπλέον, ο Δήμος με τη συμβολή και την ενεργό συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και των κατοίκων τους και με ενσωματώνοντας ιδέες και προτάσεις που κατατέθηκαν στα πλαίσια του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού τον διαγωνισμό Θεσσαλονίκη x4, προχώρησε στην ανάπλαση των ήδη υφιστάμενων πεζοδρόμων του ιστορικού κέντρου της πόλης και

συγκεκριμένα των οδών Ικτίνου, Ζεύξιδος, Τσιρογιάννη και Νικηφόρου Φωκά (στο τμήμα μεταξύ Π. Μελά και Νίκης),

Παράκτια Αστική Συγκοινωνία

Το έργο ανέλαβαν ο Δήμος Θεσσαλονίκης, σε συνεργασία με τους Δήμους Θερμαϊκού, Καλαμαριάς, Πυλαίας και με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Η χρηματοδότηση εγκρίθηκε για την «ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟ ΑΕ», συνολικού ποσού 1.600.000€, και συντάχθηκε η Προγραμματική Σύμβαση των Κυρίων του έργου, δηλαδή του Δήμου Θεσσαλονίκης και των Δήμων Θερμαϊκού και Καλαμαριάς καθώς και της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Η Προγραμματική Σύμβαση Εγκρίθηκε από τα αντίστοιχα Συμβούλια των Δήμων και της Περιφέρειας και πήρε όλες τις απαραίτητες εγκρίσεις από τις αρμόδιες υπηρεσίες Το 2013 εγκρίθηκε η χρηματοδότηση για το σύνολο των μελετών και 2014 τέθηκε σε λειτουργία.

Τα 2014, η παράκτια δημόσια συγκοινωνία λειτούργησε πιλοτικά. Συγκεκριμένα, τρία πλοία με χωρητικότητα 100 έως 200 επιβάτες ανά διαδρομή συνέδεαν το λιμάνι της Θεσσαλονίκης με τις ανατολικές ακτές του Θερμαϊκού Κόλπου με ενδιάμεση στάση στη μαρίνα της Καλαμαριάς.. Τα δρομολόγια εκτελούνταν ανά μία ώρα και η διάρκεια της διαδρομής ήταν περίπου πενήντα λεπτά και το εισιτήριο ήταν 2,5 ευρώ.

Σε ό,τι αφορά τη μόνιμη λειτουργία της θαλάσσιας συγκοινωνίας, η σχετική προγραμματική σύμβαση για τη μελετητική ωρίμανση του έργου υπεγράφη στα τέλη Φεβρουαρίου 2014 ενώ οι μελέτες για τις χερσαίες υποδομές αναμένεται να είναι έτοιμες σε έναν χρόνο. Σε δύο χρόνια υπολογίζεται ότι θα είναι έτοιμες και οι μελέτες για τη δημοπράτηση και την κατασκευή του έργου.

A.4. Ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση

Ο Δήμος Θεσσαλονίκη ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια επιδιώκει να δημιουργήσει μία ισχυρή και ξεχωριστή ταυτότητα για την Θεσσαλονίκη. Με βάση τα έγγραφα του Δήμου τα οποία αναλύθηκαν στα πλαίσια της έρευνας, βασικοί στόχοι του branding της πόλης είναι η αύξηση της αναγνωρισιμότητας, η αύξηση της επισκεψιμότητας και του τουρισμού και η άνθηση της οικονομίας. Σημαντικό σημείο την προώθηση

αυτής της νέας ταυτότητας και στην επίτευξη αυτών των στόχων είναι η ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση της πόλης και η διεκδίκηση τίτλων, διεθνών διοργανώσεων και βραβείων.

Θεσσαλονίκη: μέλος του Δικτύου των 100 Ανθεκτικών Πόλεων του Ιδρύματος Rockefeller (2014)

Το Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων είναι μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2013 από το Ίδρυμα Rockefeller, που ιδρύθηκε το 1913. Αυτό το Ίδρυμα, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του, επιδιώκει να συμβάλει στην δημιουργία πιο ανθεκτικών οικονομιών. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του, ο κύριος προβληματισμός που οδήγησε στην ιδέα της δημιουργίας του Δικτύου ήταν η κρίση που πολλές πόλεις σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν σήμερα εξαιτίας των συνδυασμένων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, της παγκοσμιοποίησης και της ραγδαίας αστικοποίησης (100 Resilient Cities, 2015). Συνεπώς, ο κύριος στόχος του είναι να βοηθήσει τις πόλεις να δημιουργήσουν εγκαίρως ένα σχέδιο αντιμετώπισης αυτών των προκλήσεων και να χτίσουν την ανθεκτικότητά τους απέναντι σε αυτές (οπ.). Στο ίδιο πνεύμα, οι πόλεις που επιλέγονται για να ενταχθούν στο Δίκτυο λαμβάνουν την αναγκαία βοήθεια όσον αφορά το know-how και σημαντική οικονομική υποστήριξη για να εφαρμόσουν μια στρατηγική ανθεκτικότητας που συνοψίζεται στις ακόλουθες δράσεις:

1. Οικονομική Υποστήριξη για την πρόσληψη ενός Chief Resilience Officer,
2. Παροχή των γνώσεων για την παραγωγή μιας καλά οργανωμένης και συγκροτημένης στρατηγικής ανθεκτικότητας,
3. Πρόσβαση σε μία πλατφόρμα συνεργατών που παρέχουν τις τεχνολογίες και τις υπηρεσίες για να βοηθήσουν τις πόλεις να εφαρμόσουν την στρατηγική για την ανθεκτικότητά τους. Στους συνεργάτες περιλαμβάνονται η Microsoft, η Swiss Re, η Nature Conservancy, και
4. Συμμετοχή στο Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων, ένα παγκόσμιο δίκτυο πόλεων που ήδη συνεργάζονται και μαθαίνουν η μία από την άλλη (100 Resilient Cities, 2015a).

Το 2014, η Θεσσαλονίκη εντάχθηκε στο δίκτυο των 100 Ανθεκτικών πόλεων. Ο τίτλος απονέμεται σε πόλεις που, όπως αναφέρει ο πρόεδρος του Δικτύου Michael

Berkowitz (όπως αναφέρεται στο Skordas, 2014) επιδεικνύουν μια δέσμευση στο να χτίσουν τις ικανότητες τους ώστε να διαχειριστούν τις πιέσεις του 21ου αιώνα που γίνονται όλο και πιο περίπλοκες. Σε αυτό το πλαίσιο, η Θεσσαλονίκη περιγράφεται ως μια πόλη με πλούσια ιστορία και ένας πυρήνας πολιτιστικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ήδη από την Ρωμαϊκή περίοδο. Σήμερα, όπως υποστηρίζεται, είναι ένα σημαντικό μητροπολιτικό κέντρο «με ενεργό λιμάνι, αξιόλογο πανεπιστήμιο και εύρωστη τουριστική βιομηχανία». Έτσι, για να ανταποκριθεί στις εντάσεις των τελευταίων χρόνων επιδιώκει να χτίσει δίκτυα εμπιστοσύνης μεταξύ διαφόρων παραγόντων και ειδικά της νεολαίας της πόλης και παράλληλα να αναπτύξει μηχανισμούς απάντησης σε φυσικές καταστροφές (όπως οι σεισμοί) (Skordas, 2014).

Έκδοση Οδηγού Καλών Πρακτικών για τη Βιώσιμη Διαχείριση Αστικού Νερού

Ο Οδηγός Καλών Πρακτικών για τη Βιώσιμη Διαχείριση Αστικού Νερού εκδόθηκε με την συνεργασία του Δικτύου ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS, της Πρωτοβουλία "Συμμαχία για το νερό, του Δήμος Θεσσαλονίκης και του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κωνσταντίνος Τριάντης (Ειδικός Γραμματέας Υδάτων), μέσα από την έκδοση αυτή 'καταδεικνύεται η σημασία της συμμετοχής της Κοινωνίας των Πολιτών στη διαχείριση θεμάτων δημόσιου ενδιαφέροντος'.

Σύμφωνα με τους συντάκτες του οδηγού, οι στόχοι του οδηγού είναι:

1. η καταγραφή των σημαντικά προβλήματα διαχείρισης του αστικού νερού
2. η διερεύνηση βιώσιμων λύσεων διαχείρισης του αστικού νερού, μέσω της επίλυσης τεχνικών προβλημάτων και της αξιοποίησης νέων τεχνολογιών
3. η ενημέρωση, και η πρόσκληση των πολιτών χρηστών σε συμμετοχικές διαδικασίες διαβούλευσης

Υπογραφή του Συμφώνου Δημάρχων "Energy for Mayors"

Το σύμφωνο των Δημάρχων είναι μια πρωτοβουλία στην οποία συμμετέχουν Ευρωπαϊκά αστικά κέντρα «στον αγώνα κατά της κλιματικής αλλαγής» (Energy for Mayors, 2015). Ο Δήμος Θεσσαλονίκης συνυπέγραψε μαζί με 3.150 δήμους της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναλαμβάνοντας τη δέσμευση να μειώσει τις εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα στην επικράτειά του κατά τουλάχιστον 20% έως το 2020 μέσα από Σχέδια Δράσης για την Αειφόρο (Βιώσιμη) Ενέργεια και παρεμβάσεις για τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και την αύξηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας σε δημόσιους και ιδιωτικούς τομείς (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2012).

Διακρατικό πρόγραμμα εδαφικής συνεργασίας για την Ενεργειακή Αποδοτικότητα «Μεσογειακή Συνεργασία MED»

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης με εταίρους τη Λεμεσό, το Μπάρι και το Τελ Αβίβ κατέθεσε πρόταση για την υιοθέτηση ενεργειακά αποδοτικών εφαρμογών φωτισμού LED μέσα από τη δημιουργία «πιλότων»/σημείων επίδειξης σε δημόσιους χώρους και κτήρια, με πρώτη εφαρμογή στην οδό Γ΄ Σεπτεμβρίου. Πρόκειται για σχεδιασμό συνολικού κόστους 200.000 €, που βελτιώνει τις συνθήκες οπτικής άνεσης, εξοικονομεί ενέργεια σε ποσοστό 45% και περιορίζει τις εκπομπές CO₂ κατά 33,2 τόνους ετησίως (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2012).

Διεκδίκηση τίτλου Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Πράσινου 2014

Ο τίτλος της Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Πράσινου είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που «προωθεί και επιβραβεύει τις προσπάθειες των πόλεων που έχουν δεσμευτεί να βελτιώσουν το αστικό περιβάλλον» (European Commission, 2015). Με άλλα λόγια, δεν απονέμεται μόνο σε πόλεις που έχουν επιτύχει υψηλούς περιβαλλοντικούς στόχους αλλά και σε πόλεις που παρουσιάζουν αξιόλογη δράση και φιλόδοξο προγραμματισμό για την προστασία του περιβάλλοντος, την αειφόρο ανάπτυξη και την βελτίωση της ποιότητας ζωής μέσα στον αστικό χώρο. Χαρακτηριστικά, ο δήμαρχος της πόλης Γ. Μπουτάρης δήλωσε ότι «η υποψηφιότητά για το θεσμό της «πράσινης πρωτεύουσας» δεν υποδηλώνει ότι η Θεσσαλονίκη είναι μια πράσινη πόλη, αλλά ότι στοχεύουμε να γίνει». Ωστόσο, η Θεσσαλονίκη δεν κατάφερε να αποκτήσει τον τίτλο, τον οποίο για το 2014 κατέκτησε η Κοπεγχάγη.

Δήμος Θεσσαλονίκης - Ιδρυτικό μέλος του Δικτύου Ελληνικών Πράσινων Πόλεων

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης είναι το Ιδρυτικό μέλος του Δικτύου Ελληνικών Πράσινων Πόλεων, στο οποίο έως σήμερα συμμετέχουν οι εξής πόλεις: Αθήνα, Αλεξανδρούπολη, Βόλος, Ζάκυνθος, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Κοζάνη και Τρίκαλα. Στόχος του δικτύου είναι να «αναπτυχθεί στον πολίτη Πράσινη Συνείδηση και να του προσφερθεί ένα καλύτερης ποιότητας αστικό περιβάλλον» (Δίκτυο Ελληνικών Πράσινων Πόλεων, 2015). Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία του Δικτύου Ελληνικών Πράσινων Πόλεων αποσκοπεί:

- Στην αφύπνιση και ευαισθητοποίηση των Τοπικών Αρχών γύρω από τα Πράσινα θέματα
- Στην ανταλλαγή γνώσεων και τεχνογνωσίας γύρω από την Πράσινη Διαχείριση μεταξύ των ελληνικών Πόλεων / Δήμων
- Στη συμβολή για τη ανάπτυξη Πράσινων Πρακτικών & Πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο

Το Δίκτυο επιδιώκει την συνεργασία και την ανταλλαγή τεχνογνωσιών, ανάμεσα σε διάφορους φορείς, όπως Πανεπιστήμια Ιδρύματα, Σύλλογοι, Ινστιτούτα, Εταιρείες, Μ.Κ.Ο. (Ν.Γ.Ο.) με “Πράσινο” Αντικείμενο Δίκτυα Πράσινων Πόλεων ανά τον κόσμο Επιχειρήσεις Ιδιωτικού Τομέα Δημοτικές, πολιτικές παρατάξεις, κοινωνικές ομάδες, κινήματα που διέπονται από “Πράσινη” Αντίληψη Αρμόδια / Σχετικά Υπουργεία

A.5 Αστική διαχείριση και ενεργειακή πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης για ‘πράσινη πόλη’

Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει τις πρωτοβουλίες του Δήμου Θεσσαλονίκης που εντάσσονται στην ενεργειακή πολιτική για ‘πράσινη’ πόλη. Μέσω αυτών των παρεμβάσεων και έργων ο Δήμος επιδιώκει να εισάγει την εφαρμογή Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Ωστόσο, όπως τονίσαμε και στην εισαγωγή, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως οι κατηγορίες δεν έχουν συμπαγή όρια και πως οι πρωτοβουλίες αυτές αλληλεπιδρούν και αλληλοεπηρεάζονται από πρωτοβουλίες και άλλων κατηγοριών.

Φύτευση μέρους του δώματος στο Δημορχιακό Μέγαρο στα πλαίσια του προγράμματος εδαφικής συνεργασίας Ελλάδα-Βουλγαρία Integrated Green Cities (2014)

Εντάσσεται στο έργο «Integrated Green Cities» του προγράμματος εδαφικής συνεργασίας Ελλάδα-Βουλγαρία 2007-2013 που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο περιφερειακής Ανάπτυξης κατά 85% και από εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας κατά 15%. Σε ό,τι αφορά στο Δήμο Θεσσαλονίκης, ο προϋπολογισμός του έργου διαμορφώνεται στο ύψος των 785.803 ευρώ. Έχει στόχο την ενίσχυση των βιοκλιματικών συνθηκών στο εσωτερικό του κτιρίου, αλλά και τη δημιουργία ενός πρότυπου καλής πρακτικής εκμετάλλευσης των δωμαίων στην πόλη. Τον Φεβρουάριο του 2014 παραδόθηκε η μελέτη και τον Μάρτιο του 2014 αναμενόταν η προκήρυξη διαγωνισμού για ανάθεση έργου.

Κατασκευή οικολογικών φυτεμένων νησίδων σε δώματα 8 Δημοτικών και Σχολικών κτιρίων

Το έργο πραγματοποιείται με την Συνεργασία της Αντιδημαρχίας Περιβάλλοντος Ποιότητας Ζωής και Ελεύθερων Χώρων και της Αντιδημαρχίας Αστικού Σχεδιασμού Πολεοδομίας και Δικτύων. Επίσης, χρηματοδοτείται από το Ε.Π.ΠΕΡ.Α.Α. του ΕΣΠΑ 2007-2013, συνολικού ύψους 1,245 εκ. €

Ενεργειακή αναβάθμιση Σχολικών Συγκροτημάτων

Στο έργο, έχουν ενταχθεί 8 σχολεία του Δήμου Θεσσαλονίκης, εκ των οποίων τα 5 υπό την ευθύνη του Δήμου, προϋπολογισμού 3,114 εκ. € και τα υπόλοιπα 3 υπό την ευθύνη του Οργανισμού Σχολικών Κτηρίων. Εγκρίθηκε από το Πράσινο Ταμείο/ΕΠΠΕΡΑΑ η ενεργειακή αναβάθμιση του Σχολικού Συγκροτήματος της Κλεάνθους προϋπολογισμού 5.940.241,00 € που αναμένεται να αποτελέσει πρότυπο έργο αξιοποίησης ΑΠΕ και εξοικονόμησης ενέργειας

Φωτοβολταϊκά συστήματα σε σχολεία για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος

Το έργο περιλαμβάνει την εγκατάσταση Φωτοβολταϊκών Συστημάτων στις στέγες 48 σχολικών συγκροτημάτων καθώς και στα δώματα 2 δημοτικών κτηρίων, συνολικού προϋπολογισμού 1,65 εκ. €. Το 2012 βρισκόταν στο στάδιο της δημοπράτησης και η έναρξη των εργασιών τοποθετείται εντός του 2013. Στόχος είναι αφενός η

εξοικονόμηση χρημάτων με την αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και, αφετέρου, η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος που θα αποδίδει στον Δήμο έσοδα της τάξης των 155.000 € ετησίως, καθώς η παραγόμενη από Φ/Β συστήματα ηλεκτρική ενέργεια επιδοτείται. Το έργο γίνεται εφικτό έπειτα από την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου που επιτρέπει και σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου να ενταχθούν στο πρόγραμμα ανάπτυξης Φ/Β συστημάτων. Βρίσκεται στο στάδιο της δημοπράτησης και η έναρξη των εργασιών τοποθετείται εντός του 2013.

Πότισμα μέσω internet σε έξι χώρους πρασίνου και πάρκα της πόλης, με στόχο την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων για την άρδευση των χώρων πρασίνου.

Το έργο λειτούργησε πιλοτικά από το Νοέμβριο του 2012 και αποτελείται από τον κεντρικό σταθμό-κέντρο ελέγχου που βρίσκεται στη Διεύθυνση Διαχείρισης Αστικού Περιβάλλοντος και ένα δίκτυο δέκα σταθμών, που βρίσκονται εγκατεστημένοι στους ακόλουθους χώρους πρασίνου: Χώροι Πρασίνου Αγράφων-Πολυδώρου (Άνω Πόλη) Πάρκο ΧΑΝΘ Χώροι Πρασίνου Πολιτιστικού Κέντρου Τούμπας Χώροι Πρασίνου Βασιλικού Θεάτρου-Λευκού Πύργου Πάρκο Έντισσον (πάρκο Γαλλίας έναντι Νέου Δημαρχείου) Πάρκο Γυμναστηρίου (Τριανδρία). Κάθε τοπικός σταθμός ελέγχου περιλαμβάνει ειδική εγκατάσταση (Pillars-Χώροι τοποθέτησης ηλεκτρονικού εξοπλισμού) με τον απαραίτητο ηλεκτρολογικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό για αυτόματο πότισμα και για την ασύρματη επικοινωνία με το κέντρο ελέγχου (PLC). Επίσης, σε κάθε σταθμό περιλαμβάνονται ηλεκτρομαγνητικό παροχόμετρο (μετρητής παροχής νερού), διακόπτης ροής και μετρητής πίεσης. Ο κεντρικός σταθμός, μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, συντονίζει τη λειτουργία των δέκα τοπικών σταθμών μέσω internet, με το πρόγραμμα τηλεδιαχείρισης και εποπτείας (scada). Η επικοινωνία των τοπικών σταθμών του συστήματος γίνεται με τη χρήση δέκα ειδικών καρτών Sim όπου μέσω του δικτύου κινητής τηλεφωνίας GPRS πραγματοποιείται η ασύρματη διαχείριση και ο προγραμματισμός αυτόματης άρδευσης των χώρων πρασίνου.

Το έργο στοχεύει στην ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων, που ο δήμος καταναλώνει για την άρδευση των χώρων πρασίνου που θα συμβάλει στην εξοικονόμηση νερού καθώς και την ποιοτική αναβάθμιση των πάρκων σε ότι αφορά

το φυτικό υλικό. Ο αντιδήμαρχος Ποιότητας Ζωής, Κωνσταντίνος Ζέρβας και πρόσθεσε: «Συνολικά θα συμβάλει στη στρατηγική του δήμου για την αειφορική διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος και του πρασίνου της πόλης, καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της. Έξυπνα συστήματα σαν αυτό, βοηθούν στο “νοικοκύρεμα” της πόλης μας και στην εξοικονόμηση πόρων» (Αγγελιοφόρος, 2013).

Αντιρρύπανση και καθαρισμός του Θερμαϊκού κόλπου

Το έργο «Αντιρρύπανση και καθαρισμός του Θερμαϊκού Κόλπου», έχουν αναλάβει να καλύψουν η ΕΥΑΘ Α.Ε., η LIDL HELLAS και ΣΙΑ Ο.Ε., η ΜΑΜΙΔΟΙΛ-JETOIL Α.Ε., η WIND Ελλάς Τηλεπικοινωνίες ΑΕΒΕ, ενώ στην πρωτοβουλία συμμετέχει για πρώτη φορά και ο ΟΛΘ Α.Ε.. Το έργο βρίσκεται σε εφαρμογή από την 1^η Απριλίου 2014. Το ειδικό αντιρρυπαντικό σκάφος «Αλκίππη» καλύπτει καθημερινά τη θαλάσσια περιοχή από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης μέχρι το Μέγαρο Μουσικής, ενώ όποτε υπάρχει έκτακτη ανάγκη καλύπτει και τον ευρύτερο άξονα του Θερμαϊκού, δηλαδή από την Αγία Τριάδα μέχρι το δέλτα του Αξιού και του Αλιάκμονα.

Το έργο αποτελεί ένα από τα πιο εμφανή παραδείγματα συνεργασίας ιδιωτικών φορέων με στόχο την ανάδειξη της πόλης μέσω του παραλιακού της άξονα -του ‘καλύτερο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης’ (Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης, 2014) και ένα έργο που στηρίζεται στην μεταφορά πολιτικών από πόλη σε πόλη. Την υιοθέτηση δηλαδή εργαλείων και πολιτικών αστικής αναβάθμισης από άλλες πόλεις, χωρίς την απαραίτητη προσαρμογή τους στις εκάστοτε τοπικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, και στην προκειμένη περίπτωση στη Θεσσαλονίκη. Χαρακτηριστικά, ο Καράογλου, τότε υπουργός Μακεδονίας Θράκης, ανέφερε πως πρέπει να «παραδειγματιστούμε από τα παραλιακά μέτωπα της Μασσαλίας και της Βαρκελώνης που κατάφεραν να εκσυγχρονιστούν και να εξελιχθούν σε εμπορικά και τουριστικά σημεία αναφοράς και ας ενώσουμε τις δυνάμεις μας για να πετύχουμε το ίδιο και στη Θεσσαλονίκη» (Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης, 2014).

Πλωτό Εργαστήριο Θερμαϊκού Κόλπου

Το έργο δρομολογείται από την Αντιδημαρχία Περιβάλλοντος, Ποιότητας Ζωής και Ελεύθερων Χώρων, έχοντας εξασφαλίσει χορηγία από το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο ύψους 50.000 Ευρώ και σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ). Πρόκειται για ένα σύστημα συστηματικής παρακολούθησης της ποιότητας των υδάτων του Όρμου της Θεσσαλονίκης, ανάλογο του δικτύου Σταθμών Μέτρησης Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης του Δήμου Θεσσαλονίκης. Σε συνεργασία με το ΕΛΚΕΘΕ, ο Δήμος Θεσσαλονίκης θα εγκαταστήσει σταθμούς μέτρησης φυσικοχημικών παραμέτρων και δεικτών ευτροφισμού των υδάτων.

Το πρόγραμμα μελέτης του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Όρμου της Θεσσαλονίκης θα ακολουθήσει έναν ετήσιο κύκλο μηνιαίων αναλύσεων σε πέντε σταθμούς. Έμφαση θα δοθεί στην παρακολούθηση του φαινομένου του ευτροφισμού. Το Πλωτό Εργαστήριο, που αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία από τις αρχές του 2012, θα δώσει τη δυνατότητα άμεσης πληροφόρησης στις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου και κατά συνέπεια άμεσης επέμβασης σε επεισόδια ρύπανσης, καλύπτοντας έτσι ένα κενό στον τομέα αυτόν.

A.6 Προγράμματα

Ολοκληρωμένο πρότυπο σύστημα για τη διαχείριση του Αστικού Πρασίνου

Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε με την συνεργασία του Δήμου Θεσσαλονίκης με το ΑΠΘ στο πλαίσιο του προγράμματος «Συνεργασία 2011» του ΕΣΠΑ. Η Θεσσαλονίκη έχει αναπτυχθεί με χαμηλό συντελεστή πρασίνου και πολύ περιορισμένους ελεύθερους χώρους. Σύμφωνα με τον Απολογισμό του 2013 του Δήμου Θεσσαλονίκης (2013) βασικοί στόχοι είναι η καλή συντήρηση αυτών των πράσινων χώρων (644 στρεμμάτων) καθώς και το «πρασίνισμα» κάθε ελεύθερης σπιθαμής.

Ανακύκλωση οργανικών αποβλήτων και πράσινη επιχειρηματικότητα στον αστικό ιστό για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας

Το πρόγραμμα εντάσσεται στο πλαίσιο του διακρατικού προγράμματος *Interreg* και πραγματοποιείται με την συνεργασία του Δήμου Θεσσαλονίκης, του Δήμου Στρούγκας (πΓΔΜ) και της Γεωπονικής Σχολής ΑΠΘ. Ο προϋπολογισμός του

προγράμματος ανέρχεται στα 800.000€ και έχει ως στόχο τη δημιουργία Δικτύου επιχειρήσεων υγειονομικού ενδιαφέροντος που συλλέγουν ξεχωριστά τα βιοαποδομήσιμα Αστικά Στερεά Απορρίμματά τους (Green Labeling).

Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη (ΕΠΠΕΡΑΑ)

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη πρόταση στηριγμένη στη συνεργασία του Δήμου με τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος (κυρίως εστιατόρια), που βρίσκονται εγκατεστημένα-συγκεντρωμένα στην περιοχή «Λαδάδικα» για τη συλλογή και επεξεργασία των παραγόμενων από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα βιοαποδομήσιμων απορριμμάτων (βιο-αποβλήτων) με σκοπό την κομποστοποίηση-συνεπεξεργασία με τα πράσινα δημοτικά απόβλητα, που προέρχονται από τους κήπους, τις δενδροστοιχίες και το πράσινο των ελεύθερων χώρων του Δήμου. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 1.400.000€.

Πρόγραμμα «Εξοικονομώ» του ΕΠΠΕΡΑΑ-ΕΣΠΑ 2007-2013

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης μετέχει με μελέτες, έργα και δράσεις ύψους 3,5 εκ. €. Πρόκειται για παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας στα δημοτικά κτήρια του Κέντρου Αρχιτεκτονικής και της Δημοτικής Βιβλιοθήκης καθώς και του πρώην Δημαρχείου και ΚΑΠΗ Τριανδρίας, ενώ στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα έχουν ενταχθεί επίσης η εξοικονόμηση ενέργειας από την αναβάθμιση του ηλεκτροφωτισμού της οδού Παπαναστασίου και της πλατείας Στ. Καραμανλή. Το πρόγραμμα, σύμφωνα με τον Δήμο, θα συμπληρώσει η τοποθέτηση πινακίδων αναγραφής απόστασης βαδίσματος. Το περίγραμμα αναμενόταν να υλοποιηθεί εντός του 2013, ωστόσο δεν υπάρχουν σαφείς αναφορές στην επιτυχημένη ολοκλήρωσή του.

A.7 Βιβλιογραφία

- Energy for Mayors. (2015) *Energy for Mayors: better climate and energy for all* [Online]. Available: <http://www.energyformayors.eu/el/covenant-of-mayors> [Accessed 29/06/2015].
- European Commission. (2015) European Green Capital Award website Available: <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/about-the-award/index.html> [Accessed 29/06/2015].
- Skordas, A. (2014) Athens and Thessaloniki among 100 resilient cities. *Greek Reporter* [Online]. Available: <http://greece.greekreporter.com/2014/12/04/athens-and-thessaloniki-among-100-resilient-cities/> [Accessed 29/06/2015].
- Voria. (2012) Περιβαλλοντική δράση στη δυτική είσοδο της Θεσσαλονίκης. Available: <http://www.voria.gr/article/periballontiki-drasi-sti-dutiki-eisodo-tis-thessalonikis> [Accessed 20/06/2015].
- Αγγελιοφόρος. (2013) Πότισμα μέσω ίντερνετ στο δήμο Θεσσαλονίκης. Available: <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=174260> [Accessed 20/06/2015].
- Γερακαρίτου, Κ. (2014) Ντεμπούτο το φθινόπωρο για το κρασί του Δήμου Θεσσαλονίκης. *Voria.gr* [Online]. Available: <http://www.voria.gr/article/ntempouto-to-ftthinoporo-gia-to-krasi-tou-dimou-thessalonikis> [Accessed 20/06/2015].
- Δήμος Θεσσαλονίκης. (2012) Απολογισμός 2012. Available: [http://www.thessaloniki.gr/userfiles/file/Dioikisi\(NeosOEY\)/AytTmDioikYpDi-marxou/APOLOGISMOS%202012-TELIKO.pdf](http://www.thessaloniki.gr/userfiles/file/Dioikisi(NeosOEY)/AytTmDioikYpDi-marxou/APOLOGISMOS%202012-TELIKO.pdf) [Accessed 29/06/2015].
- Δήμος Θεσσαλονίκης. (2013) Απολογισμός 2013. Available: [http://www.thessaloniki.gr/userfiles/file/Dioikisi\(NeosOEY\)/AytTmDioikYpDi-marxou/APOLOGISMOS-2013_final.pdf](http://www.thessaloniki.gr/userfiles/file/Dioikisi(NeosOEY)/AytTmDioikYpDi-marxou/APOLOGISMOS-2013_final.pdf) [Accessed 29/06/2015].
- Δίκτυο Ελληνικών Πράσινων Πόλεων. (2015) *Φιλοσοφία-Στόχοι* [Online]. Available: <http://www.depp.gr/aim> [Accessed 25/06/2015].
- EcoNews. (2012) Let's Do It Greece: συμμετέχουν 210 φορείς και 65 δήμοι σε όλη την Ελλάδα. Available: <http://www.econews.gr/2012/04/21/lets-do-it-greece-symmetoxes-2/> [Accessed 25/06/2015].
- Ζέρβας, Κ. (2013a) Με τη βοήθεια της γειτονιάς αναβάθμιση παρτεριών στην Τραπεζούντος Available: <http://www.kzervas.gr/thessaloniki/trapezountos/#.VJG4u9KsVSA> [Accessed 15/06/2015].
- Ζέρβας, Κ. (2013b) Στην Θεσσαλονίκη ο πρώτος αστικός αμπελώνας. Available: <http://www.kzervas.gr/thessaloniki/ampelwnas/> [Accessed 20/06/2015].
- Ζέρβας, Κ. (2014) Ο πρώτος ελληνικός αστικός αμπελώνας. Available: <http://www.kzervas.gr/thessaloniki/ampelwnas-maga/> [Accessed 20/06/2015].
- Η Καθημερινή. (2013) Το όραμα για την πλατεία Ελευθερίας. Available: <http://www.kathimerini.gr/49742/article/epikairothta/ellada/to-orama-gia-thn-plateia-eleytherias> [Accessed 20/06/2015].
- Υπουργείο Μακεδονίας και Θράκης. (2014) Με πρωτοβουλία του ΥΜΑΘ εξασφαλίστηκε και φέτος ο επιφανειακός καθαρισμός του Θερμικού

Κόλπου. Available: http://www.mathra.gr/default_4368.aspx [Accessed 25/06/2015].

B. Η νέα «πράσινη» ταυτότητα του Δήμου Θεσσαλονίκης

B.1 Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα διερευνά κριτικά τον τρόπο με τον οποίο η έννοια της «πράσινης» ταυτότητας της πόλης αναδεικνύεται σε κεντρικό άξονα της αστικής πολιτικής από την διοίκηση του Δήμου της Θεσσαλονίκης από το 2010 και μετά. Συγκεκριμένα, στόχος της ενότητας είναι να υποστηρίξει πως διάφορες, συχνά ασύνδετες πλευρές της περιβαλλοντικής διαχείρισης, εκτός από το ότι αποτελούν κορμό της ασκούμενης αστικής πολιτικής, χρησιμοποιούνται για την συγκρότηση μιας νέας ταυτότητας και εικόνας της πόλης για τους πολίτες της αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σημαντική η παρουσίαση των κυρίαρχων ερμηνειών σχετικά με την αστική περιβαλλοντική πολιτική και τη σχέση μεταξύ φύσης και πόλης, για να προχωρήσουμε στη συνέχεια στην κριτική ανάλυση των πολιτικών για το περιβάλλον του Δήμου Θεσσαλονίκης. Αυτό είναι αναγκαίο για να εντοπιστεί η σχέση αυτών των πολιτικών με τις θεωρητικές τους καταβολές. Καθώς οι πολιτικές της λιτότητας, που υπαγορεύονται από την παρούσα συνεχιζόμενη κρίση, αποτελούν αναχαιτιστικό παράγοντα για την βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης, οι έννοιες των «πράσινων» επεμβάσεων και της ανθεκτικότητας αναδεικνύονται ως οι πιο πραγματιστικοί αντικαταστάτες της, καθώς είναι συμβατές με την νεοφιλελεύθερη ατζέντα σε μια μη σταθερή χρονική περίοδο. Η Θεσσαλονίκη, στο πλαίσιο της κρίσης, σχηματίζει την δική της απάντηση στις πολιτικές της λιτότητας ανεβαίνοντας και αυτή στο τρένο της «πράσινης» ανάπτυξης μέσα από την εφαρμογή συγκεκριμένων project, διεθνών συμβάσεων και συμμετοχών και αφηρημένων προγραμμάτων.

B.2 Βιώσιμη, «Πράσινη» και Ανθεκτική

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει τις ρίζες της σε προηγούμενες εκφάνσεις του λόγου περι προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Όμως, ο Λόγος πάνω στην βιώσιμη ανάπτυξη πήρε την τελική του μορφή, περιεχόμενο και αξίες στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Παίρνοντας το νήμα από την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στα πεδία του σχεδιασμού και της περιβαλλοντικής προστασίας, η αστική

βιωσιμότητα απέκτησε σταδιακά ένα ευρύ φάσμα και βρήκε εφαρμογές σε πλουσιότερες και φτωχότερες πόλεις στο τέλος του 20^{ου} αιώνα. Η άνοδος του μοντέλου της αστικής βιωσιμότητας συνέπεσε με μια περίοδο συνεχούς ανάπτυξης στην Ευρώπη και τον Παγκόσμιο Βορρά, η οποία, όπως παρατηρούν οι Flint και Raco (100 Resilient Cities, 2015b), επέτρεψε την παροχή αυξημένης κρατικής χρηματοδότησης για την εφαρμογή του.

Ακολουθώντας το πνεύμα της βιώσιμης ανάπτυξης, η αστική βιωσιμότητα επιζητούσε να συνδυάσει περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους για τις πόλεις και, συνεπώς, διεύρυνε το πεδίο των αστικών περιβαλλοντικών πολιτικών επιδιώκοντας να γεφυρώσει το υπάρχον χάσμα μεταξύ κοινωνικών και φυσικών ερμηνειών του αστικού φαινομένου. Έτσι, η Αστική Βιωσιμότητα σχηματίστηκε ως μία ολιστική προσέγγιση για τις πόλεις αλλά και για οργανωτικές διαδικασίες, όσον αφορά την αστική οικονομική ανάπτυξη και τις κοινότητες τους, τον μεταβολισμό και την ανάπτυξη. Παρουσιαζόταν ως μία πραγματιστική ιδέα που υποστήριζε πως η αλλαγή στα πλαίσια του υπάρχοντος καπιταλιστικού συστήματος είναι εφικτή και που σύντομα θα ενσωματωνόταν στο σχεδιασμό όλων των Ευρωπαϊκών πόλεων.

Μέσα στο παράδειγμα της βιώσιμης πόλης, η μέχρι τότε/σήμερα καταστροφική σχέση μεταξύ πόλης και φύσης κρίνεται αναγκαίο να αναθεωρηθεί και μία νέα σχέση χρειάζεται να κτιστεί. Για να επιτευχθεί μια προοικονομία για το «κοινό μας μέλλον» και να σωθεί ο πλανήτης από τις παγκόσμιες περιβαλλοντικές απειλές είναι κρίσιμο να μειωθεί το «οικολογικό αποτύπωμα» κάθε πόλης, πλούσιας ή φτωχής, να ανασχεδιαστεί ο «αστικός μεταβολισμός» και να προσομοιαστεί η κυκλική διαδικασία ενός φυσικού οικοσυστήματος. Με άλλα λόγια, μία πόλη, για να γίνει βιώσιμη, θα έπρεπε να ακολουθήσει τους αιώνιους κανόνες της «ξεχωριστής οντότητας υπερκείμενης αξίας» που ονομάζεται «Φύση», η οποία απειλείται από τις ακόρεστες αστικές λειτουργίες και την απεριόριστη αστική επέκταση. Παρά την σημασία της ολιστικής προσέγγισης που επιχειρεί το μοντέλο της βιωσιμότητας, η Φύση συνεχίζει να θεωρείται ως μία ξεχωριστή και αρμονική οντότητα με αμετάβλητους κανόνες (Swyngedouw, 2010) από τους οποίους η κοινωνία πρέπει να εμπνέεται και στους οποίους θα πρέπει να επιστρέψει. Η πόλη, ένα τεχνητό

δημιούργημα του ανθρώπου, θα πρέπει να λειτουργεί με βάση αυτούς τους αμετάβλητους κανόνες. Αυτή η επιταγή διατρέχει τις διαφορετικές κλίμακες του αστικού σχεδιασμού και της διαχείρισης των πόλεων. Όπως παρατηρεί ο Sorkin:

«Για σχεδόν κάθε ζήτημα που αντιμετωπίζουν οι πόλεις μας η φύση έχει τη λύση. Οι νέοι αστικοί μας κήποι – πανταχού παρόντες σε κάθε οριζόντιο επίπεδο – θα μας παρέχουν οξυγόνο, θα απορροφούν το διοξείδιο του άνθρακα, θα μας προσφέρουν φαγητό, θα παράγουν υλικά κατασκευής, θα ηρεμούν τη ματιά μας και θα ενισχύουν την αυτονομία μας. Αυτή η συνθήκη πρέπει να γίνει η βασική. Οι ζωές μας εξαρτώνται από αυτή, από την ενσωμάτωση μιας καθολικής αξίας που πάντα είχαμε» (Sorkin, 2006)¹

Η βιωσιμότητα, παρόλα αυτά, σύντομα έχασε την ολιστική της φύση, της αφαιρέθηκε η κοινωνική της διάσταση και ενσωματώθηκε πλήρως στην κυρίαρχη ατζέντα της αστικής ανταγωνιστικότητας. Συρρικνωμένη στις αυστηρά περιβαλλοντικές της διαστάσεις όσον αφορά τον πολεοδομικό και αστικό σχεδιασμό και την αστική διαχείριση (management), η βιωσιμότητα συρρικνώθηκε τελικά στο μοντέλο της «πράσινης» ανάπτυξης και έγινε μία ακόμη από τις διαστάσεις ενός ελκυστικού αστικού περιβάλλοντος. Από το 2010, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ίδρυσε και δίνει τον τίτλο της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Πρωτεύουσας» (European Green Capital Award), με τον οποίο στοχεύει να διαδώσει τα παραδείγματα καλής περιβαλλοντικής πρακτικής και διαχείρισης. Η μονάδα Economist Intelligence Unit του περιοδικού Economist, της οποίας ο στόχος είναι να «βοηθήσει πελάτες να αποφασίσουν ποιες τοποθεσίες προσφέρουν την καλύτερη αναλογία ρίσκου/κέρδους για την επιχείρησή τους»², δημιούργησε την «Green City Index». Σε αυτή την κατάταξη καταχωρούνται πόλεις και από τις πέντε ηπείρους, με βάση μια σειρά ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων που αξιολογού πόσο «πράσινες» είναι. Το Green city index χρηματοδοτήθηκε από την Siemens. Στην εισαγωγή της περιληπτικής έκδοσης της κατάταξης, ο Dr R Busch, μέλος του διαχειριστικού συμβουλίου της Siemens, αναφερόμενος στις «αρνητικές επιπτώσεις της επέκτασης των πόλεων» δηλώνει πως «η αποδοτική και έξυπνη τεχνολογία έχει την απάντηση για πολλές από αυτές τις αστικές προκλήσεις»³ (SIEMENS, 2015). Και οι δύο προαναφερθείσες πρωτοβουλίες είναι ενδεικτικές της συρρίκνωσης της

---

¹ Η μετάφραση έγινε από τις συντάκτριες του κειμένου.

² Οπ.

³ Οπ.

ατζέντας της βιωσιμότητας στις “πράσινες” διαστάσεις της που είναι τεχνικής και διαχειριστικής φύσης. Επίσης δείχνουν τον αναβαθμισμένο ρόλο αυτών των πράσινων διαστάσεων, όχι μόνο όσον αφορά την ποιότητα ζωής σε μια πόλη, αλλά και την οικονομική της ανταγωνιστικότητα. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Πρωτεύουσα προσφέρει «στις νικήτριες πόλεις μία δυναμική και μοναδική πλατφόρμα διαφήμισης (branding) η οποία, ταυτόχρονα, ωφελεί τις πόλεις και αυξάνει την αναγνωρισιμότητα του τίτλου»⁴. Τέλος, ειδικά σε μια περίοδο οικονομικής συρρίκνωσης, η έννοια της «πράσινης» πόλης/ανάπτυξης/κτλ. στις περισσότερες περιπτώσεις αναφέρεται σε μια σειρά τεχνικών χαρακτηριστικών συγκεκριμένων και αποσπασματικά έργα (project), και όχι σε συνολικές αστικές στρατηγικές ή σε εθνικές πολεοδομικές πολιτικές.

Η ανθεκτικότητα, η πιο σύγχρονη εννοιολογική μετάλλαξη στον περιβαλλοντικό λόγο, προέρχεται από τις φυσικές επιστήμες και την βιολογία και έχει επίσης αναδείξει το αστικό περιβάλλον ως ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα. Η ιδέα της αστικής ανθεκτικότητας επεκτάθηκε στη συζήτηση και τον σχεδιασμό για την πόλη σε μια περίοδο παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αλλά και επιστημονικής ομοφωνίας όσον αφορά την απειλή της κλιματικής αλλαγής. Σταδιακά, αντικατέστησε την βιωσιμότητα ως κυρίαρχη προσέγγιση στον σχεδιασμό. Η ανθεκτικότητα μετατόπισε την έμφαση από τη μείωση της συμβολής των πόλεων στα τοπικά και παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα στη βελτίωση της ικανότητας των πόλεων να προσαρμόζονται στις επερχόμενες περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις. Επιπλέον, η ανθεκτικότητα βασίζεται σε μία διαφορετική εννοιολόγηση της φύσης που εκκινεί από την ιδέα μιας τροποποιημένης και απρόβλεπτης φύσης, που βρίθει διακινδυνεύσεων και αβεβαιοτήτων, που έχουν προκληθεί από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Η κλιματική αλλαγή έχει κεντρική θέση μεταξύ των επερχόμενων κινδύνων και υπαγορεύει μια επιστημονικά αποδεδειγμένη, τεχνικά διαχειρίσιμη, παγκόσμια ατζέντα για τις πόλεις. Η ανθεκτικότητα, συνεπώς, αποτελεί μια παγκόσμια περιβαλλοντική ατζέντα που συμβαδίζει με την παγκόσμια ανάγκη για αστική ανταγωνιστικότητα και έχει επιτακτικό και συναινετικό χαρακτήρα. Η βελτίωση των υποδομών για αντιμετώπιση κρίσεων όπως είναι οι

---

⁴ Οπ.

πλημμύρες και ο σχεδιασμός για αυτάρκεια στη τροφή προωθούνται ως κρίσιμα πεδία της αστικής ανθεκτικότητας από διεθνείς οργανισμούς και δίκτυα.

Η στροφή από την ολιστική βιωσιμότητα σε «πράσινες» σημειακές επεμβάσεις και στη συνέχεια στην ανθεκτικότητα που υπαγορεύεται από τους πιθανούς επικείμενους κινδύνους, έχει επιβεβαιώσει, και ενισχύσει την θεώρηση της φύσης ως μιας ξεχωριστής οντότητας και την περιβαλλοντική διαχείριση ως ένα τεχνικό ζητούμενο, μεταπολιτικής φύσης.

B.3 Η περιβαλλοντική πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης: Προς μία πράσινη και ανθεκτική ευρωπαϊκή πόλη;

Στην Ελλάδα, από την έναρξη της «παραπάνω-από-οικονομικής» κρίσης, η περιβαλλοντική προστασία αναδείχθηκε σε ένα πολύπλευρο ζήτημα και προσεγγίζεται με διαφορετικούς και συχνά αντιφατικούς τρόπους. Από την μία, προβάλλεται ως ένα εμπόδιο στην επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη, καθώς η χτυπημένη από την κρίση Ελλάδα είναι «πολύ φτωχή για να είναι πράσινη» (Martínez-Alier, 1995). Από την άλλη, προωθείται ως ένα σημαντικό εργαλείο προς την επιθυμητή 'πράσινη ανάπτυξη' που έχει αποκτήσει σημαίνοντα ρόλο στην επίσημη ρητορική της εθνικής και αστικής πολιτικής. Η «πράσινη» διάσταση κυριαρχεί σε πολλές εθνικές και τοπικές πολιτικές και πρακτικές. Προχωρώντας στο τοπικό επίπεδο, η παρούσα δημοτική αρχή της Θεσσαλονίκης έχει δυναμικά αγκαλιάσει τον λόγο της «πράσινης ανάπτυξης», στοχεύοντας όχι μόνο στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος αλλά και στην προώθηση της εικόνας μιας Ευρωπαϊκής και ζωντανής πόλης διεθνώς (Athanasίου, 2015). Αυτή η πολιτική αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας να σχηματιστεί μία αναγνωρίσιμη διεθνής εικόνα της πόλης. Άλλες πρωτοβουλίες που μπορούν να ειδωθούν ως μέρος της ίδιας προσπάθειας είναι η δημιουργία του λογότυπου της πόλης και η στρατηγική διαφήμισής της (branding)⁵ και ο διαγωνισμός ιδεών για την δημιουργία μιας κατασκευής-τοπόσημου⁶ για την πόλη.

---

⁵ Ένας διαγωνισμός για το λογότυπο και το branding της πόλης διεξήχθη από τον Οργανισμό Τουρισμού Θεσσαλονίκης το 2011. Ο δήμαρχος Γιάννης Μπουτάρης, έχοντας δεσμευτεί για την προώθηση της πόλης ως τουριστικού προορισμού, είναι ο πρόεδρος του Οργανισμού. Η νικήτρια

Ο σημερινή δημοτική αρχή έχει αναπτύξει έναν εντυπωσιακό αριθμό πολυεπίπεδων -αλλά ασύνδετων μεταξύ τους, όπως αναλύεται παρακάτω- στρατηγικών για την βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Όπως θα περιγραφεί στην συνέχεια, ένα σημαντικό κοινό στοιχείο αυτών των στρατηγικών είναι ο τρόπος χρήσης της έννοιας του «πρασίνου» («πράσινη» ανάπτυξη, «πράσινη» ανάπλαση, «πράσινη» αναβάθμιση, κτλ.) και κυρίως η τεχνοκρατικής, διαχειριστικής και μεταπολιτικής/μεταδημοκρατικής προσέγγιση που παρουσιάζουν, όσον αφορά την χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής.

Σε αυτή την ενότητα της έκθεσης παρουσιάζονται συνοπτικά όλες οι κατηγορίες και στη συνέχεια δίνεται έμφαση στην κριτική επισκόπηση των πολιτικών που εντάσσονται στην κατηγορία 3. Ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση, μέσα και από την αναλυτική εξέταση συγκεκριμένων παραδειγμάτων. Αυτά τα παραδείγματα είναι η περίπτωση του τίτλου της Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας Πρασίνου και η συμπερίληψη της πόλης στο δίκτυο «100 Resilient Cities» (100 ανθεκτικές πόλεις) του Ιδρύματος Rockefeller. Τέλος, αυτή η ενότητα καταλήγει σε μία κριτική συζήτηση των πολιτικών αυτών που στοχεύει να υπογραμμίσει τους τρόπους με τους οποίους οι περιβαλλοντικές διαστάσεις της αστικής πολιτικής ενσωματώνονται στην κυρίαρχη ατζέντα της αστικής ανταγωνιστικότητας.

B.3.1 Αστικές παρεμβάσεις/αναπλάσεις με περιβαλλοντική διάσταση

Η πράσινη ρητορική του δήμου υλοποιείται μέσα και μέσω του αστικού χώρου με πολλαπλούς τρόπους. Πρώτον, κατά την περίοδο 2010-13, ο δήμος διεξήγαγε 8 διαγωνισμούς αστικού σχεδιασμού⁷ που αφορούσαν σημειακές επεμβάσεις κυρίως στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Αυτοί οι διαγωνισμοί είχαν συγκεκριμένες περιβαλλοντικές απαιτήσεις, όπως είναι η αύξηση του πρασίνου και των δέντρων, η δημιουργία μικρής κλίμακας θεματικών πάρκων για την βιοκλιματική αναβάθμιση

πρόταση «Many Stories, One Heart (Πολλές ιστορίες, μια καρδιά)» αναφέρεται στο πολυπολιτισμικό παρελθόν της πόλης, υπονοώντας της προβολή του στο παρόν και το μέλλον της.

⁶ Ο διαγωνισμός τοπόσημου για την Θεσσαλονίκη ανακοινώθηκε το 2012 και στόχευε, πέρα από την δημιουργία μιας κατασκευής-τοπόσημου για την πόλη και στην αύξηση των δημόσιων χώρων της.

⁷ Αυτοί οι διαγωνισμοί αναφέρονταν στην ανακατασκευή και πεζοδρόμηση του άξονα Αχειροποίητου-Αγ. Σοφίας, τον ανασχεδιασμό του παραλιακού μετώπου της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης, τον ανασχεδιασμό της Πλατείας Χρηματιστηρίου, την σύνδεση των υπαρχόντων χώρων πρασίνου μεταξύ τους και με το περιαστικό δάσος του Σείχ Σου, τον ανασχεδιασμό της Πλατείας Ελευθερίας, την αναβάθμιση της οδού Αγ. Δημητρίου, την δημιουργία τοπόσημων στην πόλη και την ανάπλαση της περιοχής γύρω από το μνημείο των 12 Αποστόλων.

των περιοχών ή την αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Παρόλα αυτά, πολύ λίγα νικήτρια project προχώρησαν στη φάση της κατασκευής –όπως η ανάπλαση του άξονα Αχειροποίητου-Αγ. Σοφίας- ενώ κάποιοι διαγωνισμοί –όπως εκείνος για την σύνδεση των χώρων πρασίνου- έχουν μείνει στη φάση της ανακοίνωσης.

Δεύτερον, η πεζοδρόμηση μιας σειράς δρόμων στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, στοχεύει στην μείωση της κυκλοφορίας των οχημάτων και την ανάκτηση του χώρου της πόλης προς όφελος των πεζών. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, αυτές οι επεμβάσεις αντιμετωπίζονται και ως ένας τρόπος για την δημιουργία περισσότερων ανοιχτών δημόσιων χώρων μέσα στον πυκνό αστικό ιστό. Επίσης, η πιλοτική πεζοδρόμηση από το Δήμο της λεωφόρου Νίκης για την πρώτη Κυριακή κάθε μήνα έχει προβληθεί ως ένας νέος τρόπος ζωής στην πόλη.

Τέλος, μια άλλη υποκατηγορία πράσινων αστικών επεμβάσεων είναι η περιβαλλοντική αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων ή χώρων. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η «βιοκλιματική αναβάθμιση» (ΤΕΕ, 2013) της Πλατείας Χρηματιστηρίου που στοχεύει στην «οικονομική αναβάθμιση μιας υποβαθμισμένης ιστορικής περιοχής και την προβολή του πολύ-λειτουργικού της χαρακτήρα» (ΤΕΕ, 2013). Όλα τα παραπάνω έργα, που ενσωματώνονται στην «πράσινη» ατζέντα της δημοτικής αρχής, αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένες διαστάσεις της αστικής βιώσιμης ανάπτυξης –συγκεκριμένα εκείνες της οικονομικής βιωσιμότητας και της πράσινης, αστικής αναζωογόνησης. Παρόλα αυτά, δεν κατορθώνουν να ενσωματώσουν τις άλλες, εξίσου σημαντικές πλευρές της, όπως είναι η κοινωνική και η πολιτική, ενώ χρησιμοποιούνται στο Δημόσιο Λόγο για να αναδείξουν της στροφή της πόλης στην πράσινη αστική ανάπτυξη.

B.3.2 Βιώσιμη κινητικότητα και προσβασιμότητα

Οι στρατηγικές για την βιώσιμη κινητικότητα και προσβασιμότητα αποτελούν ένα άλλο σημαντικό μέρος της δημοτικής ατζέντας τα τελευταία χρόνια. Όπως ο ίδιος ο δήμαρχος της Θεσσαλονίκης, Γιάννης Μπουτάρης, έχει επισημάνει, το όραμά του είναι η μετατροπή του κέντρου της Θεσσαλονίκης σε μία περιοχή χωρίς αυτοκίνητα (European Cyclist's Federation, 2011). Στην πορεία για την επίτευξη αυτού του

στόχου μία πληθώρα έργων έχουν υλοποιηθεί από τον Δήμο. Εκτεταμένες πεζοδρομήσεις και μετατροπές δρόμων σε ήπιας κυκλοφορίας έχουν υλοποιηθεί στο κέντρο της πόλης και ένας μικρότερος αριθμός στις γειτονιές εκτός κέντρου. Επίσης έχουν υλοποιηθεί μικρά έργα διαπλάτυνσης πεζοδρομίων με στόχο τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος ασφαλούς και φιλικού προς τους πεζούς. Επίσης, η ατζέντα της δημοτικής αρχής επικεντρώνεται στην δημιουργία ενός οργανωμένου δικτύου ποδηλατοδρόμων που δεν έχει υλοποιηθεί παρά μόνο τμηματικά και αποσπασματικά, και περιορίζεται σε ασύνδετους ποδηλατοδρόμους που καταλήγουν να είναι περισσότερο επικίνδυνοι από χρήσιμες για όσους κινούνται στο κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Αναφορικά με τα δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς η Θεσσαλονίκη διαθέτει μόνο το δίκτυο λεωφορείων του ΟΑΣΘ το οποίο το διαχειρίζεται ιδιωτικός φορέας που επιδοτείται σε μεγάλο βαθμό από το δημόσιο. Η προηγούμενη δημοτική αρχή (Παπαγεωργόπουλου) είχε θέσει σε κίνηση την δημιουργία του μετρό της Θεσσαλονίκης το 2006 του οποίου η κατασκευή, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2015 (METPO Θεσσαλονίκης Blogspot, 2015). Εντωμεταξύ, το 2014, η τωρινή δημοτική αρχή ανακοίνωσε το σχέδιό της για την επαναλειτουργία του τραμ στην πόλη. Τέλος, ένα ενδιαφέρον βήμα προς την υιοθέτηση εναλλακτικών μέσων μαζικής μεταφοράς είναι η επαναλειτουργία της παράκτιας συγκοινωνίας που συνδέει το κέντρο κατά μήκος του παραλιακού μετώπου με την Ανατολική Θεσσαλονίκη που έλαβε χώρα μέσα στο 2014 κατά τους θερινούς μήνες. Όμως, για να μπορεί αυτή η πρωτοβουλία να χαρακτηριστεί επιτυχής μία σειρά επεμβάσεων χρειάζεται να ολοκληρωθούν με στόχο την διεύρυνση και οργάνωσή της και την ενίσχυση της προσβασιμότητάς της από διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού (νέους, ηλικιωμένους, χαμηλών εισοδημάτων, ΑΜΕΑ, κτλ.) ώστε να υιοθετηθεί ως ένα πρακτικό, καθημερινό μέσο μεταφοράς και όχι μόνο ως τουριστικό αξιοθέατο. Κλείνοντας την περιγραφή αυτής της κατηγορίας, αξίζει να σημειωθεί πως παρά την σημασία των προαναφερθέντων επεμβάσεων, αυτές δεν αποτελούν μέρος ενός συνολικότερου και συγκροτημένου σχεδίου που να στοχεύει στην βιώσιμη αστική κινητικότητα και προσβασιμότητα.

B.3.3 Ευρωπαϊκή και παγκόσμια διασύνδεση

Σε αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται όλες οι πρωτοβουλίες του Δήμου Θεσσαλονίκης που σχετίζονται αφενός με την περιβαλλοντική του πολιτική και αφετέρου με την συμμετοχή του σε δίκτυα και την διεκδίκηση τίτλων και βραβείων. Αυτό χρησιμοποιείται όχι μόνο ως ένας τρόπος για να κατασκευαστεί μία νέα πράσινη και ανθεκτική ταυτότητα για την πόλη, αλλά επίσης ως ένα εργαλείο διαφήμισης και προώθησης της πόλης (city branding tool). Το 2011 η Θεσσαλονίκη έγινε χρυσό μέλος της *Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Κινητικότητας*, διεξάγοντας δράσεις για την προώθηση μιας διαφορετικής αντιμετώπισης της αστικής κινητικότητας (Thessaloniki's Integrated Transport Authority, 2011). Το ίδιο έτος ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης υπέγραψε το *Σύμφωνο των Δημάρχων για την Βιώσιμη Ενέργεια*, η οποία είναι ένα σημαντικό Ευρωπαϊκό κίνημα που περιλαμβάνει τοπικές και περιφερειακές αρχές, «που δεσμεύονται να αυξήσουν την ενεργειακή αποδοτικότητα και να προωθήσουν την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας»⁸ (Covenant of Mayors, 2015). Δύο χρόνια μετά, το 2013, ο Δήμος Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το δίκτυο Mediterranean SOS και το Ίδρυμα Heinrich Boell δημοσίευσε τον *Οδηγό Καλών Πρακτικών για την Βιώσιμη Διαχείριση Αστικού Νερού*. Επίσης η Θεσσαλονίκη έχει γίνει μέλος του Ευρωπαϊκού δικτύου τοπικών διοικήσεων *Πόλεις Χωρίς Αυτοκίνητο (Car Free Cities)* που στοχεύει στην προώθηση μιας άλλης κουλτούρας αστικής κινητικότητας που θα βασίζεται στη μειωμένη χρήση του αυτοκινήτου και στην υποστήριξη βιώσιμων μορφών μεταφοράς. Τέλος, η πόλη αποτελεί ιδρυτικό μέλος του *Δικτύου Ελληνικών Πόλεων*, μιας πρωτοβουλίας που στοχεύει να ενθαρρύνει και να επιτρέψει στις ελληνικές πόλεις να εισάγουν πράσινες πολιτικές στην ατζέντα τους.

B.3.4 Ενεργειακή πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης για την «Πράσινη Πόλη»

Η κατηγορία περιλαμβάνει αφενός την φύτευση δωματίων και νησίδων και αφετέρου την ενεργειακή αναβάθμιση δημόσιων κτιρίων με την χρήση *Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας*. Μία από τις πρωτοβουλίες αυτές, που ανήκει συγχρόνως και στην προηγούμενη κατηγορία είναι η φύτευση μέρους του δώματος

---

⁸ Η μετάφραση έγινε από τις συντάκτριες του κειμένου.

του Δημαρχείου της Θεσσαλονίκης στα πλαίσια του προγράμματος *Integrated Green Cities*, που αποσκοπεί στην εδαφική συνεργασία Ελλάδα-Βουλγαρία 2007-2013 και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης κατά 85% και από εθνικούς πόρους των δύο χωρών στο 15%. Ο στόχος αυτής της κίνησης θα ήταν διττός, αφού από τη μία θα ενίσχυε τον βιοκλιματικό χαρακτήρα του κτιρίου και από την άλλη θα δημιουργούσε και ένα πρότυπο καλής πρακτικής για την αξιοποίηση των δωμαίων στην πόλη. Για το συγκεκριμένο έργο, ενώ η μελέτη -παραδόθηκε τον Μάρτιο του 2014 η προκήρυξη του διαγωνισμού για την ανάθεση του δεν έχει προχωρήσει. Το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες πρωτοβουλίες αυτής της κατηγορίας καθώς μέχρι σήμερα καμία από αυτές δεν έχει προχωρήσει στο στάδιο της εφαρμογής ή κατασκευής.

B.3.5 Προγράμματα

Η τελευταία κατηγορία των αστικών πολιτικών για το περιβάλλον είναι αυτή των προγραμμάτων στα οποία έχει ενταχθεί ή τα οποία εφαρμόζει ο Δήμος. Σε αυτή την κατηγορία εντάχθηκαν τα ευρύτερα προγράμματα και πρωτοβουλίες που στοχεύουν να εφαρμόσουν περιβαλλοντικές πολιτικές που ανήκουν σε παραπάνω από 2 από τις προηγούμενες κατηγορίες. Καθώς αυτά τα προγράμματα αναλύθηκαν και παρουσιάστηκαν στην ενότητα 1 αυτής της έκθεσης δεν θα αναλυθούν εδώ περαιτέρω.

B.4 Η διεθνοποίηση της Θεσσαλονίκης μέσα από περιβαλλοντικές πολιτικές και ο ρόλος των εννοιών της ανταγωνιστικότητας και της διαφήμισης (branding)

Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 2.2.3 αυτού του κεφαλαίου η Θεσσαλονίκη από το 2010 και μετά έχει στραφεί στην δυναμική διεκδίκηση διεθνών και ευρωπαϊκών τίτλων και βραβείων καθώς και της ιδιότητας του μέλους σε μία σειρά δικτύων. Αυτές οι πρωτοβουλίες έχουν όπως αναδεικνύεται και παρακάτω διττό στόχο αφού η επιδίωξη της υιοθέτησης «πράσινων» πολιτικών ερμηνεύεται όχι μόνο ως ένας τρόπος για να βελτιωθεί η περιβαλλοντική βιωσιμότητα της πόλης αλλά και ως ένα ακόμη εργαλείο για την προβολή της. Σε αυτή την συνεχώς μεγαλύτερη λίστα βραβείων, τίτλων και δικτύων που η Θεσσαλονίκη προσπαθεί να αποκτήσει και να συμμετέχει ανήκουν και οι δύο περιπτώσεις που αναλύονται σε

βάθος σε αυτή την ενότητα. Αυτές είναι η υποψηφιότητα για τον τίτλο της *Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας Πρασίνου* και η συμμετοχή της πόλης στο δίκτυο των *100 Ανθεκτικών Πόλεων (100 Resilient Cities)* του Rockefeller Foundation.

B.4.1 Η διεκδίκηση του τίτλου της Πράσινης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας 2014

Ο τίτλος της Πράσινης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που «προωθεί και επιβραβεύει τις προσπάθειες των πόλεων που έχουν δεσμευτεί να βελτιώσουν το αστικό περιβάλλον» (European Commission and European Green Capital, 2015: 1; European Commission, 2015). Συγκεκριμένα, τα κριτήρια με τα οποία αποτιμάται η συμμετοχή κάθε πόλης βασίζονται στις πολιτικές και τα σχέδια που έχουν σχηματίσει για την ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτή, τις μεταφορές, τους βιώσιμους πράσινους χώρους και τα βιοκλιματικά κτίρια, την διαχείριση των αποβλήτων, κα (οπ.). Όμως, η επιλογή μιας πόλης για να λάβει το βραβείο της Πράσινης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας δεν γίνεται μόνο με βάση αυτά τα κριτήρια, αλλά και με βάση τις δεσμεύσεις της, καθιστώντας μια σειρά μη βιώσιμων πόλεων ικανές να υποβάλλουν αίτηση (οπ.). Σε αυτό το πνεύμα, η Θεσσαλονίκη υπέβαλλε συμμετοχή για τον τίτλο αυτό το 2014, όχι ως μία ήδη βιώσιμη ή ανθεκτική πόλη, αλλά ως μία που θέλει να γίνει. Αυτό που προκαλεί ενδιαφέρον, όμως, δεν είναι μόνο τα κριτήρια αξιολόγησης των αιτήσεων, αλλά όσα παρουσιάζονται ως οφέλη του να ανακηρυχτεί μια πόλη Πράσινη Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα. Τα αναμενόμενα οφέλη περιλαμβάνουν για παράδειγμα την αύξηση του τουρισμού, την θετική προβολή της πόλης στα ΜΜΕ, την αίσθηση υπερηφάνειας των κατοίκων της και την πιθανότητα αυξημένων χορηγιών από ιδιωτικούς φορείς για περιβαλλοντικά έργα και πολιτικές (European Commission and European Green Capital, 2015).

Αυτό αναδεικνύεται και μέσα από την αίτηση που υπέβαλλε η διοίκηση του Δήμου της Θεσσαλονίκης για την διεκδίκηση του τίτλου. Σε αυτή την αίτηση, και μετά από την ανάλυση της υπάρχουσας κακής κατάστασης του αστικού περιβάλλοντος, η Θεσσαλονίκη παρουσιάζει το σχέδιό της για το μέλλον (Municipality of Thessaloniki, 2011). Έτσι, σε αυτή την ενότητα της αίτησης για παράδειγμα αναφέρεται πως έργα αναζωογόνησης σε δημόσιους χώρους πρασίνου που στοχεύουν στην βελτίωση των

συνθηκών διαβίωσης των πολιτών δεν έχουν μόνο την «αυστηρά δημόσια πλευρά» (Municipality of Thessaloniki, 2011: 22). Αντιθέτως, στοχεύουν επίσης να εισάγουν σε τέτοιες διαδικασίες τις ιδέες της αστικής καινοτομίας, τον εθελοντισμό, την χορηγία και της κοινής ευθύνης (οπ.). Με αστικές πρωτοβουλίες και φεστιβάλ, όπως είναι το Green Party (GreenParty, 2011), ένα ετήσιο φεστιβάλ που έχει ως στόχο την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης στους πολίτες, και η πρωτοβουλία «Είμαι πολίτης, όχι απλά κάτοικος» (Είμαι πολίτης όχι απλά κάτοικος, 2012) που καλεί τους κατοίκους να συμμετέχουν στην εύρεση ιδεών για την περιβαλλοντική αναβάθμιση της γειτονιάς τους και διάφορες άλλες συμμετοχικές κινήσεις για τον καθαρισμό, την ανακατασκευή δημόσιων χώρων, ο Δήμος επιδιώκει να ενισχύσει την κοινωνία των πολιτών να αναλάβει πρωτοβουλίες για το αστικό περιβάλλον.

B.4.2 Το Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων

Το Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων είναι μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2013 από το Ίδρυμα Rockefeller, που ιδρύθηκε το 1913. Αυτό το Ίδρυμα, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του επιδιώκει να συμβάλλει στην δημιουργία πιο ανθεκτικών και συμπεριληπτικών οικονομιών. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του, ο κύριος προβληματισμός που οδήγησε στην ιδέα της δημιουργίας του Δικτύου ήταν η κρίση που πολλές πόλεις σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν σήμερα εξαιτίας των συνδυασμένων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, της παγκοσμιοποίησης και της ραγδαίας αστικοποίησης (100 Resilient Cities, 2015a). Συνεπώς, ο κύριος στόχος του είναι να βοηθήσει τις πόλεις να δημιουργήσουν εγκαίρως ένα σχέδιο αντιμετώπισης αυτών των προκλήσεων και να χτίσει την ανθεκτικότητά τους απέναντι σε αυτές (οπ.). Στο ίδιο πνεύμα, οι πόλεις που επιλέγονται για να ενταχθούν στο Δίκτυο λαμβάνουν την αναγκαία βοήθεια όσον αφορά το know-how και σημαντική οικονομική υποστήριξη για να εφαρμόσουν μια στρατηγική ανθεκτικότητας που συνοψίζεται στις ακόλουθες δράσεις:

1. Οικονομική Υποστήριξη για την πρόσληψη ενός Chief Resilience Officer,
2. Παροχή των γνώσεων για την παραγωγή μιας καλά οργανωμένης και συγκροτημένης στρατηγικής ανθεκτικότητας,
3. Πρόσβαση σε μία πλατφόρμα συνεργατών που παρέχουν τις τεχνολογίες και τις υπηρεσίες για να βοηθήσουν τις πόλεις να εφαρμόσουν την στρατηγική

για την ανθεκτικότητά τους. Στους συνεργάτες περιλαμβάνονται η Microsoft, η Swiss Re, η Nature Conservancy, και

4. Συμμετοχή στο Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων, ένα παγκόσμιο δίκτυο πόλεων που ήδη συνεργάζονται και μαθαίνουν η μία από την άλλη (100 Resilient Cities, 2015a).

Η πόλη της Θεσσαλονίκης πέτυχε την εισαγωγή της στο δίκτυο μέσα στο 2014 (100 Resilient Cities, 2015b). Η αίτησή της στο Ίδρυμα Rockefeller δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί. Όμως, σύμφωνα με ένα Δημοτικό Σύμβουλο που ενεργά συμμετείχε στην διαδικασία υποβολής της αίτησης, οι άξονες προτεραιότητας της πόλης είναι:

- Ποικιλία επαγγελμάτων και θέσεων εργασίας,
- Ενίσχυση των ενδιαφερόμενων φορέων, και
- Συγκροτημένο σχέδιο ανάπτυξης (Συνέντευξη με ΔΣ).

Η εφαρμογή ενός σχεδίου με βάση αυτές τις προτεραιότητες αποσκοπεί να αντιμετωπίσει τους πιθανούς κινδύνους που αντιμετωπίζει η πόλη και τις υπάρχουσες δυσκολίες. Πιθανοί κίνδυνοι θεωρούνται οι σεισμοί και οι αστικές ταραχές, ενώ ως υπάρχουσες δυσκολίες αναφέρονται «οι αλλαγές στο μακροοικονομικό επίπεδο, η υψηλή ανεργία, οι φθαρμένες υποδομές [και] η πολιτική αστάθεια/σεχταριστική βία» (Συνέντευξη με ΔΣ). Μεγάλο ρόλο στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας στα πλαίσια αυτού του έργου θα παίξουν οι διάφοροι φορείς που θα συμμετέχουν. Ιδιωτικοί φορείς και εταιρίες, εθνικές και διεθνείς ΜΚΟ και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών θεωρούνται άκρως σημαντικοί για την επιτυχία αυτού του έργου. Στο ίδιο πνεύμα ο/η Chief Resilience Officer θα έχει ως κύριο στόχο του/της να «ηγηθεί μιας νέας προσέγγισης για την προσαρμοστική σκέψη και την παραγωγή πολιτικών που θα διαπεράσει όλα τα τμήματα της διοίκησης του Δήμου και θα εμπνεύσει ή θα καταστεί ισάξια του ακτιβισμού και της επιχειρηματικότητας που ήδη ενισχύεται από τους πολίτες, που θα είναι η καρδιά της στρατηγικής ανθεκτικότητας και του πλάνου δράσεων που θα αναπτύξουμε, και που απαιτεί την συμμετοχή και συνεργασία τόσο των υπηρεσιών της πόλης όσο και των κοινοτήτων» (Συνέντευξη με ΔΣ).

B.5 Επίλογος

Από την έναρξη της κρίσης και στο πλαίσιο των αστικών πολιτικών της λιτότητας (austerity urbanism), η Θεσσαλονίκη έχει σχηματίσει ένα μάλλον μη συγκροτημένο πλαίσιο αστικών έργων και σημειακών επεμβάσεων που βασίζονται στις ιδέες του «πράσινου» και της ανθεκτικότητας. Ακολουθώντας την αλλαγή στο κυρίαρχο δόγμα περιβαλλοντικής διαχείρισης από την βιωσιμότητα στην ανθεκτικότητα, η Θεσσαλονίκη στράφηκε και αυτή με τη σειρά της στην υιοθέτηση ενός «πράσινου» και ανθεκτικού νεοφιλελεύθερου project, στοχεύοντας να προσαρμοστεί στα υπάρχοντα ή επερχόμενα περιβαλλοντικά και οικονομικά προβλήματα. Όμως, αυτή η προσέγγιση έχει αγνοήσει τις κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις των ζητημάτων αυτών, κινούμενη προς ένα μεταπολιτικό, μεταδημοκρατικό σχήμα αστικής περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, το οποίο υπόκειται σε μία επιχειρηματική και τεχνοκρατική λογική.

Όπως φαίνεται και από την ανάλυση που προηγήθηκε, η Θεσσαλονίκη κατά την διάρκεια της κρίσης κινείται προς ένα πιο ευέλικτο μοντέλο αστικής διακυβέρνησης, που βασίζεται «στις συνέργειες μεταξύ του δημόσιου τομέα και μέρους της ελίτ της κοινωνίας των πολιτών» (Swyngedouw et al., 2002) και στην απόκτηση Ευρωπαϊκών ή διεθνών υποψηφιοτήτων και τίτλων. Μέσα από αυτή την διαδικασία, οι τοπικές αρχές της Θεσσαλονίκης επιδιώκουν να δημιουργήσουν μία νέα ταυτότητα για την πόλη, προωθώντας την ως μια ζωντανή, πολυπολιτισμική, «πράσινη και ανθεκτική» Ευρωπαϊκή πόλη. Συγκεκριμένα, η περιβαλλοντική διακυβέρνηση της Θεσσαλονίκης υλοποιείται μέσα από την δικτύωση, τις πρακτικές κινητικότητας των πολιτικών (policy mobility) και την υιοθέτηση παραδειγμάτων καλής πρακτικής (best practice examples) και τρόπων συμμετοχής των πολιτών. Σε αυτό το πλαίσιο, και με βάση την διερεύνηση που προηγήθηκε, ισχυριζόμαστε πως η επείγουσα επιταγή για «πράσινη» και ανταγωνιστική πόλη επιτυχημένα συνδυάζονται για την υλοποίηση της τοπικής εκδοχής μιας αποπολιτικοποιημένης διαχειριστικής ατζέντας για την Θεσσαλονίκη στο πλαίσιο της κρίσης.

Ο Swyngedouw, επηρεασμένος από μετά-Μαρξιστές φιλοσόφους όπως είναι ο Žižek και ο Rancière εξετάζει σε κάποια πρόσφατα κείμενά του την ανάδυση της μεταπολιτικής συνθήκης μέσα από τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται πολιτικά

τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Έτσι, μέσα στην σημερινή μεταπολιτική συναινετική διεύθυνση, το πολιτικό συρρικνώνεται σε «δημιουργία πολιτικών» και μια διαχειριστική συναινετική διακυβέρνηση αναδύεται (Swyngedouw et al., 2002). Όπως επισημαίνει (Swyngedouw, 2009), η κατασκευή της επιχειρηματικής πόλης είναι ένα πεδίο κλειδί από το οποίο αναδύεται η συναινετική μεταπολιτική, ως «η σωστή πολιτική που σταδιακά αντικαθίσταται από την κοινωνική διαχείριση ειδικών». Και στη Θεσσαλονίκη, η περιβαλλοντική πολιτική νομιμοποιείται μέσα από απευθείας αναφορές στην επιστημονική γνώση που συνδυάζεται με Ευρωπαϊκές αναφορές, υποψηφιότητες και εγχειρίδια, που στοχεύουν να δημιουργήσουν την συναίνεση (consensus) πάνω στις ιδανικές λύσεις. Έτσι, και με βάση αυτό που ερμηνεύεται ως αναγκαιότητα και που υπαγορεύεται από την παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση, ο «πράσινος» χαρακτήρας και η ανθεκτικότητα αποκτούν σημαίνοντα ρόλο στην περιβαλλοντική πολιτική και προβάλλονται ως οι αναμφισβήτητες αλήθειες και άξονες, γύρω από την οποία πρέπει να οργανωθεί. Επιπλέον, η προαναφερθείσα κατασκευασμένη αίσθηση επείγοντος που δημιουργείται από τις διακινδυνεύσεις της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης συνδυάζεται με την αδιαπραγμάτευτη αναγκαιότητα της αστικής ανταγωνιστικότητας στην παγκόσμια αγορά. Αυτές οι δύο ιδέες είναι συμβατές και αλληλοϋποστηρίζονται. Συνεπώς, μέσα από τον συνδυασμό της τεχνοκρατικής διακυβέρνησης και της ανταγωνιστικότητας, η περιβαλλοντική διαχείριση εγκαταλείπει την κοινωνική και πολιτική της διάσταση και αντιμετωπίζεται ως ένα ουδέτερο έδαφος που μπορεί να αξιοποιηθεί για την μετατροπή της πόλης σε μια ανταγωνιστική, Ευρωπαϊκή μητρόπολη.

Σε αυτή την μεταπολιτική συνθήκη, «τα πάντα είναι πολιτικοποιημένα, μπορούν να συζητηθούν, αλλά μόνο με μη δεσμευτικό τρόπο και χωρίς συγκρούσεις. Οι απόλυτες και μη ανατρέψιμες λύσεις αποφεύγονται. Η πολιτική μετατρέπεται σε κάτι που κάποιος μπορεί να ασκήσει παίρνοντας αποφάσεις που δεν διασπούν και δεν διαχωρίζουν. Όταν ο πλουραλισμός γίνεται στόχος από μόνος του, η πραγματική πολιτική εξωθείται σε άλλες αρένες» (Crouch, 2004). Με τον ίδιο τρόπο, η «πράσινη» πολιτική της Θεσσαλονίκης πρέπει να εξετάζεται παράλληλα με πρωτοβουλίες όπως είναι η παραχώρηση της διαχείρισης του δημόσιου χώρου σε

ιδιώτες ή επιχειρήσεις (π.χ. What's Up Park) (Αθανασίου, 2013), η επιχειρήσεις εκκαθάρισης του δημόσιου χώρου από μετανάστες-μικροπωλητές και άλλους «ανεπιθύμητους χρήστες ή την απαγόρευση πολιτικών συγκεντρώσεων σε κεντρικές πλατείες της πόλης (π.χ. πλατεία Αριστοτέλους).

Συνοψίζοντας, παρά την οικονομική συρρίκνωση, η σημερινή διοίκηση του Δήμου Θεσσαλονίκης έχει υιοθετήσει κεντρικά στην ατζέντα της ένα πολύπλευρο πλαίσιο περιβαλλοντικής διαχείρισης. Αυτό το πλαίσιο, συμβάλλει στον σχηματισμό της νέας «πράσινης» ταυτότητας της πόλης και προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση της στο διεθνές επίπεδο. Αυτό που είναι σημαντικό να κρατήσουμε από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι πως μέσα σε αυτό το πλαίσιο και την περιβαλλοντική πολιτική που εφαρμόζει, το περιβάλλον, η βιωσιμότητα, η ανθεκτικότητα, ακόμη και η φύση αντιμετωπίζονται ως σαφώς ορισμένα «πράγματα» που απαιτούν απλά μία τεχνοκρατική διαχείριση. Οι προβαλλόμενες συνθήκες της παγκόσμιας αναγκαιότητας προωθούν και επιβάλλουν την εφαρμογή ενός μοντέλου για την τοπική περιβαλλοντική πολιτική που, βασίζεται σε επιμέρους έργα και όχι σε μια ολιστική προσέγγιση και επικεντρώνεται στην βελτίωση της εικόνας της πόλης, ενώ την ίδια στιγμή τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα ωθούνται στην άκρη. Για να μπορέσει όμως η Θεσσαλονίκη να αποκτήσει ένα συγκροτημένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα, οι αρχές της πόλης θα πρέπει να κινηθούν πέρα από την τεχνοκρατική τους προσέγγιση στα περιβαλλοντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει η πόλη, και να λάβουν υπόψη τους τις πολλαπλές και αλληλένδετες πλευρές τους, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικό-πολιτικών διαστάσεων της αστικής βιωσιμότητας.

B.6 Βιβλιογραφία

- 100 Resilient Cities. (2015a) *100 Resilient Cities: Helping cities around the world become more resilient to physical, social, and economic shocks and stresses* [Online]. Available: <http://www.rockefellerfoundation.org/our-work/initiatives/100-resilient-cities/> [Accessed 01/04/2015 2015].
- 100 Resilient Cities. (2015b) Thessaloniki's Resilience Challenge. Available: http://www.100resilientcities.org/cities/entry/thessaloniki#/-/_/ [Accessed 26/03/2015].
- Athanassiou, E. (2015) Green urban strategies in Thessaloniki in the context of crisis, unpublished paper.
- Covenant of Mayors. (2015) *Covenant of Mayors: Committed to local sustainable energy* [Online]. Available: http://www.covenantofmayors.eu/index_en.html [Accessed 08/02/2015].
- Crouch, C. (2004) *Post-democracy*. Cambridge, UK: Polity Press.
- European Commission. (2015) *European Green Capital Award website* [Online]. Available: <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/about-the-award/index.html> [Accessed 06/04 2015].
- European Commission & European Green Capital. (2015) PRESS KIT: Further Information on the European Green Capital Award for the Media Available: <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2014/04/European-Green-Capital-Award-Press-Kit-F01.pdf> [Accessed 07/04/2015].
- European Cyclist's Federation. (2011) Greek Mayor wants to “make the historical city center car free”. *European Cyclist's Federation* [Online]. Available: <http://www.ecf.com/news/greek-mayor-wants-to-make-the-historical-city-center-car-free/> [Accessed 18/02/2015].
- GreenParty. (2011) <http://www.greenparty2011.gr/>.
- Martínez-Alier, J. (1995) The environment as a luxury good or “too poor to be green”? *Ecological Economics*, 13(1), 1-10.
- Municipality of Thessaloniki. (2011) *THESSALONIKI, APPLICANT FOR THE EUROPEAN GREEN CAPITAL 2014 AWARD [In Greek: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΥΠΟΨΗΦΙΑ ΠΡΑΣΙΝΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 2014]*. Thessaloniki: Municipality of Thessaloniki.
- SIEMENS. (2015) *Green City Index* [Online]. Available: <http://www.siemens.com/entry/cc/en/greencityindex.htm> [Accessed 26/03 2015].
- Sorkin, M. (2006) From New York to Darwinism: Formulary for a Sustainable Urbanism. In: Charlesworth, E. (ed.) *City Edge Case studies in Contemporary Urbanism*. Taylor & Francis.
- Swyngedouw, E. (2009) The Antinomies of the Postpolitical City: In Search of a Democratic Politics of Environmental Production. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33(3), 601-620.
- Swyngedouw, E. (2010) Impossible Sustainability and the post-political condition. In: Cerreta, M., Concilio, G. & Monno, V. (eds.) *Making Strategies in Spatial Planning: Knowledge and Values*. Netherlands: Springer.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F. & Rodriguez, A. (2002) Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy. *Antipode*, 34(3), 542-577.

- ΤΕΕ. (2013) Bioclimatic upgrading of Chrimatistiriou Square [in Greek: Βιοκλιματική αναβάθμιση της Πλατείας Χρηματιστηρίου]. *ΤΕΕ* [Online], 467. Available: http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/GRAFEIO_TYPOY/TEXNOGRAFHMA_2013/TEXNOGRAFHMA_467/TEXNO467_19.pdf [Accessed 17/04/2015].
- Thessaloniki's Integrated Transport Authority. (2011) European Mobility Week. Available: <http://www.thita.gov.gr/en/european-mobility-week> [Accessed 08/03/2015].
- Αθανασίου, Ε. (2013) "What's park" ή η πολιτική οικολογία των χώρων πρασίνου στη Θεσσαλονίκη. *City Branding* [Online]. Available: <http://www.citybranding.gr/2013/03/whats-park.html> [Accessed 17/04/2015].
- Είμαι πολίτης όχι απλά κάτοικος. (2012) <http://eimaipolitiskaiioxiplakatoikos.blogspot.gr/>.
- ΜΕΤΡΟ Θεσσαλονίκης Blogspot. (2015) *Κομισιόν: Φέρτε πίσω τα λεφτά για το μετρό!* [Online]. Available: http://metro-thessalonikis.blogspot.gr/2015/04/blog-post_80.html#more [Accessed 26/03 2015].

Γ. Η ανάδυση ενός νέου μοντέλου συμμετοχικής αστικής διακυβέρνησης του Δήμου Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης

Γ.1 Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα αποτελεί μια κριτική ανάλυση και αξιολόγηση των συνεργασιών που δημιουργεί ο Δήμος Θεσσαλονίκης με άλλους φορείς και ειδικότερα με την κοινωνία των πολιτών και με ενεργούς πολίτες. Συγκεκριμένα, στόχος της ενότητας είναι να διερευνήσει τα δίκτυα συνεργασίας που αναπτύσσει ο Δήμος και το νόημα που αυτά έχουν για την ανάδυση ενός νέου μοντέλου διακυβέρνησης και διαχείρισης/παραγωγής χώρων στην πόλη. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους τρόπους συμβολής της κοινωνίας των πολιτών στην περιβαλλοντική ατζέντα του Δήμου.

Είναι ευρέως αποδεκτό πως κατά την διάρκεια σημαντικών κοινωνικό-πολιτικών και πολιτιστικών αλλαγών, όπως αυτές αναδύθηκαν μέσα από την κρίση, νέοι μηχανισμοί και διαδικασίες διακυβέρνησης αναδύονται. Κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων, ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας (για παράδειγμα Swyngedouw, 2009; Moulaert et al., 2007) ασχολείται με την θεωρητική εξέταση και εμπειρική ανάλυση των νέων τυπικών ή άτυπων σχηματισμών που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως «διακυβέρνηση-πέρα-από-το-κράτος». Οι καινοτόμοι αυτοί σχηματισμοί συχνά προβάλλονται ως ικανοί να προωθήσουν αστικές διαδικασίες παραγωγής χώρου χωρίς αποκλεισμούς και “αγκαλιάζονται” από πολλούς διεθνείς οργανισμούς (όπως Ευρωπαϊκή Ένωση και Παγκόσμια Τράπεζα) και κυβερνήσεις. Οι συμμετοχικές μορφές διακυβέρνησης-πέρα-από-το-κράτος συχνά παρουσιάζονται ως πιο αποτελεσματικές μορφές διακυβέρνησης συγκριτικά με τις ιεραρχικές και γραφειοκρατικές μορφές που κυριάρχησαν κατά τον 20^ο αιώνα (Swyngedouw, 2005:1992). Στην Θεσσαλονίκη στο πλαίσιο της κρίσης συνέβησαν πολλές αλλαγές, όπως η αλλαγή της διοίκησης του Δήμου το 2010, η εφαρμογή του πλαισίου ‘Καλλικράτης’ και η λήξη του ΕΣΠΑ 2007-2013. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, αναζητήθηκε ένα άλλο μοντέλο αστικής διακυβέρνησης που να ξεφεύγει από το

μοντέλο των μεγάλων έργων, όπως το μετρό και η νέα παραλία και να αποτελεί έναν πιο ευέλικτο και οικονομικό μηχανισμό.

Η παρούσα ενότητα οργανώνεται ως εξής. Αρχικά, επεξεργάζεται και παρουσιάζει κριτικά τις θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με το πέρασμα από την κυβέρνηση στην διακυβέρνηση και πιο συγκεκριμένα σε συμμετοχικές μορφές αστικής διακυβέρνησης. Στην συνέχεια, εξετάζει την μορφή και τα χαρακτηριστικά που έχει το νέο μοντέλο διακυβέρνησης στην Θεσσαλονίκη, με ειδική εστίαση στον τρόπο με τον οποίον ο Δήμος συγκροτεί την συνεργασία του με την κοινωνία των πολιτών.

Γ.2 Η νεοφιλελευθεροποίηση της αστικής διακυβέρνησης: από την κυβέρνηση στην διακυβέρνηση

Το πέρασμα από την κυβέρνηση στην διακυβέρνηση αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα των επιστημών της κοινωνιολογίας και της πολιτικής επιστήμης αλλά και των επιστημών του χώρου κατά την τελευταία δεκαετία (Pierre, 2000). Οι σπουδές κυβερνησιμότητας ανέδειξαν τις ικανότητες αυτό-οργάνωσης και αυτό-διοίκησης ποικίλων κοινωνικών παραγόντων (actors) και πιο συγκεκριμένα τον τρόπο με τον οποίον η διακυβέρνηση αντικατέστησε την κυβέρνηση (Swynghedouw, 2005). Όπως αναφέρει ο Pierre (2000:19) «η διακυβέρνηση, δίνοντας έμφαση στην αποκεντρωμένη εμπλοκή των πολιτών, προωθείται ως ένας πιο ευέλικτος και δημοκρατικός τρόπος για την διαχείριση των δημόσιων προβλημάτων». Επίσης, ο ίδιος υποστηρίζει πως αυτή η αλλαγή συνέβη λόγω της ανικανότητας του κράτους να διαχειριστεί τα πολύ σημαντικά σύγχρονα προβλήματα. Έτσι, η κοινωνία των πολιτών ήρθε στο προσκήνιο «λειτουργώντας στους χώρους ανάμεσα στις κυβερνητικές δομές και τους πολίτες» (οπ.).

Οι πόλεις είναι προνομιακά πεδία νεοφιλελεύθερου πειραματισμού αλλά ταυτόχρονα αποτελούν το πεδίο ανάδυσης πολύμορφων και πολυεπίπεδων κινήσεων. Στο ρηξικέλευθο άρθρο του “From managerialism to entrepreneurialism” ο David Harvey υποστηρίζει ότι από μια ‘διαχειριστική’ προσέγγιση της αστικής διακυβέρνησης κατά την δεκαετία του 1960, περάσαμε σε μια ‘επιχειρηματική’ κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980. Η επιχειρηματική πόλη που ακολούθησε την φορντική πόλη «χαρακτηρίζεται από πιο ποικιλόμορφες πολιτικές προσφορές και

από μία έκδηλη επιθυμία να προσελκύσουν επιχειρήσεις και ανώτερες και μεσαίες τάξεις» (Béal, 2012).

Από την δεκαετία του 1980, οι ευρωπαϊκές πόλεις βιώνουν μια περίοδο έντονων αλλαγών η οποία μεταφράστηκε σε διαδικασίες κατακερματισμού και αυξανόμενης κοινωνικό-οικονομικής πίεσης. Αυτό κατέληξε στην ανάδυση δομών που ήταν μεν πιο περίπλοκες αλλά ταυτόχρονα ανταποκρίνονται περισσότερο στις τοπικές ανάγκες. Οι αστικές κυβερνήσεις άρχισαν να στήνουν συνεργασίας με διάφορες ομάδες, δημιουργώντας 'μια πιο χαλαρά καθορισμένη δομή διακυβέρνησης' (Le Galès, 2001). Από αυτό το σημείο και έπειτα ξεκίνησε μια ζωντανή συζήτηση για τις νέες μορφές αστικής διακυβέρνησης. Σήμερα, οι διαδικασίες αστικής διακυβέρνησης περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία εμπλεκόμενων παραγόντων αλλά και διαδικασιών. Μια αλλαγή παρατηρείται από τις κρατο-κεντρικές δομές διακυβέρνησης (αντιπροσωπευτική αστική διακυβέρνηση) σε νέα τυπικά ή άτυπα μοντέλα (ένα σύστημα ενδιαφερόμενων παραγόντων που βρίσκονται γύρω από νέους θεσμικούς σχηματισμούς), συχνά στο όνομα της μεγαλύτερης ευελιξίας και αποδοτικότητας (Swyngedouw et al., 2002:561).

«Η διακυβέρνηση συνεπάγεται μια σαφή αναφορά σε 'μηχανισμούς' ή 'οργανωμένες' και συντονισμένες δραστηριότητες κατάλληλες για την επίλυση κάποιου συγκεκριμένου προβλήματος. Σε αντίθεση με την κυβέρνηση, η διακυβέρνηση αναφέρεται σε 'πολιτικές' (policies) και όχι στην 'πολιτική' (politics) καθώς δεν είναι μια δεσμευτική δομή λήψεων αποφάσεων. Οι λήπτες της δεν είναι 'οι άνθρωποι' ως ένα συλλογικό πολιτικό υποκείμενο αλλά 'ο πληθυσμός' που μπορεί να επηρεαστεί από παγκόσμια ζητήματα όπως το περιβάλλον, η μετανάστευση ή η χρήση των φυσικών πόρων» (Urbinati, 2003)

Τα δίκτυα διακυβέρνησης οργανώνονται άλλοτε τυπικά και άλλοτε άτυπα μέσω «ενδιαφερόμενων που είναι θεσμικά αναγνωρισμένοι ως ενεργά μέρη στον σχεδιασμό και/ή την εφαρμογή προγραμμάτων αναζωογόνησης». Ωστόσο, υπάρχουν και κάποιοι που μένουν εκτός της θεσμικής σφαίρας της άρθρωσης των δικτύων (Parés et al., 2011). Κεντρικοί μηχανισμοί για την ανάδυση νέων μορφών

διακυβέρνησης είναι οι συνεργασίες δημόσιου-ιδιωτικού ή νέοι συμβουλευτικοί μηχανισμοί, νέα συμμετοχικά φόρουμ όπως οι επιτροπές πολιτών και άλλοι (Saward, 2005:185). Σε αυτό το σημείο, έχει μεγάλη σημασία η συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση, καθώς διάφοροι παράγοντες από την παγκόσμια μέχρι την τοπική/αστική κλίμακα αλληλεπιδρούν σε αυτές τις διαδικασίες, δημιουργώντας πολύπλοκα δίκτυα. Επίσης, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως η ανάδυση νέων μορφών πλουραλιστικής διακυβέρνησης, δεν μειώνει τον ρόλο του κράτους και των τοπικών αρχών αλλά οδηγεί σε έναν επανακαθορισμό των ρόλων του (Swyngedouw et al., 2002).

Γ.3 Αστική διακυβέρνηση πέραν-του-κράτους και συμμετοχή των πολιτών

Όπως αναλύθηκε παραπάνω, κατά την διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών ιδιαίτερα, νέες καινοτόμες μορφές αστικής διακυβέρνησης αναδύθηκαν, αμφισβητώντας τις παραδοσιακές κρατο-κεντρικές μορφές λήψης αποφάσεων. Αυτοί οι σχηματισμοί αναδιαμορφώνουν την σχέση κράτους, ιδιωτικής πρωτοβουλίας και κοινωνίας των πολιτών και φέρνουν στην επιφάνεια νέους μηχανισμούς διαπραγμάτευσης και συμμετοχής, θέτοντας εκ νέου τα ζητήματα της πολιτικής συμμετοχής και της δημοκρατίας. Οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους οργανώνονται αυτά τα σχήματα είναι η υποτιθέμενη οριζόντια οργάνωση και οι σχέσεις εμπιστοσύνης και ενσωμάτωσης, παρά τα μερικές-φορές συγκρουόμενα συμφέροντα (Swyngedouw, 2005).

Τα τελευταία χρόνια, ένα εύρος ερευνητών έχουν επιδιώξει να ορίσουν τις αναδυόμενες νέες μορφές διακυβέρνησης που τοποθετούνται εκτός και πέραν του κράτους. Έτσι, ενώ κάποιες από αυτές αναγνωρίζονται ως δυνητικά χειραφετημένης, δημοκρατικές και χωρίς αποκλεισμούς, άλλες αναγνωρίζονται ως μέρος μιας γενικευμένης παγκόσμιας νεοφιλελεύθερης αστικής πολιτικής. Οι μορφές διακυβέρνησης-πέραν-του-κράτους αναφέρονται σε κοινωνικά καινοτόμες θεσμοθετημένες ή σχεδόν θεσμοθετημένες μορφές διακυβέρνησης, όπως δίκτυα οργανώσεων που περιλαμβάνουν ιδιωτικούς φορείς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (κυρίως ΜΚΟ) και κρατικούς φορείς. Με άλλα λόγια, «το σύστημα διακυβέρνησης-πέραν-του-κράτους [...] είναι υποθετικώς οριζόντιο, δικτυωμένο και

βασισμένο σε διαδραστικές σχέσεις μεταξύ φορέων που μοιράζονται έναν υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης, παρά τις εσωτερικές διαμάχες και τις αντιτιθέμενες ατζέντες, στα πλαίσια συμμετοχικών θεσμοθετημένων ή οργανωμένων ενώσεων χωρίς αποκλεισμούς» (Swyngedouw, 2009:66).

Η συζήτηση που έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια γύρω από τις συμμετοχικές μορφές αστικής διακυβέρνησης περιστρέφεται γύρω από δύο βασικές προσεγγίσεις. Η πρώτη και πιο αισιόδοξη υποστηρίζει ότι μέσω την δικτύωσης αναδύονται νέες μορφές συμμετοχικότητας σε επίπεδο κοινότητας (Coaffee and Healey, 2003; Newman, 2005; Raco, 2003). Όπως τονίζει ο Taylor (2007:311) «παρόλο που οι νέοι χώροι διακυβέρνησης που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια σχετίζονται σαφώς με την κρατική εξουσία, υπάρχουν ακόμη δυνατότητες να γίνουν οι κοινότητες 'ενεργά υποκείμενα' και έτσι να επηρεάσουν και να σχηματίσουν την κυβερνητική πρακτική». Ωστόσο, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις σε πόλεις τόσο του παγκόσμιου Βορρά όσο και Νότου όπου αυτοί οι ισχυρισμοί δεν επαληθεύτηκαν, όταν εφαρμόστηκαν.

Η δεύτερη και πιο απαισιόδοξη προσέγγιση στέκεται τους δημοκρατικούς κινδύνους που ενέχει η συμμετοχική διακυβέρνηση. Αυτοί οι μελετητές υποστηρίζουν ότι τα δίκτυα διακυβέρνησης λειτουργούν κατά κύριο λόγο προς όφελος των τεχνοκρατικών ελίτ και των ιδιωτικών επιχειρηματικών παραγόντων (Swyngedouw, 2005; Swyngedouw, 2009; Swyngedouw, 2000; Swyngedouw, 2007), δημιουργώντας ένα έλλειμμα δημοκρατίας. Όπως σημειώνει η Lombard (2013) «το να χρησιμοποιείς συμμετοχικές διαδικασίες λήψεων αποφάσεων στις πόλεις δημιουργεί ένα λούστρο νομιμοποίησης για της νεοφιλελεύθερη διακυβέρνηση, και αποπολιτικοποιεί πολιτικούς αγώνες μέσω της ενσωμάτωσης των μερών που διαφωνούν». Όσο οι συμμετέχοντες σε τυπικούς συμμετοχικούς μηχανισμούς ασχολούνται με λειτουργικά και διαδικαστικά ζητήματα, οι πολιτικές αποφάσεις παίρνονται από άλλους. Έτσι, παρόλο που παρουσιάζεται ως μια τεχνική που δίνει ίση εξουσία στο κράτος και στους πολίτες στην πραγματικότητα το κράτος εξακολουθεί να ασκεί εξουσία από απόσταση. Η συμμετοχικότητα λοιπόν γίνεται κατανοητή ως ένα εργαλείο νομιμοποίησης της νεοφιλελεύθερης αστικοποίησης, μέσω από την χρήση "σχεδόν-δημοκρατικών" διαδικασιών, οι οποίες στην

πραγματικότητα ενισχύουν τις υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας, αποκλείοντας κάθε πιθανότητα γνήσιας συμμετοχής των πολιτών' (Lombard,2013:137). Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί και η ανάδυση τέτοιων διαδικασιών συμμετοχικής διακυβέρνησης συμπίπτει με μία περίοδο οικονομικής συρρίκνωσης και συνακόλουθης μείωσης οικονομικών πόρων από την αστική διαχείριση. Καθώς λοιπόν το κράτος, και η τοπική αυτοδιοίκηση αποσύρονται από ζωτικές περιοχές της αστικής διαχείρισης, παραχωρούν ευθύνη και χώρο στις διαφορετικές εκφάνσεις τις κοινωνίας των πολιτών. Ο ιδιωτικός τομέας καλείται επίσης να καλύψει τον χώρο που αφήνει κενό η συρρίκνωση του δημοσίου, αναλαμβάνοντας μέσα από συνεργασίες και υβριδικούς μηχανισμούς την ευθύνη.

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και ειρωνικό το πως ενώ σε αυτούς τους σχηματισμούς συμμετέχουν και σχήματα της κοινωνίας των πολιτών που ασχολούνται με ζητήματα όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, αποτυγχάνουν στο να αναγνωρίσουν πως οι ίδιοι πολλές φορές λειτουργούν ως εργαλεία νεοφιλελευθεροποίησης, αναπαράγοντας τις υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας, μέσω διαδικασιών εξατομίκευσης της ευθύνης, κ.α. (Dean, 1995; Burchell, 1993). Έτσι, στα πλαίσια της ανάλυσης μας, κατανοούμε αυτές τις μορφές συμμετοχικής διακυβέρνησης ως αντιφατικές. Όπως τονίζει ο Swyngedouw (2005), τέτοιες μορφές διακυβέρνησης έχουν αντικρουόμενη φύση, καθώς από την μια έχουν ως στόχο την δημοκρατία και την ενδυνάμωση των πολιτών ενώ από την άλλη είναι με επιτυχία ενταγμένες σε διαδικασίες αστικής νεοφιλελευθεροποίησης. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, έχει μεγάλη σημασία η διερεύνηση της κάθε περίπτωσης και όχι η ομογενοποίησή τους και η γενίκευση των συμπερασμάτων.

Γ.4 Ένα νέο μοντέλο συμμετοχικής αστικής διακυβέρνησης του Δήμου Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης

Ο Δήμος Θεσσαλονίκης, τα τελευταία χρόνια, επιχειρεί την δημιουργία ενός νέου μοντέλου διακυβέρνησης με άξονες την εξωστρέφεια και την συμμετοχικότητα. Τα προβλήματα που έχουν εμφανιστεί στις γειτονιές κατά την διάρκεια της κρίσης, και σχετίζονται κυρίως με τους ανοιχτούς δημόσιους και τους πράσινους χώρους, τα σκουπίδια και το κυκλοφοριακό αλλά και με την γενικότερη υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής εμφανίζονται ως απόρροια της

κακής συνεργασίας των φορέων της πόλης αλλά και του Δήμου με τους πολίτες (Λιάκου, 2013) . Όπως τονίζει η Λίνα Λιάκου, δημοτική σύμβουλος, η υπάρχουσα κρίση θέτει βασικά ερωτήματα επαναδιαμόρφωσης παλαιότερων αντιλήψεων σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης της πόλης, την σχέση του πολίτη με το κράτος και τον ρόλο του δημάρχου. Τόσο στην ρητορική όσο και στις πρακτικές που υιοθετεί ο Δήμος διαφαίνεται πως επιχειρεί να δομήσει μια νέα σχέση με τους πολίτες αλλά και με το διεθνές περιβάλλον. Συνεχίζοντας η ίδια αναφέρει πως «οι λύσεις δεν μπορούν να επιβληθούν απέξω και από πάνω, από τεχνοκρατικούς ή κομματικούς σχεδιασμούς, αλλά μόνο μέσα από την κοινωνία των πολιτών, από τους ίδιους τους πολίτες, δηλαδή από την ανάπτυξη νέων δομών λήψης αποφάσεων και νέων πεδίων διαλόγου» (Λιάκου, 2014c).

Από την αρχή της θητείας της τωρινής τοπικής αρχής, ο Δήμος έθεσε ως προτεραιότητα του την συμμετοχή των πολιτών στην καθημερινότητα της πόλης. Έτσι, για πρώτη φορά χρησιμοποιείται στον δήμο Θεσσαλονίκης ο ορός κοινωνία των πολιτών σε θεσμική θέση και τίθεται ως βασικός άξονας του Δήμου η δημιουργία μιας δεξαμενής εθελοντών, η εκπαίδευση τους και η συνεισφοράς τους σε δράσεις και προγράμματα του Δήμου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο δήμαρχος της Θεσσαλονίκης Γιάννης Μπουτάρης «ο ρόλος του Δήμου δεν είναι να κάνει ο ίδιος πράγματα, ο Δήμος είναι εδώ για να δίνει την δυνατότητα στους ίδιους τους πολίτες να παίρνουν πρωτοβουλίες για την πόλη τους, και αυτή είναι ακριβώς η διαφορά του εθελοντισμού από την συμμετοχή» (Μπουτάρης, 2013:1). Με άλλα λόγια, ο ρόλος του Δήμου είναι να δημιουργεί το πλαίσιο και να προσφέρει την τεχνογνωσία και τα εργαλεία έτσι ώστε οι πολίτες να βρίσκουν μόνοι τους λύσεις για τις γειτονιές και το άμεσο περιβάλλον τους. Προτεραιότητα του Δήμου είχε τεθεί από την αρχή της θητείας του Γ. Μπουτάρη η ενεργός συμμετοχή των πολιτών, ομάδων και οργανώσεων της πόλης στην διοίκηση, κάτι που προωθήθηκε ανά περιόδους με ποικίλα μέσα. Βασικός στόχος αυτής της προσέγγισης ήταν η «βελτίωση της ποιότητας ζωής [...] στην πόλη και [η] ενεργό[ς] συμμετοχή στην διαχείριση της καθημερινότητάς» (Λιάκου, 2014b:3).

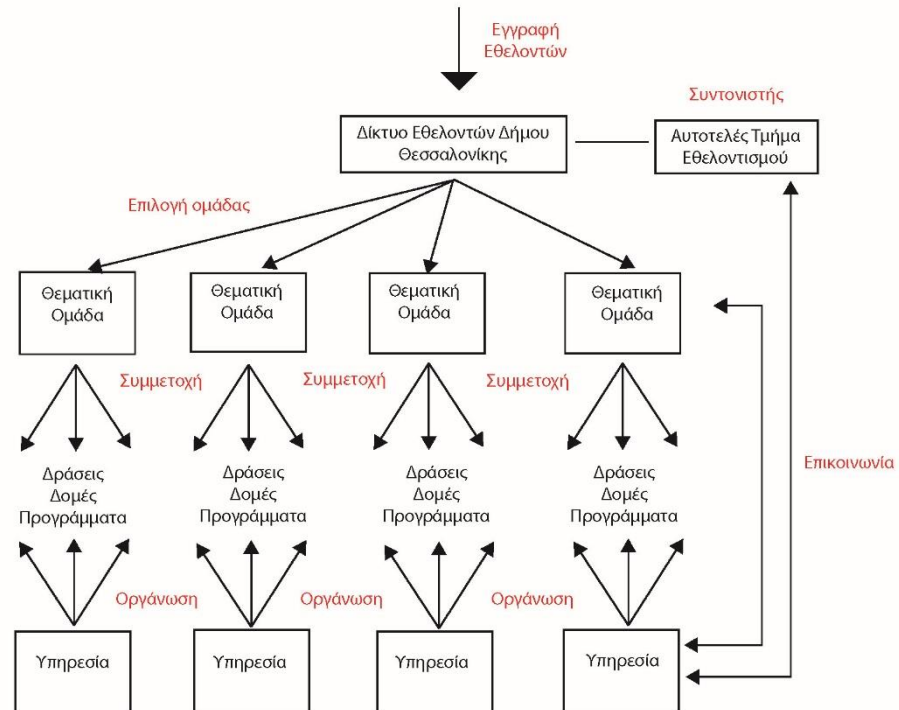
Ο Δήμος μέσα από την ιστοσελίδα του έκανε εξάλλου και ανοικτή πρόσκληση για «εθελοντές Πρασίνου», ζητώντας 'συνειδητοποιημένους δημότες

που ενδιαφέρονται για την ποιότητα ζωής της πόλης, να συμμετέχουν στην συντήρηση των χώρων πρασίνου. Πέρα από τις ήπιες εργασίες κηπουρικής, οι εθελοντές θα 'προστατεύουν τον εξοπλισμό των πάρκων από κάθε είδους καταστροφές, βανδαλισμούς, καταπατήσεις και αυθαιρεσίες'. Πέρα από την πρώτη ανάγνωση του εθελοντή, ως ενεργού πολίτη που συνδιαμορφώνει τον δημόσιο χώρο, ανιχνεύεται έτσι μία ακόμη διάσταση που παραπέμπει σε πρακτικές εποπτείας και οριοθέτησης γειτονιών, αύξησης της αίσθησης της ασφάλειας και εκκαθάρισης από ανεπιθύμητους χρήστες με στόχο μία καθαρή και ελκυστική 'εικόνα' του αστικού πρασίνου και την απόδοσή του σε όσους από τους πραγματικούς κατοίκους της πόλης ορίζονται ως 'πολίτες' και δεν υποβαθμίζουν με την φυσική τους παρουσία την εικόνα της πόλης.

Χαρακτηριστικό είναι πως πλέον έχει θεσμοθετηθεί η θέση του Αντιδημάρχου «Κινητοποίησης της Κοινωνίας των πολιτών, Νεολαίας και Αθλητισμού», την οποία έχει αναλάβει ο Κωνσταντίνος Ζέρβας και δύο εντεταλμένων συμβούλων πάνω στην ίδια θεματική. Μέσα από αυτή την θέση ο Δήμος θέτει ως προτεραιότητές του την ενεργό συνεργασία, την αλληλοβοήθεια και την συμμετοχή των ομάδων, συλλογικοτήτων και οργανώσεων της πόλης στην επίλυση των προβλημάτων της. Χαρακτηριστικά, ο Ζέρβας αναφέρει πως «[σ]τόχος [είναι] να μειώσουμε το χάσμα μεταξύ γειτονιάς και Δημαρχείου» (Ζέρβας, 2014). Ο Δήμος πλέον επιδιώκει να προωθήσει μια μορφή διακυβέρνησης όπου το κράτος δεν θα επιτελεί τον ρόλο του «κράτους-πατέρα» και θα αποφασίζει για τις ανάγκες του 'μέσου όρου' των πολιτών αλλά όπου οι πολίτες θα έχουν την δύναμη να ακούγονται και να αποφασίζουν για την πόλη τους (Λιάκου, 2014d).

Επίσης, ο Δήμος έχει κάνει και άλλες ενέργειες για να στηρίξει τον εθελοντισμό και την συμμετοχικότητα. Η δημιουργία της διαδικτυακής πλατφόρμας «ΣΥΝΘΕΣΗ» επιδιώκει την προβολή των δράσεων και τη δικτύωση των ομάδων της κοινωνίας των πολιτών Θεσσαλονίκης και την επικοινωνία τους με τους ενεργούς πολίτες (Synthessi, 2015). Επίσης, τον Νοέμβριο του 2014 θεσμοθετήθηκε το Δίκτυο Εθελοντών Δήμου Θεσσαλονίκης, με στόχο την δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος συμμετοχής των πολιτών στις δράσεις, προγράμματα και δομές του Δήμου σε εθελοντική βάση. Το δίκτυο αυτό προέκυψε, όπως εξηγεί η Λιάκου, λόγω

του ασαφούς νομοθετικού πλαισίου σχετικά με τον εθελοντισμό αλλά και λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος των πολιτών να συμμετέχουν σε δραστηριότητες του Δήμου.

Εικόνα 1: Δομή Δικτύου Εθελοντών Δήμου Θεσσαλονίκης (πηγή: <http://linaliakou.me/diktyo-ethelonton-next-steps/>)

Τέλος, ο Δήμος Θεσσαλονίκης σε αυτή του την προσπάθεια θέτει κεντρικά το ζήτημα της επαφής με άλλες πόλεις της Ευρώπης και του κόσμου. Όπως αναφέρει η Λιάκου, η Θεσσαλονίκη στο πλαίσιο της κρίσης μπορεί να εμφανίζει περισσότερα κοινά προβλήματα με την Μασσαλία παρά με την Αθήνα ή με πόλεις των Βαλκανίων. Σε όλη την προσπάθεια οργάνωσης και προώθησης αυτού του συμμετοχικού μοντέλου αστικής διακυβέρνησης ο Δήμος Θεσσαλονίκης βασίζεται στην εμπειρία άλλων πόλεων. Χαρακτηριστικό είναι πως στο πλαίσιο της ελληνογερμανικής συνεργασίας των τελευταίων δυο χρόνων πολλοί ειδικοί, από πολιτικούς μέχρι μηχανικούς, έχουν επισκεφτεί την Θεσσαλονίκη για να μεταδώσουν το know-how για τον τρόπο και τις διαδικασίες συμμετοχής των

πολιτών στη διοίκηση και τις μεθόδους δημιουργίας συνεργασιών μεταξύ των αιρετών του Δήμου, το υπηρεσιακό προσωπικό του (Μπουτάρης, 2013).

Γ.5 Η στρατηγική της συμμετοχικής διακυβέρνησης

Η στρατηγική της συμμετοχικής διακυβέρνησης που προτείνεται από τον δήμο Θεσσαλονίκης τα τελευταία χρόνια βασίζεται σε τέσσερις άξονες (Λιάκου, 2014a), (α) ενεργοποίηση πρωτοβουλιών των πολιτών, (β) στήριξη υπαρχουσών δράσεων της κοινωνίας των πολιτών, (γ) δημιουργία λαϊκών συνελεύσεων και επιτροπών διαβούλευσης και (δ) υποστήριξη δομών κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Αυτά τα τέσσερα σημεία θα εξεταστούν στο ακόλουθο μέρος.

Πρώτον, προωθείται η δημιουργία δράσεων και πρωτοβουλιών που σχετίζονται με την πόλη και τον αστικό χώρο. Κεντρικό ρόλο στην προώθηση αυτού του στόχου παίζει η Ευρωπαϊκή πρωτεύουσα νεολαίας. Βασικός πυλώνας της Ευρωπαϊκής πρωτεύουσας νέων είναι να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος του εθελοντή, να ενδυναμωθούν οι νέοι άνθρωποι και να μετατραπούν σε ενεργούς πολίτες. «Ο ρόλος του εθελοντή δεν πρέπει να είναι απλώς διεκπεραιωτικός, οι πολίτες πρέπει να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες αλλά και ευθύνες για την υλοποίηση των δράσεων, ενώ ταυτόχρονα μέσω της συμμετοχής τους πρέπει να αναπτύσσουν ικανότητες και know-how». Αυτό το πλαίσιο στοχεύει να λειτουργήσει ως βάση και πρότυπο μοντέλο ενεργοποίησης και συνεργασίας των πολιτών για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Μένει σίγουρα να προβληματιστούμε για την κληρονομιά που άφησε και για την επίτευξη των στόχων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν αποτελεί στόχο αυτής της εργασίας.

Δεύτερον, ο Δήμος επιδιώκει να στηρίζει τις δράσεις (βοήθεια σε εξοπλισμό, διάθεση χώρων, κλπ.) των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Το Γραφείο Συντονισμού που ανήκει στο Τμήμα Εθελοντισμού, Νεολαίας και Διοικητικής Βοήθειας του Δήμου έχει συσταθεί με στόχο τη διαχείριση ζητημάτων εθελοντισμού και εθελοντών του Δήμου αλλά και υποστήριξη δράσεων ομάδων της πόλης (παραχώρηση χώρων για εκδηλώσεις, υλικού κλπ).

Τρίτον, ενθαρρύνεται η «απευθείας συμμετοχή των πολιτών στην διοίκηση» με λαϊκές συνελεύσεις και επιτροπές διαβούλευσης. Αρχικός στόχος, που προβλεπόταν

εξάλλου και από το σχέδιο Καλλικράτης, ήταν η δημιουργία τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες θα λειτουργούσαν με την μορφή λαϊκών συνελεύσεων ανά γειτονιά με στόχο την επίλυση των προβλημάτων της γειτονιάς. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν προχώρησε στην Θεσσαλονίκη (Μπουτάρης, 2013) καθώς δημιουργούνταν 'χαοτικές καταστάσεις' για πολλούς λόγους όπως για παράδειγμα λόγω της εμπλοκής 'κομματικ[ών] αντιπαραθέσε[ων]' (Μπουτάρης, 2014). Νέος στόχος προς αυτή την κατεύθυνση είναι η δημιουργία επιτροπών διαβούλευσης για μεγάλα ζητήματα της πόλης (Τακτικός, 2014). Το 2014-15, δημιουργήθηκε η επιτροπή διαβούλευσης για την μετατροπή των παλαιών στάβλων της τούμπας σε κέντρο υποδοχής προσφύγων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Λιάκου, ο Δήμος δεν θα πρέπει να ζητά την συμμετοχή των κατοίκων της πόλης μόνο σε «εύκολ[α] και ουδέτερ[α]» (Λιάκου, 2014d:2) ζητήματα όπως ο καθαρισμός της παραλίας και οι δενδροφυτεύσεις αλλά είναι σημαντικό να ακούγονται οι γνώμες των κατοίκων και σε «'επικίνδυνα' ή 'δύσκολα'» (Λιάκου, 2014d:2) ζητήματα όπως η χωροθέτηση ενός ξενώνα προσφύγων.

Τέταρτον, μετά την επανεκλογή του ως δήμαρχος της πόλης ο Γιάννης Μπουτάρης δήλωσε πως μια από τις προτεραιότητες του δήμου για την ερχόμενη πενταετία θα είναι η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι δομές της κοινωνικής οικονομίας δεν περιλαμβάνουν μόνο τις « μη χρηματικές ανταλλαγές και κάποιες κοινωνικές παροχές από τον Δήμο, αλλά [και] οι κοινωνικές επιχειρήσεις και οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί που μπορούν να αναπτυχθούν σε συνεργασία με τον Δήμο» (Τακτικός, 2014:1). Το Πανελλήνιο παρατηρητήριο των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας το οποίο συνεργάζεται με τον Δήμο Θεσσαλονίκης επισημαίνει, συμπληρώνοντας τον Μπουτάρη, πως η κοινωνική οικονομία έχει τρία βασικά πλεονεκτήματα βιωσιμότητας. Πρώτον, αποτελεί λύση στην αντιμετώπιση της ανεργίας καθώς ξεπερνά τα εμπόδια της γραφειοκρατίας του δημόσιου τομέα και του κόστους του ιδιωτικού τομέα. Δεύτερον, συντελούν στην δημιουργία του κοινωνικού κεφαλαίου καθώς οι συμμετέχοντες δεν είναι μόνο επενδυτές αλλά και συνυπεύθυνοι για την προώθηση και ευημερία της επιχείρησης. Τρίτον, είναι μια λύση η οποία προχωράει πέρα από τα όρια της μισθωτής εργασίας (Τακτικός, 2014).

Συγκεκριμένα, όσον αφορά, την αστική διακυβέρνηση πέραν από το κράτος όπου εφαρμόζει ο Δήμος Θεσσαλονίκης με περιβαλλοντική διάσταση, αξίζει να σημειώσουμε πως έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο ευρέων συνεργασιών. Όπως φαίνεται αναλυτικά στον Πίνακα 3.2. «Πίνακας Πολιτικών και Δράσεων του Δήμου Θεσσαλονίκης σε Συνεργασία με Άλλους Φορείς» αυτό περιλαμβάνει πρωτοβουλίες σε συνεργασία:

1. με την κοινωνία των πολιτών, όπως το Green Spot-τον πρώτο φορητό κήπο της πόλης ή δράσεις φύτευσης και καθαρισμού πράσινων περιοχών,
2. πρωτοβουλίες σε συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς, όπως η αντιρρύπανση και ο καθαρισμός του Θερμαϊκού κόλπου που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία του Δήμου με την ΕΥΑΘ Α.Ε., LIDL HELLAS και ΣΙΑ Ο.Ε., MAMIDOIL-JETOIL Α.Ε., WIND Ελλάς Τηλεπικοινωνίες ΑΕΒΕ, ή το έργο «Εγκατάσταση ηλεκτρονικού συστήματος κεντρικού ελέγχου άρδευσης για την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων» με χορηγία των εταιρειών «SIEMENS» και «Cosmote»,
3. πρωτοβουλίες σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως εργασίες καταγραφής του φυτικού υλικού στα άλση, δενδροστοιχίες και φυτώρια του Δήμου Θεσσαλονίκης που πραγματοποιήθηκε από ομάδα εργαζομένων στο πλαίσιο του προγράμματος Κοινωφελούς Χαρακτήρα του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ με συμπράττοντα φορέα το Δήμο Θεσσαλονίκης και οι Ψηφιακές ταυτότητες για περίπου 60.000 δένδρα του δήμου Θεσσαλονίκης., Δήμος Θεσσαλονίκης-Αντιδημαρχία Πρασίνου σε συνεργασία με καθηγητές από το ΑΠΘ.

Γ.6 Συμπεράσματα

Όπως φαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, ο Δήμος Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της κρίσης, δηλαδή από το 2010 και έπειτα, προωθεί ένα νέο μοντέλο αστικής διακυβέρνησης που αφορά και στη περιβαλλοντική πολιτική της πόλης και στον τρόπο παραγωγής και διαχείρισης του δημόσιου χώρου, ειδικότερα. Ωστόσο, αποτελεί πεδίο διερεύνησης, κατά πόσο η νέα αυτή συμμετοχικότητα κινείται πραγματικά προς ένα μοντέλο αστικής διακυβέρνησης, πιο δημοκρατικό και χωρίς αποκλεισμούς.

Η έννοια της συμμετοχής εμπεριέχει δυο διαφορετικά και πολλές φορές αντικρουόμενα συστατικά στοιχεία: την αποδοτικότητα και της χειραφέτησης (ενδυνάμωσης, empowerment). Η συμμετοχικότητα, λοιπόν, δεν μπορεί να θεωρηθεί πανάκεια αλλά αποτελεί μια συνεχή πρόκληση καθώς δημιουργεί μια

ρευστή ισορροπία ανάμεσα σε μια στρατηγική κοινωνικής αλλαγής από την μία και μια από-πολιτικοποιημένη τεχνοκρατική μέθοδο από την άλλη (Cleaver, 1999; Hickey and Mohan, 2005).

Όπως είδαμε παραπάνω ο Δήμος Θεσσαλονίκης έχει κάνει αρκετά βήματα προς την θεσμοθέτηση των εθελοντικών οργανώσεων και την ένταξη της συμμετοχικότητας στο τυπικό-επίσημο μοντέλο διακυβέρνησης. Ωστόσο, η θεσμική ενεργοποίηση της συμμετοχής (May, 2008) φέρνει στην επιφάνεια το ζήτημά της νομιμοποίησης της εξουσίας και την διαμόρφωση συναίνεσης (Williams, 2004). Επίσης, σε αυτό το σημείο ανακύπτει το ερώτημα του αν το πλαίσιο των δράσεων σχεδιάζεται και οργανώνεται από τον Δήμο και οι πολίτες καλούνται απλά να το εφαρμόσουν/εκτελέσουν ή εάν αναφέρεται σε για γνήσια συμμετοχή. Ακόμη και όταν ο Δήμος ή άλλοι θεσμοί επιδιώκουν να 'αποκαλύψουν' τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες και προβλήματα και να συμπεριλάβουν τους πολίτες ως ίσους, η επιδίωξη της αποδοτικότητας οδηγεί συχνά στο να δίνεται προτεραιότητα σε συγκεκριμένες ομάδες/άτομα ή στο να καταπιέζονται κάποιες γνώμες για την επίτευξη της συναίνεσης και του γρήγορου επιτυχημένου αποτελέσματος (Mosse, 2001)

Συμπερασματικά, είναι αδιαμφισβήτητο πως οι δράσεις των συμμετοχικών διαδικασιών πολλές φορές βελτιώνουν την καθημερινότητα κάποιων ατόμων και ιδιαίτερα των πιο ευαίσθητων πληθυσμιακά ομάδων. Όπως αναφέρει για παράδειγμα η Λίνα Λιάκου η συμμετοχή και η συνεργασία αφορά την ουσιαστική βελτίωση της ίδιας της ποιότητας ζωής μας: δηλαδή του φυσικού, αστικού, κοινωνικού αλλά και οικονομικού μας περιβάλλοντος. Το βασικό πρόβλημα με μορφές συμμετοχής και διακυβέρνησης που βασίζονται στην παθητική έννοια της ισότητας είναι πως αποπολιτικοποιούν το ζήτημα της συμμετοχής και εξατομικεύουν την ευθύνη. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργείται μια 'διπλή ασυμμετρία', στην οποία διαχωρίζεται ολοκληρωτικά το *εσύ (εσείς)* και *εγώ (εμείς)*. Αυτό που ενεργοποιεί το άτομο να δράσει είναι το ότι υπάρχει ένα Άλλος, που είναι ανυπεράσπιστος και αδύναμος. Έτσι, η συμμετοχή μειώνεται σε μια τεχνοκρατική διαδικασία, που εντάσσεται στο υπάρχον σύστημα συσχετισμών δυνάμεων (May, 2008).

Έτσι, υποστηρίζουμε πως έννοιες όπως συμμετοχή στα κοινά και ενεργή αστική ιδιότητα του πολίτη θα πρέπει να επανεξεταστούν και να επανατοποθετούν σε μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτική συζήτηση σχετικά με ζητήματα χειραφέτησης και ισότητας στον αστικό χώρο. «Η ισότητα δεν δίνεται ποτέ, μόνο κερδίζεται-ή καλύτερα προϋποτίθεται και εκφράζεται» (May, 2008:148). Επίσης, η δημοκρατική πολιτική πάντα δημιουργείται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, αλλάζει συνεχώς από τους συμμετέχοντες και δεν μπορεί ποτέ να θεσμοθετηθεί και να προστατευτεί επίσημα (Rancière, 2005). Μέσα από αυτή την κατανόηση των εννοιών της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας, η συμμετοχή είναι μια συνεχής πολιτική διαδικασία που εμπερικλείει μια ευρεία και ενεργή αίσθηση του πολίτη με στόχο την δημιουργία χρόνων και χώρων συλλογικότητας (May, 2008) και αντίστασης.

Γ.7 Βιβλιογραφία

- Alejandro Leal, P. (2007) Participation: the ascendancy of a buzzword in the neo-liberal era. *Development in Practice*, 17(4-5), 539-548.
- Béal, V. (2012) Urban governance, sustainability and environmental movements: post-democracy in French and British cities. *European Urban and Regional Studies*, 19(4), 404-419.
- Burchell, G. (1993) Liberal government and techniques of the self. *Economy and Society*, 22(3), 267-282.
- Chakrabarti, P. (2007) Inclusion or Exclusion? Emerging Effects of Middle-Class Citizen Participation on Delhi's Urban Poor. *IDS Bulletin*, 38(6), 96-104.
- Cleaver, F. (1999) Paradoxes of participation: questioning participatory approaches to development. *Journal of International Development*, 11(4), 597-612.
- Coaffee, J. & Healey, P. (2003) 'My Voice: My Place': Tracking Transformations in Urban Governance. *Urban Studies*, 40(10), 1979-1999.
- Cohen, R. L. (1985) Procedural Justice and Participation. *Human Relations*, 38(7), 643-663.
- Dean, M. (1995) Governing the unemployed self in an active society. *Economy and Society*, 24(4), 559-583.
- Ghertner, D. A. (2011) Gentrifying the State, Gentrifying Participation: Elite Governance Programs in Delhi. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(3), 504-532.
- Hickey, S. & Mohan, G. (2005) Relocating Participation within a Radical Politics of Development. *Development and change*, 36(2), 237-262.
- Le Galès, P. (2001) Urban Governance And Policy Networks: On The Urban Political Boundedness of Policy Networks. A French Case Study. *Public Administration*, 79(1), 167-184.
- Lombard, M. (2013) Citizen Participation in Urban Governance in the Context of Democratization: Evidence from Low-Income Neighbourhoods in Mexico. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(1), 135-150.
- May, T. (2008) *The political thought of Jacques Rancière: Creating equality*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mosse, D. (2001) 'People's Knowledge', Participation and Patronage: Operations and Representations in Rural Development. In: Kothari, B. C. a. U. (ed.)
- Moulaert, F., Martinelli, F., González, S. & Swyngedouw, E. (2007) Introduction: Social Innovation and Governance in European Cities: Urban Development Between Path Dependency and Radical Innovation. *European Urban and Regional Studies*, 14(3), 195-209. *Participation: the new tyranny?* London and New York: Zed Books.
- Newman, J. (2005) Introduction. In: Newman, J. (ed.) *Governance: Policy, politics and the public sphere remaking*. Bristol: The Policy Press.
- Parés, M., Bonet-Martí, J. & Martí-Costa, M. (2011) Does Participation Really Matter in Urban Regeneration Policies? Exploring Governance Networks in Catalonia (Spain). *Urban Affairs Review*.
- Parfitt, T. (2004) The ambiguity of participation: a qualified defence of participatory development. *Third World Quarterly*, 25(3), 537-555.
- Pierre, J. (2000) *Debating governance: Authority, steering, and democracy*. Oxford, UK: Oxford University Press.

- Raco, M. (2003) Governmentality, subject-building, and the discourses and practices of devolution in the UK. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 28(1), 75-95.
- Rancière, J. (2005) *La haine de la démocratie*. Paris: Le fabrique editions.
- Saward, M. (2005) Governance and the transformation of political representation. In: Newman, J. (ed.) *Governance: Policy, politics and the public sphere remaking*. Bristol: The Policy Press.
- Swyngedouw, E. (2000) Authoritarian governance, power, and the politics of rescaling. *Environment and Planning D*, 18(1), 63-76.
- Swyngedouw, E. (2005) Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance-beyond-the-State. *Urban Studies*, 42(11), 1991-2006.
- Swyngedouw, E. (2007) The post-political city. In: BAVO (ed.) *Urban politics now. Re-imagining democracy in the neoliberal city*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Swyngedouw, E. (2009) Civil Society, Governmentality and the Contradictions of Governance-beyond-the-State: The Janus-face of Social Innovation. In: MacCallum, D., Moulaert, F., Hillier, J. & Haddock, S. V. (eds.) *Social Innovation and Territorial Development*. England and USA: Ashgate Publishing
- Swyngedouw, E., Moulaert, F. & Rodriguez, A. (2002) Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy. *Antipode*, 34(3), 542-577.
- Synthessi. (2015) *Synthessi* [Online]. Available: <http://www.synthessi.gr/> [Accessed 20/06/2015].
- Taylor, M. (2007) Community participation in the real world: opportunities and pitfalls in new governance spaces. *Urban studies*, 44(2), 297-317.
- Urbinati, N. (2003) Can cosmopolitan democracy be democratic? In: Archibugi, D. (ed.) *Debating cosmopolitics*. London: Verso.
- Williams, G. (2004) Evaluating Participatory Development: Tyranny, Power and (Re)Politicisation. *Third World Quarterly*, 25(3), 557-578.
- Ζέρβας, Κ. (2014) Η συνέντευξη του Κωνσταντίνου Ζέρβα: «Στόχος να μειώσουμε το χάσμα μεταξύ γειτονιάς και Δημαρχείου». *ΝΕΩΝ διαδικτυακό περιοδικό* [Online]. Available: <http://www.newn.gr/skg/people/i-sinentefxi-tou-konstantinou-zerva-stoxos-na-meiosoume-to-xasma-metaxi-geitonias-kai-dimarxeiou/#prettyPhoto> [Accessed 30/12/2014].
- Λιάκου, Λ. (2013) Πιστεύω στην ανεξαρτησία και στην αυτονομία της Αυτοδιοίκησης. In: Ιγνατίου, Γ. (ed.).
- Λιάκου, Λ. (2014a) Η θεσσαλονίκη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα νεολαίας. Available: <http://linaliakou.me/thessaloniki-2014/> [Accessed 30/12/2014].
- Λιάκου, Λ. (2014b) Κοινωνία των Πολιτών-Κοινότητες-Συμμετοχή. Available: <http://linaliakou.me/civil-society/> [Accessed 30/12/2014].
- Λιάκου, Λ. (2014c) Τι δημάρχους θέλουμε;. *Χρόνος* [Online]. Available: <http://www.chronomag.eu/index.php/l-l-e-thl.html> [Accessed 15/06/2015].
- Λιάκου, Λ. (2014d) Τοπικές συγκρούσεις για ένα παγκόσμιο πρόβλημα. *Το Βήμα* [Online]. Available: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=623264> [Accessed 30/12/2014].
- Μπουτάρης, Γ. (2013) Ο Γιάννης Μπουτάρης για τον ρόλο του ενεργού πολίτη, συνέντευξη στην Λίνα Λιάκου. *Πλατφόρμα Συμμετοχή* [Online]. Available:

<http://www.symmetoxi.eu/index.php/news/g-p-g-l-pl-sx-s-l-l.html> [Accessed 30/12/2014].

Μπουτάρης, Γ. (2014) Ο Γιάννης Μπουτάρης μέσω Skype [youtube]. Available:

<https://www.youtube.com/watch?v=IEERzITUxGI> [Accessed 30/12/2014].

Τακτικός, Β. (2014) Ο Μπουτάρης για την κοινωνική οικονομία και την αντιμετώπιση της ανεργίας. *Πανελλήνιο Παρατηρητήριο των Οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών* [Online]. Available: <http://paratiritiriokp.gr/index.php/2012-01-27-19-14-57/1613-mprotaris-gia-tin-koinoniki-oikonomia> [Accessed 30/12/2014].

Δ. Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και ο δημόσιος χώρος της πόλης

Δ.1 Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα επιδιώκει να κάνει μια κριτική ανάλυση των αστικών πειραματισμών της κοινωνίας των πολιτών στην Θεσσαλονίκη κατά την διάρκεια της κρίσης. Συγκεκριμένα, στόχος της ενότητας είναι να διερευνήσει την οργανωτική δομή, τις πρακτικές αι την δικτύωση πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών και να διερευνήσει τον τρόπο που επηρεάζουν την παραγωγή και την διαχείριση του αστικού χώρου.

Από το 2008 και την εφαρμογή των Προγραμμάτων διαρθρωτικής αλλαγής, φαινόμενα όπως η φτώχεια, η ανισότητα και ο αποκλεισμός έχουν κορυφωθεί. Έπειτα από την ένταξη της χώρας στον μηχανισμό “στήριξης” της Τρόικα, οι ελληνικές κυβερνήσεις έχουν επιβάλλει αυστηρά μέτρα λιτότητας που επηρέασαν τις καθημερινές ζωές του πληθυσμού. Όμως, η «πολεοδομία λιτότητας» της περιόδου συνδυάστηκε με την ενδυνάμωση μιας ρητορικής για την ανταγωνιστικότητα και την επιχειρηματικότητα. Αυτά τα δύο προβαλλόταν ως τα κατάλληλα μέσα για το προσπέρασμα της κρίσης και την επίτευξη των «βασικών εθνικών στόχων» όπως η αποπληρωμή του χρέους και η επίτευξη της ανάπτυξης (Vatavali and Kalatzoroulou, 2013). Ωστόσο, αυτή η διαδικασία εκφράστηκε διαφορετικά σε κάθε πόλη, καθώς εξαρτάται από το ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό υπόβαθρο του κάθε πλαισίου.

Μελετώντας της περίπτωση της Θεσσαλονίκης, το κείμενο που ακολουθεί είναι οργανωμένο ως εξής. Αρχικά, γίνεται μια παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου το οποίο θα συνεισφέρει στην ανάγνωση των επιμέρους ζητημάτων στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης. Στην συνέχεια, εξετάζονται εν συντομία τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας των πολιτών πριν από την ανάδυση της τρέχουσας κρίσης. Έπειτα, ακολουθεί το βασικό τμήμα της εμπειρικής έρευνας, στο οποίο χαρτογραφούνται και εξετάζονται κριτικά οι πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών κατά την διάρκεια της κρίσης.

Δ.2 Η κοινωνία των πολιτών

Πολλοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να διερευνήσουν την έννοια της κοινωνίας των πολιτών ή του τρίτου τομέα, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την σχέση της με το κράτος και τη δημόσια σφαίρα ή την συνεισφορά στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο σε τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο (Keane, 1988; Kaviraj and Khilnani, 2001; Howell and Pearce, 2002; Anheier, 2004; Glasius et al., 2004). Ωστόσο, ένας συμπαγής και αδιαμφισβήτητος ορισμός είναι σχεδόν αδύνατος ή και μη επιθυμητός λόγω της πολυμορφίας και της πολυπλοκότητας του όρου (Dekker, 2004). Παράλληλα, και για τους ίδιους λόγους, η ποσοτική καταμέτρηση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες.

Η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει «ένα ευρύτατο φάσμα φορέων, συλλογικοτήτων και θεσμών, καθώς επίσης και ιδεών που σχετίζονται με την νοηματοδότηση της δημοκρατίας, τη δημόσια σφαίρα, τον πλουραλισμό, την ατομική ελευθερία και την κοινωνική αλληλεγγύη» (Αφουξενίδης and Γαρδικη:2). Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει ΜΚΟ, εθελοντικά δίκτυα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, συλλόγους που ασχολούνται με τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτισμικούς φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας κλπ. (Αφουξενίδης, 2006). Παράλληλα, πέρα από τους θεσμοθετημένους αυτούς φορείς, η έννοια της κοινωνίας των πολιτών πολλές φορές συμπεριλαμβάνει αυτόνομες συλλογικές δράσεις πολιτών, κοινωνικά κινήματα και κινήσεις πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς ή πόλης. Ωστόσο, όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, οι φορείς αυτοί διαφέρουν σε πολλά σημεία, όπως ο τρόπος οργανώσεις, οι νομικές μορφές που έχουν ή η σχέση τους με την αγορά και τον ιδιωτικό τομέα (Συρακούλης and Αφουξενίδης, 2008).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Erik Swyngedouw «η κοινωνία των πολιτών δεν μπορεί να οριστεί ανεξάρτητα από το περιεχόμενο, την μορφή και την δομή του κράτους και ούτε από τα συγκυριακά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού» (Swyngedouw, 2009:68). Η κοινωνία των πολιτών δεν είναι κάτι εξορισμού καλό ή κακό. Βασικό της χαρακτηριστικό είναι η ιδέα του 'συλλογικού', το οποίο όμως δεν ταυτίζεται με την ιδέα του 'κοινού καλού' καθώς οι περισσότερες οργανώσεις έχουν συγκεκριμένους στόχους. Ωστόσο, είναι πολύ δύσκολο να οριστεί. Οι αλλαγές στον

τρόπο με τον οποίο ορίζεται η κοινωνία των πολιτών ιστορικά έχει να κάνει με την στενή σχέση αλληλεξάρτησής με το κράτος, και τους μετασχηματισμούς της μορφής και συνεπώς του ορισμού του.

Ενώ στις αρχές της Αναγέννησης η κοινωνία των πολιτών οριζόταν σε αντιδιαστολή της φυσικής κοινωνίας, ο Χέγκελ και ο Μαρξ (με διαφορετικό βέβαια τρόπο) την όρισαν ως «το σύνολο των οικονομικών/υλικών σχέσεων που τίθενται ενάντια στο κράτος» (όπως αναφέρεται στο Swyngedouw, 2009:66). Φιλελεύθεροι στοχαστές όπως ο Tocqueville συσχέτισαν την κοινωνία των πολιτών με εθελοντικές οργανώσεις και ενώσεις. Σε αντίθεση, ο Antonio Gramsci όρισε την κοινωνία των πολιτών ως το ένα συστατικό στοιχείο (τα άλλα δυο είναι το κράτος και η αγορά) που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά και τις αντιφάσεις της κοινωνίας (Gramsci, 1971). Ακολουθώντας λοιπόν μια γκραμισιανή ανάλυση, στοχαστές όπως ο Roulatzas (1973, 1980) και ο Jessor (1982, 2002b) υποστηρίζουν πως η κοινωνία των πολιτών αναδύεται μέσα από τον τρόπο λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κρατών και συνδέεται στενά με τα αντιφατικά χαρακτηριστικά των άνισων κοινωνικών σχέσεων. Εξάλλου, ο Lemke (2001) παρατηρεί πως καθώς το κράτος γίνεται ολοένα πιο βιοπολιτικό, η κοινωνία των πολιτών αναδύεται ως ένας δυναμικός τομέας που επιτρέπει την κρατική παρέμβαση και συγκεντρώνει μια ευρεία γκάμα φορέων οι οποίοι συνδέονται με το κράτος.

Δ.3 Πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και η παραγωγή του δημόσιου χώρου

Εστιάζοντας στην παραγωγή του δημόσιου χώρου και των αστικών υπαίθριων χώρων πρασίνου, τις τελευταίες δεκαετίες καταγράφεται μια μετακίνηση από μεγάλα έργα, που σχεδιάζονται και υλοποιούνται από φορείς και ειδικούς μέσα από επίσημες διαδικασίες προς αστικές παρεμβάσεις μικρής κλίμακας που εμπλέκουν πρωτοβουλίες των πολιτών και αφορούν την κλίμακα του δρόμου και της γειτονιάς και την καθημερινή ζωή στη πόλη. Αστικές καλλιέργειες, τα κοινωνικά παντοπωλεία, οι δημιουργικές δράσεις σε εγκαταλελειμμένα κτίρια, τα pop-up καταστήματα εντάσσονται σε αυτή τη τάση. Οι πρωτοβουλίες οργανώνονται τις περισσότερες φορές από συνέργειες μεταξύ διάφορων παραγόντων από δήμους και πολιτικούς έως ομάδες πολιτών και ιδιωτικές εταιρίες (όπως εστιατόρια,

καφετέριες, κτλ). Το σημείο εκκίνησης τέτοιων πρωτοβουλιών είναι συνήθως η θέληση για παρέμβαση στον δημόσιο χώρο προσπερνώντας τις παραδοσιακές διαδικασίες που είναι γραφειοκρατικές, μακροχρόνιες και σκληρωτικές. Αυτές, λοιπόν, οι πρωτοβουλίες έρχονται ως αποτέλεσμα είτε της έλλειψης δράσης από τις τοπικές αρχές είτε με κίνητρο να δοθεί ένας ξεχωριστός χαρακτήρας και μια μοναδική ταυτότητα σε μια γειτονιά (Hou, 2010).

Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες, όπως αυτές που αναπτύχθηκαν παραπάνω, αποτελούν μέρος της ευρύτερης συζήτησης περί «δημιουργικής» πόλης και της στροφής προς νέα πρότυπα αστικής διακυβέρνησης που εμπεριέχουν την κοινωνία των πολιτών και τον ιδιωτικό τομέα. Η βασική ιδέα πίσω από τέτοιους πειραματισμούς είναι πως ο αστικός χώρος –και ιδιαίτερα σε επίπεδο γειτονιάς, δρόμου ή κτιρίου- μπορεί να αλλάξει και να γίνει πιο ζωντανός, ασφαλής και “cool” (Lydon et al., 2012). Οι σύγχρονες συζητήσεις πάνω σε συμμετοχικές πρωτοβουλίες τις αναφέρουν με πολλούς όρους, οι οποίοι ωστόσο δεν έχουν μεταφραστεί επαρκώς στην ελληνική βιβλιογραφία, όπως DIY, guerrilla, participatory, everyday, grassroots or Tactical Urbanism (TU) (Iveson, 2013). Ωστόσο, αυτές οι μάλλον ετερογενείς δραστηριότητες, που διαφέρουν πολιτικά και αισθητικά, δεν μπορούν να αναλυθούν ως σύνολο καθώς αυτό θα οδηγούσε σε γενικεύσεις και ομογενοποιήσεις.

Το κίνημα του TU ξεκίνησε κυρίως μέσα από την δουλειά του πολεοδόμου Mike Lydon ο οποίος ήταν διευθυντής του ινστιτούτου Streets Plan Collective. Η Streets Plan Collective είναι μια ομάδα αστικού σχεδιασμού και ακτιβισμού με έδρα την Νέα Υόρκη, η οποία στοχεύει στο να «δημιουργήσει δημόσιους χώρους υψηλής ποιότητας, πιστεύοντας πως το κλειδί για να ανατρέψουμε τις επιβλαβείς επιπτώσεις της προαστιακής εξάπλωσης είναι να προωθήσουμε τις συμπαγείς, εύκολα να περπατηθούν γειτονιές μικρών χρήσεων» (Streets Plan Collaborative, 2014).

Το σημαντικό στοιχείο που αναδύεται μέσα από τέτοιου είδους πρωτοβουλίες είναι ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον για την σημασία και τα νοήματα του αστικού χώρου. Οι πρωτοβουλίες αυτές συχνά συνδέονται με την επανοικιοποίηση του δημόσιου

χώρου και την ιδέα του δικαιώματος στην πόλη, καθώς παρουσιάζονται ως παρεμβάσεις που μπορούν να κάνουν τις πόλεις πιο δημοκρατικές. Οι πολλαπλοί παράγοντες που συμμετέχουν στα συμμετοχικά αυτά εγχειρήματα στοχεύουν στο να δημιουργήσουν εναλλακτικές δομές καθημερινής ζωής. Όπως σημειώνει η Alisdairi οι παρεμβάσεις τακτικής πολεοδομίας περιλαμβάνουν μια ρητορική για την επανοικιοποίηση των χώρων της καθημερινής μας ζωής, που παραπέμπει στο δικαίωμα στη πόλη όπως το είχε ορίσει ο Henri Lefebvre. Οι άνθρωποι που συμμετέχουν επιδιώκουν να δημιουργήσουν εναλλακτικές δομές στο αστικό τοπίο μέσα από μια ποικιλία δράσεων, επιδιώκοντας να αμφισβητήσουν τις υπάρχουσες δομές αστικής διακυβέρνησης (Alisdairi, 2014). Είναι μέσω τέτοιων δραστηριοτήτων που η πόλη μετατρέπεται σε ένα ζωντανό και ελκυστικό μέρος, που προσκαλεί τους πολίτες να εμπλακούν με τον αστικό χώρο – να γίνουν «ενεργοί».

Ωστόσο, πολλοί μελετητές έχουν σημειώσει την αντιφατική φύση των πρωτοβουλιών τακτικής πολεοδομίας. Ενώ, αποτελεί μια έκκληση σε δράση και δημιουργικότητα, είναι χωρισμένο από το ακτιβιστικό του ήθος και έχει γίνει «η πιο πρόσφατη έκδοση της cool, δημιουργικής γλώσσας της αστικής πολιτικής» (Mould, 2014). Επίσης, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως ο τρόπος που σήμερα χρησιμοποιείται το δικαίωμα στην πόλη, έχει σημαντικά τροποποιηθεί από το ριζοσπαστικό πρόταγμα που διατύπωσε ο Lefebvre το 1968. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, έγινε ένα δημοφιλές και “μοδάτο” σύνθημα για την ανάδυση ρεφορμιστικών λόγων από διεθνείς οργανισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση, πολιτικά κόμματα, ΜΚΟ και άλλους.

Δ.4 Η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα πριν την κρίση

Πολλοί υποστηρίζουν πως η ΚτΠ στην Ελλάδα ήταν έως και τα τελευταία χρόνια υπό-ανεπτυγμένη και καθορίζουν ως τον βασικό λόγο τον τρόπο με τον οποίον τα πολιτικά κόμματα αναπτύχθηκαν και έδρασαν, καθώς δεν άφηναν χώρο στους πολίτες για συμμετοχή (Lyrintzis 1984, Σπουρδαλάκης 1998, Βούλγαρης 2001, Nicolacopoulos 2005, Lyrintzis 2005). Στο παρελθόν είχαν προταθεί και άλλες αιτίες στις οποίες οφειλόταν η αδυναμία ή ατροφία της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα. Μερικές από αυτές ήταν το διογκωμένο ελληνικό κράτος (Τσουκαλάς 1986, Sotiropoulos 1993, Διαμαντούρος 2000), οι πελατειακές σχέσεις (Campbell 1964,

Legg 1969, Μουζέλης 1977, Τσουκαλάς 1977 και 1981, Σωτηρόπουλος 2001 και η εξάρτηση ορισμένων συνδικάτων από το κράτος (Μαυρογορδάτος 1988).

Σύμφωνα με τον Sakellariou et al. (2005), τα χαρακτηριστικά των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα κατά την μεταπολεμική περίοδο επηρεάστηκαν από τρία ιδιαίτερα στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας: τον ρόλο της οικογένειας, τον ρόλο του κράτους και τον χαρακτήρα των παρεμβάσεων του και τα χαρακτηριστικά της εθελοντικής δράσης. Σύμφωνα με τον Sakellariou et al. (2005), οι οργανώσεις της ΚτΠ στην Ελλάδα μπορούν να χωριστούν σε 2 κατηγορίες. Πρώτον, οι «παραδοσιακές» οι οποίες έδρασαν από το τέλος του Β΄ ΠΠ έως το 1990 και δεύτερον αυτές που έδρασαν μετά το 1990.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τόσο οργανώσεις τοπικής εμβέλειας, όπως οι πολιτισμικοί σύλλογοι, οι οποίες οργανώνονταν κυρίως από Έλληνες της διασποράς όσο και οργανώσεις κοινωνικής φροντίδας, όπως φιλανθρωπικές οργανώσεις του δημόσιου τομέα ή της εκκλησίας. Όσον αφορά την δεύτερη κατηγορία, μπορεί να χωριστεί σε υποκατηγορίες. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως το 1995, ιδιαίτερη είναι η αύξηση των οικολογικών οργανώσεων. Σύμφωνα με τον Μαυρογορδάτο (2001:21-35), οι περισσότερες ΜΚΟ της Ελλάδας μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μπορούν να χαρακτηριστούν ως ομάδες άσκησης 'πίεσης' (Sakellariou et al., 2005) και έχουν ισχυρούς δεσμούς με πολιτικά κόμματα ή άλλους πολιτικούς σχηματισμούς (όπως αναφέρεται στο Αφουξενίδης, 2006). Από το 1995 και έπειτα, οι οργανώσεις της ΚτΠ αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς με το κράτος, καθώς είτε λαμβάνουν οικονομική στήριξη από αυτό είτε συμμετέχουν σε κοινοτικά προγράμματα. Από το 2000 και έπειτα αναδύεται η λεγόμενη «τρίτη γεια ΜΚΟ» (Lionarakis, 2005, όπως αναφέρεται στο Sakellariou et al. 2005:13), και αναφέρονται στον τομέα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και ανθρωπιστικής βοήθειας (Sakellariou et al., 2005).

Από το 1997, που η Ελλάδα έγινε μέλος της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC) πολλές από τις οργανώσεις που υπήρχαν με στόχο την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς μετατράπηκαν σε ΜΚΟ, ενώ παράλληλα πολλές νέες εμφανίστηκαν. Όπως αναφέρει ο Αφουξενίδης, η εμφάνιση αυτών των οργανώσεων

εξαρτήθηκε από αποφάσεις του ίδιου του κράτους, το οποίοι ανά περιόδους στόχευε στο να προωθήσει την συμμετοχή των πολιτών στα κοινά. Άλλοι υποστηρίζουν πως η κοινωνία των πολιτών κατά την διάρκεια των δεκαετιών 1980 και 1990 χαρακτηρίζονταν από μεγάλη αυτονομία από το κράτος, τα πολιτικά κόμματα και τις συνδικαλιστικές ενώσεις (Frangonikolopoulos, 2007). Σύμφωνα με τον Αφουξενίδη, η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα παρουσιάζεται κυρίως μέσα από δύο κατηγορίες, οι οποίες είναι (α) φορείς και ιδρύματα που έχουν μη κερδοσκοπική δράση αλλά ποικίλουν στην μορφή και (β) αυτόβουλες, εθελοντικές δράσεις πολιτών όπως τα τοπικά δίκτυα αλληλεγγύης και η κινηματική δράση (αυτή η ομάδα είναι πιο κοντά στην Γκραμισιανή αντίληψη περί 'δημόσιας σφαίρας'). Εδώ, βέβαια, πρέπει να σημειωθεί πως οι παραπάνω κατηγορίες δεν έχουν κλειστά, σαφώς ορισμένα και αμετακίνητα όρια. Αντίθετα, υπάρχουν οργανώσεις που λειτουργούν συνδυάζοντας στοιχεία από τις δύο και δημιουργώντας νέες συνθήκες.

Στην Ελλάδα, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών δεν συνδέονται άμεσα με αυτή την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου και έννοιες όπως κοινωνική αμοιβαιότητα και εμπιστοσύνη (Sakellagoropoulos et al., 2005; Αφουξενίδης, 2006). Αντίθετα, συχνά λειτουργούν σε πλαίσια 'ανταγωνισμού, κατακερματισμού, διχοτομήσεων και διαφωνιών [...] διασπώντας τα ομάδες πληθυσμών που υποτίθεται πως πρέπει να ενδυναμώσουν' (Αφουξενίδης and Γαρδικη:4): 4).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα 2003, 5.3% των Ελλήνων συμμετέχουν σε ΜΚΟ. Αυτό έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης όπου η πλειοψηφία των πολιτών έχει ενεργή συμμετοχή σε κάποια ΜΚΟ (Panagiotopoulou and Parliakou, 2007: 239). Μία διαφορετική κατάσταση δημιουργήθηκε κατά την διάρκεια των ολυμπιακών αγώνων του 2004 στην Αθήνα, όπου συμμετείχαν πλήθος εθελοντών. Ωστόσο αυτό αποτελεί μια εξαίρεση καθώς βασίστηκε κυρίως στην αίσθηση του εθνικής περηφάνιας και του χρέους να προβληθεί μέσα από του Αγώνες η καλύτερη εικόνα της Ελλάδας σε παγκόσμια κλίμακα (Demertzis et al., 2008: 164–7). Χαρακτηριστικά, κατά το τέλος του 1990, υπήρχαν 2400 εγγεγραμμένοι οργανισμοί κοινωνικής πρόνοιας (Panagiotidou, 2002), ενώ το 2004 η Επιτροπή των ΜΚΟ του Υπουργείου Εξωτερικών υπολόγιζε πως υπήρχαν 31.858 τέτοιες οργανώσεις ενεργές στην Ελλάδα

(Lionarakis, 2004). Όμως, όπως αναφέρουν οι (Panagiotopoulou and Parliakou, 2007:251) ‘οι Έλληνες ενδιαφέρονται για τον συνάνθρωπό τους μόνο περιστασιακά ή κάτω από ιδιαίτερες συνθήκες και κατά την διάρκεια φυσικών καταστροφών’.

Δ.5 Πρωτοβουλίες πολιτών στην Θεσσαλονίκη κατά την διάρκεια της κρίσης

Οι περικοπές στις παροχές πρόνοιας, η καταστροφή των κοινωνικών δικτύων ασφαλείας και η αυξημένη αναταραχή της περιόδου της κρίσης κυρίως από το 2010 και μετά, έχουν επιταχύνει την ανάδυση ποικίλων απαντήσεων από την κοινωνία των πολιτών. Αστικά κινήματα, πρωτοβουλίες πολιτών, δίκτυα αλληλεγγύης γειτονιών και μια πληθώρα άλλων αστικών πειραματισμών εισέρχονται δυναμικά στην καθημερινότητα της πόλης. Αυτοί οι πειραματισμοί τείνουν να θέσουν ως κεντρικό ζήτημα της ατζέντας τους τον δημόσιο χώρο, ο οποίος κατά την διάρκεια της κρίσης αναδύεται ως ένα δυναμικό πεδίο διαπραγματεύσεων και διαμαχών. Η ‘υποβάθμιση’ του δημόσιου χώρου και η επιδείνωση της ποιότητας ζωής που έρχονται ως συνέπειες της κρίσης κινητοποιούν έναν μεγάλο αριθμό ‘ενεργών’ πολιτών.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, οι πρωτοβουλίες των πολιτών χωρίστηκαν σε τέσσερις κατηγορίες, με κριτήριο τα ζητήματα που θέτουν στο επίκεντρο της δράσης τους. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν ομάδες οι οποίες θέτουν στο κέντρο των δράσεων και διεκδικήσεών τους

- το αστικό πράσινο, όπως οι Μαχητές της Πράσινης Θεσσαλονίκης, Φίλοι του Πράσινου Θεσσαλονίκης, Εθελοντές Πρασίνου Δήμου Θεσσαλονίκης, κτλ
- τον αστικό δημόσιο χώρο, όπως Los Lampicos, Οι φίλοι της Νέας Παραλίας, Η Θεσσαλονίκη Αλλιώς, Thessalonistas, κτλ
- ζητήματα αστικής κινητικότητας, όπως Ποδηλάτες Θεσσαλονίκης, Ένωση για τα δικαιώματα των πεζών, Πράσινες Διαδρομές, κτλ
- ποικίλα ζητήματα κοινωνικής αλληλεγγύης και συλλογικής δράσης, όπως Πρωτοβουλία πολιτών για την Επάχρηση-Reusers Salónica, Μπορούμε-saving food, saving lives, Dynamo project-space, κτλ

Αυτές οι κατηγορίες θα αναλυθούν παρακάτω, δίνοντας έμφαση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα από την καθημία.

Δ.5.1 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με το αστικό πράσινο

Οι Μαχητές της Πράσινης Θεσσαλονίκης είναι εθελοντική ομάδα με επικεφαλής τον Πρόδρομο Νικηφορίδη τον έναν από τους δύο αρχιτέκτονες που ανάπλασαν την παραλία της Θεσσαλονίκης. Όπως αναφέρουν οι ίδιοι, κίνητρο για την δημιουργία της ομάδας ήταν η ελλιπής παρέμβαση του Δήμου σε ζητήματα αστικού πρασίνου. Οι στόχοι των Μαχητών της Πράσινης Θεσσαλονίκης είναι να βελτιώσουν σημαντικά τα περιβαλλοντικά δεδομένα, να αναβαθμίσουν αισθητικά την πόλη και παράλληλα να δημιουργήσουν ένα δίκτυο ενεργών πολιτών που θέλουν να προσφέρουν και να αλλάξουν τα επιβαρυμένα δεδομένα του αστικού περιβάλλοντος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο επικεφαλής της ομάδας Νικηφορίδης η άτυπη αυτή ομάδα στοχεύει να δράσει με γνώμονα το «κοινό καλό». Όπως φαίνεται από τις τελευταίες τους δράσεις (δημιουργία ενός αστικού αμπελώνα σε μια μία υπό ανάπλαση περιοχή κατά μήκος των τειχών απέναντι από την Μονή Βλατάδων και στρατηγική φυτεύσεων στις αυλές των σχολείων) αλλά και όπως υποστηρίζουν οι ίδιοι στόχος της ομάδας είναι οι δράσεις να χρηματοδοτούνται από τους πολίτες χωρίς ωστόσο να αποκλείονται χορηγίες εταιριών ή ιδρυμάτων. Αυτό εξάλλου συμπίπτει με την θέληση τους να δημιουργήσουν ένα δίκτυο ενεργών πολιτών, έτσι ώστε «ο καθένας μας [να] έχει ευθύνη» (Vorgia, 2015) για τα ζητήματα του αστικού πρασίνου και όχι μόνο.

Η Ομάδα Αστικών & Περιαστικών Καλλιέργειών (ΠΕΡ.ΚΑ.) δημιουργήθηκε το 2011 από ανθρώπους της Θεσσαλονίκης που είχαν ως στόχο την συλλογική καλλιέργεια λαχανικών, φρούτων, λουλουδιών και βοτάνων. Η ομάδα έχει και ένα ισχυρό κοινωνικό υπόβαθρο το οποίο στηρίζεται σε δυο άξονες: (i) στην δημιουργία μιας νέας σχέσης του ανθρώπου της πόλης με την φύση μέσα από τις αρχές της συλλογικότητας, της αυτοδιαχείρισης, της ισονομίας, της συνεχούς εκπαίδευσης και (ii) στην ανάδειξη και προστασία της φυσικής αξίας της περιοχής καθώς τάσσεται κατά της ιδιωτικοποίησης, της κατάτμησης, της εκποίησης γης, της οικοδόμησης και υπέρ του δημόσιου κοινωνικού χαρακτήρα της έκτασης. Τέλος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν στην ιστοσελίδα τους, εκτός από την δημιουργία του πρώτου αυτοοργανωμένου Συλλογικού Λαχανόκηπου στην Κεντρική Μακεδονία, η μεγάλη επιτυχία της ομάδας έγκειται στο ότι «απέκτησε σε ελάχιστο χρονικό

διάστημα ανθρώπινη συγκρότηση, ομαδικότητα και -το σημαντικότερο- την αισιοδοξία ότι τελικά μπορούμε να συνεργασθούμε και να χαιρόμαστε από την συνύπαρξή μας κόντρα στην απαισιοδοξία και απάθεια της εποχής» (ΠΕΡ.ΚΑ., 2015).

Δ.5.2 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με ζητήματα αστικής κινητικότητας

Οι πρωτοβουλίες πολιτών που ασχολούνται με ζητήματα αστικής κινητικότητας δεν είναι κάτι νέο για την Θεσσαλονίκη. Όπως έχει αναφερθεί και σε άλλα σημεία της παρούσας έρευνας, η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη με έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα, με πολύ μεγάλη χρήση του ιδιωτικού αυτοκινήτου ΙΧ και με μειωμένη οργάνωση ασφαλούς, οικονομικής και καλής ποιότητας αστικής δημόσιας συγκοινωνίας. Παράλληλα, η κακή ποιότητα των πεζοδρομίων και η κακή οργάνωση τους καθιστά την πόλη δύσκολη για μετακίνηση τόσο για τους ποδηλάτες όσο και για τους πεζούς (και ιδιαίτερα για άτομα με αμαξίδιο, παιδικά καροτσάκια, κτλ). Για όλους αυτούς τους λόγους, πολλοί κάτοικοι της πόλης έχουν δραστηριοποιηθεί, και πριν από την κρίση με στόχο, για να διεκδικήσουν μια πόλη όπου θα γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των πεζών και των ποδηλάτων. Χαρακτηριστικές είναι τρεις ομάδες, στις οποίες ωστόσο δε θα γίνει εκτενής αναφορά για τους λόγους που αναφερθήκαν παραπάνω.

Η συλλογικότητα "*Ποδηλάτες Θεσσαλονίκης*" δημιουργήθηκε το 2008 αλλά σήμερα είναι ανενεργή και λειτουργεί μόνο ως ενημερωτική πλατφόρμα για το Ποδήλατο στη Θεσσαλονίκη. Οι στόχοι της ομάδας είναι να ανοίξουν μια συζήτηση για την σημασία μετακίνησης με ποδήλατο στην πόλη και να δημιουργήσουν ένα δίκτυο επικοινωνίας όλων των ποδηλατών της Θεσσαλονίκης. Επίσης, μέσα από την διοργάνωση δράσεων και την συμμετοχή σε δράσεις όπως το Critical Mass Ride, στόχευαν να διεκδικήσουν τα δικαιώματα των ποδηλατών για ασφαλή μετακίνηση στους δρόμους της πόλης.

Η *Ένωση για τα δικαιώματα των Πεζών* είναι ένα αστικό μη κερδοσκοπικό σωματείο, που ιδρύθηκε στην Θεσσαλονίκη το 2007. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι η προβολή και προάσπιση των δικαιωμάτων που έχουν οι πεζοί, η μελέτη και η

πρόταση συγκεκριμένων δράσεων για τα δικαιώματα αυτά καθώς και για τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας των πεζών στην πόλη.

Οι *Πράσινες Διαδρομές* είναι μια Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση για την Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα, τον Αθλητισμό και τις Υπαίθριες Δραστηριότητες, τον Αειφόρο Θεματικό Τουρισμό και τις Πράσινες Μεταφορές. Αποσκοπεί στην προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, στην προώθηση της απασχόλησης, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης μέσω της βιώσιμης αστικής κινητικότητας, του αειφόρου θεματικού τουρισμού και των πράσινων μεταφορών..

Δ.5.3 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με ποικίλα ζητήματα

Αυτές οι πρωτοβουλίες μπορούν να διαχωριστούν σε δυο υποκατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει πρωτοβουλίες όπως η πρωτοβουλία πολιτών για την επανάχρηση - Reusers Salonica, Το Δίκτυο, η Πνοή Ελπίδας, Μπορούμε-saving food, saving lives. Η δεύτερη περιλαμβάνει πρωτοβουλίες της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (όπως Ανοιχτό δίκτυο για την απευθείας διάθεση προϊόντων, το συνεταιριστικό Παντοπωλείο Βίος Coop) και πρωτοβουλίες με ζητήματα όπως το νερό (Κίνηση 136) ή τα απορρίμματα (όπως η Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Διαχείριση των Απορριμμάτων).

Επίσης, σε αυτή την κατηγορία ανήκει ένα πλήθος πειραματικών δομών που προήλθαν ως αποτέλεσμα της ανάγκης κάλυψης βασικών αναγκών. Έτσι, κοινωνικές δομές όπως κοινωνικά ιατρεία, κοινωνικά νηπιαγωγεία, κοινωνικά παντοπωλεία κοινωνικές κουζίνες, χαριστικά παζάρια, μαθήματα, δίκτυα ανέργων και μεταναστών καθώς και ένα πληθώρας συνελεύσεων γειτονίας δραστηριοποιούνται στο επίπεδο της γειτονιάς η της πόλης με άξονες την αλληλεγγύη και την συνεργασία. Χαρακτηριστική είναι η Ανοιχτή Συνέλευση Αγώνα Κατοίκων Τούμπας η οποία δημιουργήθηκε το 2011 «με σκοπό την αυτοοργάνωση σε επίπεδο γειτονιάς και την αντίσταση στην γενικευμένη υποβάθμιση της ζωής μας» και κινείται με κεντρικό σύνθημα το «απέναντι στην κρίση κανένας και καμία μόνος και μόνη».

Δ.5.4 Πρωτοβουλίες που ασχολούνται με τον αστικό δημόσιο χώρο

Το παραλιακό μέτωπο της Θεσσαλονίκης είναι εδώ και χρόνια ένας δημόσιος χώρος με μεγάλη συμβολική αλλά και λειτουργική σημασία. Ο ανασχεδιασμός του που ολοκληρώθηκε το 2014 είναι ένα από τα κεντρικά θέματα της ατζέντας του Δήμου αλλά και άλλων φορέων. Για τον Δήμο Θεσσαλονίκης, το ανασχεδιασμένο παραλιακό μέτωπο αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για το branding της πόλης σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Παράλληλα, το παραλιακό μέτωπο είναι ο χώρος στον οποίο δραστηριοποιούνται πολλές ομάδες πολιτών, όπως οι Φίλοι της νέας παραλίας, οι *Los Lampicos* και η ομάδα Θεσσαλονίκη Αλλιώς.

Οι *Los Lampicos* είναι μια ομάδα 'οργανισμένων' πολιτών που δημιουργήθηκε το 2011, με στόχο την καθαριότητα του παραλιακού μετώπου. Όπως λέει η Σουζάνα Καϊλάρη, ιδρυτικό μέλος της ομάδας, σε μια συνέντευξη δεν είναι ούτε ΜΚΟ ούτε οργανωμένη ομάδα πολιτών, αλλά προτιμούν να αυτοαποκαλούνται φίλοι, οι *ghostbusters* των μουντζούρων (Zafeirakis, 2015). Τα μέλη της ομάδας είχαν μαζευτεί για πρώτη φορά με αφορμή τα γκράφιτι και τα tags που είχαν γίνει από οπαδούς της ποδοσφαιρικής ομάδας ΑΡΗΣ κατά τους εορτασμούς των 100 χρόνων της ομάδας. Έκτοτε, έχουν ορίσει την Τετάρτη ως ημέρα συνάντησης της ομάδας για να καθορίζουν την δράση τους και να καθαρίζουν το παραλιακό μέτωπο από τα «μη-καλλιτεχνικά» γκράφιτι. Σύμφωνα με τους ίδιους, ο στόχος τους δεν είναι να σβήσουν τα γκράφιτι γενικά, καθώς αυτά είναι μια μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά να σβήσουν τις μουντζούρες, όπως τις υπογραφές (tags) κι τα συνθήματα πολιτικών, αθλητικών και άλλων ομάδων (Lampicos, 2015).

Σύμφωνα με τους ίδιους, ο κεντρικό τους ρόλος δεν είναι μόνο να καθαρίζουν την παραλία αλλά πιο σημαντικό ακόμη να προβληματίσουν και να ευαισθητοποιήσουν ανοίγοντας το ζήτημα της ευθύνης των πολιτών σε θέματα του δημόσιου χώρου (Zafeirakis 2015). Όπως υποστηρίζουν, στοχεύουν στο να επανεξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο δρούμε στον δημόσιο χώρο, αναφερόμενοι σε καθημερινές συμπεριφορές, όπως οι υπογραφές στους τοίχους, τα σκουπίδια στους δρόμους, οι αφίσες κτλ (Los Lampicos, 2014). Επίσης, όπως αναφέρουν «ο εθελοντισμός είναι η επιτομή της δημοκρατίας» (Korikis, 2014). Η περιοχή στην οποία δραστηριοποιούνται είναι το παραλιακό μέτωπο αλλά παρεμβαίνουν επίσης σε

άλλα μέρη, όπως το κτίριο της Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών, η αρχαία ρωμαϊκή αγορά και άλλα μνημεία (Zafeirakis, 2015). Όπως χαρακτηριστικά δηλώνουν «δεδομένου ότι ο χώρος της πόλης είναι ο χώρος μας και η άσχημη εικόνα της πόλης δεν μπορεί να προωθήσει έναν δρόμο έξω από την κρίση και να κινητοποιήσει την οικονομική ανάπτυξη, είναι ζήτημα πολιτισμού να τον κρατάμε καθαρό».

Η συνεργασία της ομάδας με άλλες ομάδες πολιτών, με ιδιωτικές επιχειρήσεις και με τον Δήμο είναι μια κεντρική προτεραιότητα για αυτούς τόσο για την εξασφάλιση του εξοπλισμού και των υλικών τους όσο και για την διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους (Karathanou, 2014). Για παράδειγμα, οι *Los Lampicos* έχουν συνεργαστεί κατά καιρούς με άλλες ομάδες της πόλης που δραστηριοποιούνται στο παραλιακό μέτωπο όπως οι φίλοι της νέας παραλίας (Zafeirakis, 2015). Επίσης τα υλικά τους τα εξασφαλίζουν είτε μέσω χορηγιών από μεμονωμένα άτομα είτε μέσω χορηγιών από ιδιωτικές επιχειρήσεις.

4.5.4.1 Θεσσαλονίκη Αλλιώς: «το μεγαλύτερο αστικό πείραμα σε εξέλιξη»

Η Θεσσαλονίκη αλλιώς είναι μια πρωτοβουλία που δημιουργήθηκε με αφορμή τον εορτασμό των εικοστών γενεθλίων του free press, Parallaxi το 2010. Στα πλαίσια αυτής της ομάδας διοργανώνονται παρεμβάσεις πολιτιστικού, αρχιτεκτονικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα με βάση τις αρχές της εξωστρέφειας και την δημιουργικότητας. Επίσης, κεντρικό σημείο της ατζέντας της ομάδας είναι η συμμετοχικότητα, που σύμφωνα με τους ίδιους σημαίνει την «επιτυχή μετάβαση από το «εγώ» στο «εμείς»». Οι δράσεις της βασίζονται στην σύμπραξη δημιουργικών ομάδων, θεσμικών φορέων, ιδιωτικών πρωτοβουλιών και εθελοντών. Κεντρικά σημεία ενδιαφέροντος της ομάδας είναι οι παρεμβάσεις στον δημόσιο χώρο και η αξιοποίηση του από τους ίδιους τους πολίτες αλλά και γενικότερα η κοινωνικά δίκαιη και βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης. Επίσης, ήδη από τις πρώτες τους παρεμβάσεις σε επίπεδο λόγου και πρακτικών έθεσαν το ζήτημα της υποβάθμισης των δημόσιων χώρων και της ποιότητας ζωής λόγω της κρίσης και την σημασία της συμμετοχής των πολιτών για μια καλύτερη πόλη.

Η ομάδα αποτελείται από εννιά ανθρώπους με επικεφαλής τον δημοσιογράφο Γιώργο Τούλα και οι συμμετέχοντες διαφοροποιούνται σε εθελοντές και συνεργάτες. Όσον αφορά την χρηματοδότηση των δράσεων της ομάδας, αυτή εξασφαλίζεται από ανθρώπους, φορείς, ιδρύματα και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Συγκεκριμένα, έχουν συνεργαστεί με περισσότερους από 250 φορείς, ιδρύματα και ομάδες. Η *Θεσσαλονίκη αλλιώς* έχει ισχυρή παρουσία στον δημόσιο χώρο της πόλης και πιο συγκεκριμένα σε χώρους με διοργάνωση εκδηλώσεων σε διαφορετικούς – συχνά δυσπρόσιτους, παραμελημένους ή αδρανείς – χώρους της πόλης με στόχο την προστασία, την χρήση αλλά και την ανάδειξή τους ως δημόσιους χώρους. Έτσι έχουν οργανώσει εκδηλώσεις κατά μήκος της ακτογραμμής ([Οι Ακτές αλλιώς](#)), το Λιμάνι ([Το Λιμάνι αλλιώς](#)), πάρκα της πόλης ([Επιστροφή στο πάρκο](#)) ή το Σείχ-Σου (Μια Κυριακή στο Δάσος Αλλιώς). Επίσης, δραστηριοποιείται σε ζητήματα αστικής κινητικότητας, συνεργαζόμενη με ομάδες όπως Ένωση για τα δικαιώματα των πεζών σε δράσεις όπως μια Αλλιώτικη Κυριακή, [Μια Αλλιώτικη Μέρα](#).

Κατά τον εορτασμό των 4 χρόνων της πρωτοβουλίας *Θεσσαλονίκη Αλλιώς* η ομάδα διοργάνωσε μια παρέμβαση στην Δυτική είσοδο της πόλης, με τίτλο West Side Story. Το West Side Story είναι ένα project ενταγμένο στις δράσεις την Ευρωπαϊκής πρωτεύουσας των νέων και στόχευε να ευαισθητοποιήσει τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης απέναντι στα προβλήματα μιας υποβαθμισμένης γειτονιάς και να ανοίξει έναν δημόσιο διάλογο για το μέλλον της (Parallaxi, 2014b). Το πρόγραμμα περιλάμβανε μια σειρά από καλλιτεχνικές και δημιουργικές δραστηριότητες από ‘δημιουργικές’ ομάδες της πόλης (Parallaxi, 2014a). Μιλώντας για την δράση, ο πρόεδρος της Παράλλαξης Γιώργος Τούλας αναφέρει ότι η Δυτική Θεσσαλονίκη είναι ‘[μ]ια από τις πιο υποβαθμισμένες και ταυτόχρονα αναξιποίητες γειτονιές του δήμου Θεσσαλονίκης. Ρίχνουμε φως στα σκοτάδια της, γυρίζουμε ένα ντοκιμαντέρ με την κατάσταση που επικρατεί εκεί, ανακαινίζουμε την αυλή ενός προβληματικού σχολείου της, και οργανώνουμε μια ημερίδα συζήτησης για πρώτη φορά για αυτή την περιοχή και μια μεγάλη γιορτή συνύπαρξης με τις κοινότητες των μεταναστών της και τους κατοίκους’ (Toulas, 2015).

Μέσα στο πλαίσιο της δράσης εντάχθηκε η δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ για την ζωή στην Δυτική Είσοδο της πόλης με τον τίτλο ‘Μια γειτονιά στο όριο’. Σύμφωνα με

τους παραγωγούς, το ντοκιμαντέρ αποτελεί 'μια ρεαλιστική καταγραφή της καθημερινότητας της περιοχής μέσα από εικόνες, στοιχεία και μαρτυρίες ανθρώπων που ζουν, εργάζονται ή απλά βρήκαν καταφύγιο στη γειτονιά' (Parallaxi, 2015). Μέσα από αυτό το ντοκιμαντέρ αναδείχθηκαν ιστορίες ανθρώπων, όπως για παράδειγμα η κατάληψη των μεταναστών χωρίς χαρτιά ενός ιδιωτικού κτιρίου (πρώην αποθήκη της αγροτικής τράπεζας). Τόσο σε αυτό το ντοκιμαντέρ όσο και σε άλλα σχετικά άρθρα της παράλλαξης αυτή η περιοχή χαρακτηριζόταν ως μια «μοντέρνα φαβέλα» δίπλα στο κέντρο της πόλης.

Έπειτα από την δημοσιοποίηση και την προβολή του ντοκιμαντέρ, και την ολοκλήρωση του West side story, οι ιδιοκτήτες του κτιρίου που αναφέρθηκε παραπάνω αποφάσισαν να καθαρίσουν την περιοχή από τους ανθρώπους που έμεναν μέσα, χωρίς όμως να έχουν σχέδιο επαναχρησιμοποίησης του κτιρίου. Έτσι, οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να μετατοπιστούν χωρίς να τους έχει δοθεί κάποια εναλλακτική πρόταση μετεγκατάστασης και το κτίριο να σφραγιστεί. Το ιδιαίτερα ενδιαφέρον γεγονός είναι πως στην ανάγνωση των γεγονότων από τους δημοσιογράφους του περιοδικού, η δημοσιοποίηση της κατάληψης του κτιρίου για κατοικία από τους μετανάστες χωρίς χαρτιά δεν συνδέεται με τον εκτοπισμό τους, ο οποίος κατακρίθηκε.

Δ.6 Συμπεράσματα

Όπως φαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, ένα πλήθος πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών δραστηριοποιείται τα τελευταία χρόνια στην Θεσσαλονίκη. Μέσα από την παραπάνω ανάλυση, είναι σημαντικό η κρίση να γίνει αντιληπτή ως μια πολιτική και όχι απλά οικονομική διαδικασία, βασικό στοιχείο της οποίας είναι η αναδιάρθρωση του κράτους. Σύμφωνα με πολλούς ερευνητές, ο νεοφιλελευθερισμός και η κρίση δεν οδηγούν σε μια υποχώρηση ή μείωση του κράτους αλλά σε μια αλλαγή των χαρακτηριστικών του. Μέσα σε αυτή την διαδικασία του συνεχούς επανα-μετασχηματισμού, νέοι παράγοντες και νέες συνεργασίες αναδύονται. Στην Ελλάδα, η πολιτική της λιτότητας που συνόδεψε την κρίση είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των μισθών και των συντάξεων, την πρόσθετη επιβολή φόρων σε σημαντικούς τομείς όπως ο ηλεκτρισμός και οδήγησε στον αποκλεισμό πολλών ομάδων του πληθυσμού από βασικές ανάγκες. Εδώ

λοιπόν ακριβώς αναγνωρίζουμε την εμφάνιση του πλήθους των πρωτοβουλιών της ΚτΠ που έρχονται να καλύψουν αυτό το κενό.

Ωστόσο, αυτές οι πρωτοβουλίες δεν μπορούν να αναλυθούν ως σύνολο, καθώς έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Τα βασικά κριτήρια με τα οποία θα μπορούσαμε να τις αξιολογήσουμε είναι η οργανωτική τους δομή, η ρητορική του και η δράση τους.

Όσον αφορά την οργανωτική δομή, παρατηρούμε πως υπάρχει μια ποικιλία δομών, από πρωτοβουλίες στις οποίες συμμετέχουν μόνο πολίτες σε οριζόντια σχέση μεταξύ τους μέχρι άλλες πρωτοβουλίες όπου υπάρχουν επικεφαλείς, όπως ο Νικηφορίδης (Μαχητές της Πράσινης Θεσσαλονίκης) και ο Τούλας (Θεσσαλονίκη Αλλιώς). Αυτό φέρνει στην επιφάνεια το ζήτημα των σχέσεων εξουσίας (και μικρό-εξουσίας) και γνήσιας συμμετοχής. Αν κατανοήσουμε την εξουσία ' ... ως κάτι που κυκλοφορεί, ή μάλλον ως κάτι που λειτουργεί μόνο υπό την μορφή αλυσίδας. Δεν είναι ποτέ εντοπισμένη εδώ η εκεί ... η εξουσία χρησιμοποιείται και ασκείται μέσα από μια οργάνωση δικτύων' (Foucault, 1980, όπως αναφέρεται στο Kothari, 2001:141). Με άλλα λόγια, οι σχέσεις μικρό-εξουσίας μεταξύ των διαφόρων συμμετεχόντων έχουν πολύ μεγάλη σημασία στην δράση και στα αποτελέσματα των πρωτοβουλιών. Εδώ, πρέπει να σημειώσουμε πως οι σχέσεις εξουσίας μπορεί να αναπαράγονται ακόμη και έμμεσα ή αθέλητα από κάποιους (Kothari, 2001) και για αυτό είναι σημαντικό να δίνεται σημασία στις πιο ευαίσθητες ομάδες/άτομα.

Όσον αφορά την δράση των ομάδων, είναι σημαντικό να διαχωρίσουμε αυτές που αντιλαμβάνονται την δράση τους ως προσφορά φιλανθρωπικής φύσης και αυτές που αντιλαμβάνονται την δράση του ως κινήσεις αλληλεγγύης και δικτύωσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τόσο οι πρωτοβουλίες σε σχέση με το πράσινο όσο και με τα ποικίλα ζητήματα. Συγκρίνοντας τους Μαχητές της Πράσινης Θεσσαλονίκης με την Πέρκα, κατανοούμε αδιαμφισβήτητα πως η προσφορά και των δυο ομάδων προσφέρει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στην πόλη. Ωστόσο, πέρα από αυτό, η Πέρκα υιοθετεί και επεξεργάζεται μια ατζέντα που θέτει στο επίκεντρο τα σύγχρονα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα.

Έπειτα, έχοντας ως κριτήριο την δράση των ομάδων μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ομάδες που ασχολούνται με τον αστικό χώρο. Από την μία, οι Los Lampicos όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως αποτελούν μία από τις πολλές πρωτοβουλίες «υποδειγματικά ενεργών πολιτών». Μέσα σε αυτή την νεοφιλελεύθερη μεταπολιτική αστική αναδιάρθρωση, προνομιούχες ομάδες πληθυσμού οργανώνονται σε 'οργανώσεις βάσης' και αναλαμβάνουν τις υποχρεώσεις που έως σήμερα θεωρούνταν δημόσιες. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που προκύπτουν και αφορούν τον δημόσιο χώρο είναι η DIY επιτήρηση του δημόσιου χώρου. Από εδώ και στο εξής, οι πολίτες παίρνουν ενεργό ρόλο την αναπαραγωγή ενός χωρικού καθεστώτος ελέγχου από επικίνδυνους 'Άλλους', γιορτάζοντας το ότι έχουν πάρει τις ζωές τους και τις γειτονίες τους στα χέρια τους. Σε αυτό το πλαίσιο, ο παραδειγματικός πολίτης δεν ζητάει τίποτα από το κράτος αλλά γίνεται ο επιχειρηματίας του εαυτού του. Σκέφτεται ατομικά, στρατηγικά και ανταγωνιστικά. (Athanasίου, 2012). Επιπλέον, συχνά τέτοιες ομάδες πολιτών χρησιμοποιούν πρακτικές και γλώσσα νεοφιλελεύθερων προσεγγίσεων και συνεπώς από-πολιτικοποιούν την κοινωνική και πολιτική διαμάχη στον αστικό χώρο.

Από την άλλη, το παράδειγμα της παρέμβασης της *Θεσσαλονίκης Αλλιώς* στην Δυτική είσοδο της πόλης φέρνει στην επιφάνεια το ζήτημα της αισθητικοποίησης και της μεταπολιτικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του δημόσιου χώρου. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι άστεγοι και οι μετανάστες προβάλλονται με συγκεκριμένη αισθητική, που αναδομεί την σχέση μεταξύ αυτού που βλέπει/παρατηρεί και του υποκειμένου, μετατρέποντας το πολιτικό σε αισθητικό (Bhan, 2009). Ο Bhan μελετώντας την περίπτωση του Νέο Δελχί παρατηρεί πως οι φτωχές γειτονίες κατασκευάζονται ως επίπεδες εικόνες χωρίς ιστορία και αποκομμένες από το κοινωνικό-πολιτιστικό τους υπόβαθρο. Ακολουθώντας αυτή την ανάγνωση, στην Θεσσαλονίκη τα προβλήματα συγκεκριμένων περιοχών επανερμηνεύονται μέσα από αφηγήσεις που αφήνουν εκτός των ζητήματα των κοινωνικών ανισοτήτων, του αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης.

Δ.7 Βιβλιογραφία

- Alisdairi, L. K. (2014) *A Cry and a Demand: Tactical Urbanism and the Right to the City*. Master of Urban Planning, University of Washington.
- Anheier, H. K. (2004) *Civil Society: Measurement, Evaluation, Policy*. London: Earthscan.
- Athanasiou, A. (2012) *The crisis as 'a state of emergency': critiques and resistances*. Athens: Savvalas.
- Bhan, G. (2009) "This is no longer the city I once knew". Evictions, the urban poor and the right to the city in millennial Delhi. *Environment and Urbanization*, 21(1), 127-142.
- Dekker, P. (2004) The Netherlands. From private initiatives to non-profit hybrids and back? In: Evers, A. & Laville, J. (eds.) *The Third Sector in Europe*. London: Edward Elgar.
- Glasius, M., Lewis, D. & Seckinelgin, H. (2004) *Exploring civil society: political and cultural contexts*. New York: Routledge.
- Hou, J. (2010) *Insurgent Public Space: Guerrilla Urbanism and the Remaking of Contemporary Cities*. New York: Routledge.
- Howell, J. & Pearce, J. (2002) *Civil Society and Development: A critical exploration*. Colorado: Rienner.
- Iveson, K. (2013) Cities within the City: Do-It-Yourself Urbanism and the Right to the City. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 941-956.
- Karathanou, N. (2014) Citizens make the new waterfront 'lampico' [Πολίτες θα κάνουν ... λαμπίκο τη νέα παραλία Θεσσαλονίκης]. *iefimerida* [Online]. Available: <http://www.iefimerida.gr/news/151057/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B8%CE%B1-%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%AF%CE%BA%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%82-%E2%80%93%CE%BF%CE%B9-los-lampicos-%CF%87%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B5%CF%82> [Accessed 10/06/2015].
- Kaviraj, S. & Khilnani, S. (2001) *Civil Society: History and Possibilities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keane, J. (1988) *Civil Society and the State: new European perspectives*. London: Verso.
- Korikis, C. (2014) Los Lampicos-Let's erase all the scribbles from the new waterfront [in Greek: Los Lampicos-Ας σβήσουμε όλες τις μουντζούρες από την νέα παραλία].
- Kothari, U. (2001) Power, knowledge and social control in participatory development. In: Cooke, B. & Kothari, U. (eds.) *Participation: the new tyranny*. London & New York: Zed Books.
- Lampicos, L. (2015) *Los Lampicos* [Online]. Available: <http://www.loslampicos.gr/> [Accessed 15/06/2015].

- Los Lampicos. (2014) The volunteers that make Thessaloniki 'lampico' [Οι εθελοντές που κάνουν «λαμπίκο» τη Θεσσαλονίκη]. *Lifo* [Online]. Available: <http://www.lifo.gr/team/tenten/49424> [Accessed 10/06/2015].
- Lydon, M., Bartman, D., Garcia, T., Preston, R. & Woudstra, R. (2012) Tactical Urbanism: short-term action, long-term change. Available: http://issuu.com/streetplanscollaborative/docs/tactical_urbanism_vol_2_final [Accessed 29/06/2015].
- Mould, O. (2014) Tactical Urbanism: The New Vernacular of the Creative City. *Geography Compass*, 8(8), 529-539.
- Parallaxi. (2014a) West Side Story - An action in the western part of the city [in Greek: West Side Story - Μια δράση στα Δυτικά]. *Parallaxi* [Online]. Available: <http://parallaximag.gr/diff/west-side-story-mia-drasi-sta-dytika> [Accessed 20/06/2015].
- Parallaxi. (2014b) West Side Story - Celebrating the 4 years of Thessaloniki Allios [in Greek: West side story-Γιορτάζοντας 4 χρόνια Θεσσαλονίκη Αλλιώς]. *Parallaxi* [Online]. Available: <http://www.parallaximag.gr/parallax-view/west-side-story-giortazontas-4-hronia-thessaloniki-allios> [Accessed 20/06/2015].
- Parallaxi. (2015) The first movie about the western Thessaloniki [in Greek: Δες την πρώτη ταινία για τη δυτική Θεσσαλονίκη]. *Parallaxi* [Online]. Available: <http://www.parallaximag.gr/parallax-view/des-tin-proti-tainia-gia-ti-dytiki-thessaloniki> [Accessed 18/06/2015].
- Sakellaropoulos, T., Trantas, N. & Zannis, P. (2005) NGOs and Local Development: The double deficit of the Greek civil society. In: The Istanbul Policy Center (IPC), S. U. & (TUSEV), T. T. T. S. F. (eds.) *International conference on "Role of the third sector in local development"*. Istanbul.
- Streets Plan Collaborative. (2014) *We do this* [Online]. Available: http://www.streetplans.org/we_do_this.php [Accessed 05/01/2015].
- Swyngedouw, E. (2009) Civil Society, Governmentality and the Contradictions of Governance-beyond-the-State: The Janus-face of Social Innovation. In: MacCallum, D., Moulaert, F., Hillier, J. & Haddock, S. V. (eds.) *Social Innovation and Territorial Development*. England and USA: Ashgate Publishing
- Toulas, G. (2015) 5 years 'Thessaloniki Allios': the successful urban experiment that changed the city [in Greek: 5 χρόνια «Θεσσαλονίκη Αλλιώς»: Το επιτυχημένο αστικό πείραμα που άλλαξε την πόλη]. In: Zafeirakis, K. (ed.). *The Huffington Post*.
- Vatavali, F. & Kalatzopoulou, M. (2013) Space deregulation and the planning that it fits [in Greek: Απορρύθμιση του χώρου και ο σχεδιασμός που της ταιριάζει]. *Oikotrives* [Online]. Available: <https://oikotrives.wordpress.com/2013/01/27/aporythmisi-xorou/> [Accessed 15/09/2013].
- Voria. (2015) Οι Prasinisthes που... πρασινίζουν το γκρίζο της Θεσσαλονίκης. Available: <http://www.voria.gr/article/oi-prasinisthes-pou-prasinizoun-to-gkrizo-tis-thessalonikis> [Accessed 25/06/2015].
- Zafeirakis, K. (2015) Los Lampicos: a group cleans Thessaloniki [Los Lampicos: μια ομάδα καθαρίζει τη Θεσσαλονίκη]. *The Huffington Post* [Online]. Available: http://www.huffingtonpost.gr/2015/02/01/culture-los-lampicos-_n_6580322.html [Accessed 10/06/2015].

Αφουξενίδης, Α. (2006) Όψεις της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα: το παράδειγμα των περιβαλλοντικών και αντιρατσιστικών ΜΚΟ. *Επιστήμη και Κοινωνία*, 16, 163-178.

Αφουξενίδης, Α. & Γαρδικη, Μ. Η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα σήμερα.

Available:

https://www.academia.edu/8840907/H_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CF%8E%CE%BD_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 [Accessed 7/12/2014].

Μαυρογορδάτος, Γ. (2001) *Ομάδες πίεσης και δημοκρατία*. Αθήνα: Πατάκη.

ΠΕΡ.ΚΑ. (2015) *Τι είναι η ομάδα ΠερΚα* [Online]. Available:

<http://www.perka.org/content/perka> [Accessed 02/07/2015].

Συρακούλης, Κ. & Αφουξενίδης, Α. (2008) *Η δυναμική και τα όρια της κοινωνίας των πολιτών: ζητήματα management σε μη κυβερνητικές οργανώσεις*. Αθήνα: Προπομπός.

Ε. Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας έκθεσης ήταν να παρουσιάσει και να αποτιμήσει τις πολιτικές του δήμου που σχετίζονται με την διαχείριση και προστασία του αστικού περιβάλλοντος. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσίασε συνοπτικά όλες τις πολιτικές (έργα, δράσεις, προγράμματα, κ.α.) που εφάρμοσε ο Δήμος Θεσσαλονίκης κατά την διάρκεια της περιόδου 2010 με 2014. Κατά την διάρκεια της έρευνας ήρθε στην επιφάνεια ο μεγάλος αριθμός δράσεων και πολιτικών του Δήμου που έχουν κάποια περιβαλλοντική διάσταση και η σημαντική θέση που κατέχουν αυτές οι πολιτικές στην ατζέντα του. Αυτές μελετήθηκαν και αξιολογήθηκαν με βάση δύο άξονες. Από την μία την έννοια της αστικής βιωσιμότητας και από την άλλη την εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα στην αστική περιβαλλοντική διαχείριση.

Αξιοσημείωτο συμπέρασμα της έρευνας είναι το γεγονός πως οι δημοτικές περιβαλλοντικές πολιτικές έχουν διττό ρόλο. Αφενός να βελτιώσουν ή να συντηρήσουν το αστικό περιβάλλον και αφετέρου να δημιουργήσουν μία νέα «πράσινη» ταυτότητα για την πόλη της Θεσσαλονίκης που θα αποτελέσει και μέρος του προγράμματος προβολής και διαφήμισης της πόλης. Αυτός ο σκοπός επιτελείται όχι μόνο με την παρέμβαση και την χάραξη πολιτικής από την πλευρά της διοίκησης του Δήμου, αλλά και με την ενθάρρυνση της εμπλοκής οργανώσεων και ομάδων της κοινωνίας των πολιτών και ιδιωτικών φορέων και επιχειρήσεων για την στήριξη και εφαρμογή της. Στη συνέχεια, οι ενότητες 2, 3 και 4 αφορούσαν τα επιμέρους ζητήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω και αναδύθηκαν ως σημαντικά στα πλαίσια αυτής της έρευνας.

Η ενότητα δύο, δίνοντας έμφαση στην νέα «πράσινη» ταυτότητα που αποδίδεται στην Θεσσαλονίκη, είχε ως στόχο να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο διάφορες, συχνά, φαινομενικά ασύνδετες πλευρές της περιβαλλοντικής διαχείρισης, εκτός από το ότι αποτελούν κορμό της ασκούμενης αστικής πολιτικής χρησιμοποιούνται για την συγκρότηση αυτής της ταυτότητας και εικόνας της πόλης για τους πολίτες της αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο. Διερευνώντας, λοιπόν, έννοιες όπως αυτή της

«αστικής βιωσιμότητας» (urban sustainability) αλλά και της «αστικής ανθεκτικότητας» (urban resilience) η ενότητα 2 αρχικά εισήγαγε στην συζήτηση τις θεωρητικές αναφορές των εφαρμοζόμενων αστικών περιβαλλοντικών πολιτικών. Από την έρευνα προκύπτει πως ο Δήμος Θεσσαλονίκης επιδιώκει την ανάδειξη της περιβαλλοντικής αστικής διαχείρισης μέσα από την ενσωμάτωση του Λόγου περί «ανθεκτικότητας» ως κεντρικό πυλώνα της ασκούμενης αστικής πολιτικής.

Προβληματικό θεωρήθηκε το γεγονός ότι, στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης και στα πλαίσια της αστικής ανθεκτικότητας, η αστική βιωσιμότητα συρρικνώνεται στην περιβαλλοντική της διάσταση, χάνοντας τα κοινωνικά και πολιτικά χαρακτηριστικά και την πολυσυλλεκτικότητα της αρχικής της συγκρότησης. Με αυτόν τον τρόπο, το μοντέλο της «πράσινης» αστικής ανάπτυξης συνδέεται άρρηκτα με την αφήγηση περί «αστικής ανταγωνιστικότητας» επεκτείνοντας και ενσωματώνεται ως αναπόσπαστο στοιχείο στην νεοφιλελευθεροποίηση της αστικής διακυβέρνησης. Η θεώρηση της φύσης ως μιας επιστημονικά μετρήσιμης οντότητας (είτε με θετικά χαρακτηριστικά στην περίπτωση της βιωσιμότητας, είτε με αρνητικά στην περίπτωση της ανθεκτικότητας) απόλυτα διαχωρισμένης από τις πόλεις και το αστικό περιβάλλον, που χρειάζεται να προστατευθεί (σύμφωνα με την αστική βιωσιμότητα) ή να αντιμετωπιστεί ως επικίνδυνη και απρόβλεπτη (σύμφωνα με την αστική ανθεκτικότητα) διαιωνίζει το παραδοσιακό δίπολο και μετατρέπει την αστική διαχείριση σε ένα τεχνοκρατικό διαχειριστικό και μη πολιτικό ζήτημα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα της ενότητας 2, η ενότητα 3 είχε ως στόχο να εξετάσει το ρόλο της «κοινωνίας των πολιτών» στην αστική περιβαλλοντική διακυβέρνηση και στο μοντέλο της αστικής ανθεκτικότητας και της «πράσινης» ταυτότητας της πόλης που προωθείται μέσω της εφαρμογής του. Όπως αναλύεται στην ενότητα αυτή, έχει επανειλημμένα επισημανθεί στην βιβλιογραφία η ενίσχυση του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών σε περιόδους κρίσης καθώς αυτή έρχεται να καλύψει το κενό της έλλειψης χρηματοδότησης και συρρίκνωσης της δημόσιας διοίκησης. Μέσα από αυτή την διαδικασία ένα νέο μοντέλο αστικής διακυβέρνησης αναδύεται, στο οποίο οργανώσεις, ομάδες και πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών αναλαμβάνουν «ενεργό» ρόλο στην παραγωγή και διαχείριση των πόλεων. Στα πλαίσια αυτού του μοντέλου, πολλοί ερευνητές έχουν επισημάνει την ανάδυση

της «διακυβέρνησης-πέρα-από-το-κράτος» ως ένα νέο τρόπο άσκησης εξουσίας. Αυτό το μοντέλο προσεγγίζεται θεωρητικά είτε ως ένα συμμετοχικό μοντέλο διακυβέρνησης, είτε ως ένας κίνδυνος για την δημοκρατία καθώς ενώ φαινομενικά την προωθεί, στην πραγματικότητα ευνοεί μόνο τις τοπικές ελίτ, συρρικνώνοντάς την.

Αυτή η τάση ανάδυσης του μοντέλου της «συμμετοχικής διακυβέρνησης» έχει παρατηρηθεί και στην Θεσσαλονίκη, και ενισχύθηκε ιδιαίτερα κατά την περίοδο που μελετήθηκε στην παρούσα έρευνα, όπως έδειξε και η ενότητα 3. Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση έπαιξε και η δημιουργία του τμήματος εθελοντών του Δήμου, αλλά και η διοργάνωση πλήθους δράσεων και εκδηλώσεων με την συμμετοχή ή συνεργασία ομάδων και οργανώσεων που ανήκουν στην κοινωνία των πολιτών. Συγκεκριμένα σε σχέση με το περιβάλλον αξίζει να σημειωθεί πως δημιουργήθηκε ακόμη και ειδική ομάδα «εθελοντών πρασίνου». Ταυτόχρονα προωθήθηκαν και πιο ριζοσπαστικά εγχειρήματα που ανήκουν στις κατηγορίες της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας. Σημαντική επιρροή στην συρρίκνωση της πραγματικής συμμετοχής των πολιτών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού πολιτικών και δράσεων παίζει η ανάγκη για αποδοτικότητα που τις διέπει. Έτσι, η συμμετοχή τους περιορίζεται συνήθως στην εφαρμογή τους και την κοινωνική νομιμοποίησή τους χωρίς να συμβάλλει στην χειραφέτηση. Χωρίς δηλαδή να μπορεί να αποτελέσει μία μορφή «γνήσιας» και ουσιαστικής συμμετοχής στα κοινά.

Η τελευταία ενότητα αυτής της έκθεσης αφορά την σχέση της κοινωνίας των πολιτών με τον δημόσιο χώρο. Μελετήθηκαν ζητήματα τόσο επέμβασης και παραγωγής, αλλά ακόμη και απλής δράσης σε αυτόν για να διερευνηθούν οι ποικίλοι τρόποι με τους οποίους αυτή επηρεάζει το δημόσιο χώρο της πόλης. Στα πλαίσια της έρευνας πεδίου βρέθηκε πως οργανώσεις, πρωτοβουλίες και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών θέτουν το ζήτημα της περιβαλλοντικής διαχείρισης του δημόσιου χώρου με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικές κλίμακες (πόλης, γειτονιάς, οικοδομικού τετραγώνου). Σημαντικό ρόλο σε αυτές τις διαδικασίες επέμβασης στο δημόσιο χώρο παίζουν επίσης και τα δίκτυα και οι συνέργιες που δημιουργούνται μεταξύ των ομάδων των πολιτών και άλλων φορέων (δημοτικών,

ιδιωτικών, ΜΚΟ, κτλ.). Στα πλαίσια λοιπόν της εφαρμογής του μοντέλου της δημιουργικής πόλης στην Θεσσαλονίκη, η κοινωνία των πολιτών έρχεται στο προσκήνιο ως ο κατεξοχήν φορέας επέμβασης στον δημόσιο χώρο και αναλαμβάνει νέες πρωτοβουλίες και αρμοδιότητες. Φυσικά, η ανάδυσή της κάθε άλλο παρά ασύνδετη είναι με την παρούσα κρίση της οποίας τις συνέπειες αντιμετωπίζει και η Θεσσαλονίκη, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα.

Συμπερασματικά, ο Δήμος Θεσσαλονίκης αποσκοπώντας στην επίτευξη του στόχου του για την μετατροπή της πόλης σε μία «πράσινη», παγκοσμίως αναγνωρίσιμη, σύγχρονη και ανταγωνιστική πόλη έχει βασιστεί σε μια σειρά εργαλείων αλλά και θεωρητικών προσεγγίσεων για την αστική ανάπτυξη. Αυτά είναι η αστική **ανθεκτικότητα**, η αστική **επιχειρηματικότητα** και το μοντέλο της **δημιουργικής πόλης** με την συμμετοχή της **κοινωνίας των πολιτών** σε ζητήματα αστικής διαχείρισης. Κατά την εφαρμογή αυτών των μοντέλων μπορούμε να εντοπίσουμε μία στροφή προς την αφαίρεση των κοινωνικών και πολιτικών διαστάσεων από την αστική βιωσιμότητα, την νεοφιλελευθεροποίηση και την ανάδυση ενός νέου τρόπου «διακυβέρνησης-πέρα-από-το-κρατος». Στα πλαίσια των παραπάνω, μία γενικότερη τάση αποπολιτικοποίησης των αστικών περιβαλλοντικών –και όχι μόνο- ζητημάτων μοιάζει να επιχειρείται, στοχεύοντας στην κατασκευή της συναίνεσης που καταλήγει να ευνοεί τις τοπικές ελίτ και τον ιδιωτικό τομέα. Έτσι οδηγούμαστε σε μια συρρίκνωση της δημόσιας σφαίρας και ένα περιορισμό των περιβαλλοντικών αστικών ζητημάτων που έρχονται στο προσκήνιο ως εργαλεία ανάπτυξης, και όχι ως ζητήματα με κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές σχέσεις και συνέπειες.

Ταυτόχρονα όμως πλήθος ζητημάτων που χρήζουν διερεύνησης έρχονται στην επιφάνεια που θα άξιζε να μελετηθούν. Αυτά από τη μία έχουν να κάνουν με τους πιθανούς τρόπους βελτίωσης της αστικής περιβαλλοντικής πολιτικής στην Θεσσαλονίκη και την επανατοποθέτησή της στο κέντρο μιας συζήτησης που θα λάβει υπόψη τις κοινωνικές και πολιτικές της διαστάσεις. Από την άλλη, αξίζει περαιτέρω διερεύνησης η εμπλοκή της κοινωνίας των πολιτών σε αυτές τις διαδικασίες, σε επίπεδο οργάνωσης, δικτύωσης, επιρροής και συμμετεχόντων. Η συμβολή της στην κοινωνική αναπαραγωγή και την νεοφιλελευθεροποίηση είναι θέματα που θα πρέπει να μελετηθούν σε βάθος εάν στοχεύουμε στην υπέρβαση

του τωρινού της ρόλου και την δημιουργία ενός νέου τρόπου δημοκρατικότερης διαχείρισης και προστασίας του αστικού περιβάλλοντος που θα έχει ως γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη και τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης μεταξύ φύσης, πόλης και κοινωνίας.